

ใบรับรองวิทยานิพนธ์
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต (เศรษฐศาสตร์เกษตร)

ปริญญา

เศรษฐศาสตร์เกษตร

เศรษฐศาสตร์เกษตรและทรัพยากร

สาขา

ภาควิชา

เรื่อง พฤติกรรมการตัดสินใจในการจัดการเหตุการณ์ที่ไม่คาดคิดของครัวเรือนเกษตรกร
ในจังหวัดอุบลราชธานี

Decision Behavior on Shock Management of the Farm Households
in Ubon Ratchathani Province

นามผู้วิจัย นายกิตติพันธ์ หันสมร

ได้พิจารณาเห็นชอบโดย

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

(อาจารย์กัมปนาท วิจิตรศรีกมล, Ph.D.)

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม

(รองศาสตราจารย์สุวรรณา ประณีตวาทกุล, Ph.D.)

หัวหน้าภาควิชา

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์วิศิษฐ์ ลิ้มสมบุญชัย, Ph.D.)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์รับรองแล้ว

(รองศาสตราจารย์กัญญา ชีระกุล, D.Agr.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

วันที่ ..... เดือน ..... พ.ศ. ....

วิทยานิพนธ์

เรื่อง

พฤติกรรมการตัดสินใจในการจัดการเหตุการณ์ที่ไม่คาดคิดของครัวเรือนเกษตรกร
ในจังหวัดอุบลราชธานี

Decision Behavior on Shock Management of the Farm Households
in Ubon Ratchathani Province

โดย

นายกิตติพันธ์ หันสมร

เสนอ

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
เพื่อความสมบูรณ์แห่งปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต (เศรษฐศาสตร์เกษตร)

พ.ศ. 2555

กิตติพันธ์ หันสมร 2555: พฤติกรรมการตัดสินใจในการจัดการเหตุการณ์ที่ไม่คาดคิดของครัวเรือน
เกษตรกรในจังหวัดอุบลราชธานี ปรินญาวิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต (เศรษฐศาสตร์เกษตร)
สาขาเศรษฐศาสตร์เกษตร ภาควิชาเศรษฐศาสตร์เกษตรและทรัพยากร
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก: อาจารย์กัมปนาท วิจิตรศรีกมล, Ph.D. 88 หน้า

ครัวเรือนเกษตรกรในชนบท มีความพร้อมและปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตที่มีความแตกต่างกัน
ในการเผชิญกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างกะทันหัน จนส่งผลกระทบต่อค่าใช้จ่ายที่เพิ่มสูงขึ้น การสูญเสียรายได้และ
ทรัพย์สิน ซึ่งเหตุการณ์เหล่านั้นเรียกว่า “ช็อก” ในการศึกษาการตัดสินใจของครัวเรือนสามารถแสดงออกได้
2 ลักษณะ คือ 1) มีการบริหารจัดการกับช็อกนั้นเพื่อบรรเทาหรือทำให้ผลกระทบหมดไป และ 2) ไม่มีการบริหาร
จัดการกับช็อกนั้นเลย ซึ่งวัตถุประสงค์ของการศึกษาคือ เพื่อทราบถึงสภาพเศรษฐกิจ สังคม และการจัดประเภท
ของครัวเรือนเกษตรกรที่มีการจัดการกับเหตุการณ์ที่ไม่คาดคิด และวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรม
ดังกล่าวของครัวเรือนเกษตรกรในจังหวัดอุบลราชธานี ภายใต้อาณาเขตที่รวบรวมจากการสัมภาษณ์หัวหน้าครัวเรือน
เกษตรกรจำนวน 133 ตัวอย่าง ในปีการผลิตทางการเกษตร 2552/53 โดยใช้แบบจำลองไบนารีโลจิท (Binary Logit
Model)

ผลการศึกษาพบว่า ช็อกที่เกิดขึ้นส่วนใหญ่ร้อยละ 65.29 เป็นช็อกด้านการเกษตร ซึ่งประกอบด้วยปัญหา
ภัยแล้ง ร้อยละ 27.49 รองลงมาคือ ราคาปัจจัยการผลิตเพิ่มสูงขึ้น ร้อยละ 15.12 เป็นสำคัญ ในภาพรวม ผลกระทบ
จากการเกิดช็อกมีผลทำให้ครัวเรือนเกษตรกรมีค่าใช้จ่ายเพิ่มสูงขึ้น สูญเสียรายได้และทรัพย์สินเฉลี่ยครัวเรือนละ
7,238 บาทต่อปี ทั้งนี้เมื่อพิจารณาโดยจำแนกตามพฤติกรรมของครัวเรือนที่มีและไม่มีการบริหารจัดการกับช็อก
แล้ว ความเสียหายที่เกิดขึ้นเฉลี่ยครัวเรือนละ 7,421 บาทต่อปี และ 6,892 บาทต่อปี ตามลำดับ ซึ่งแสดงให้เห็นว่า
เหตุผลในการบริหารจัดการกับช็อกของครัวเรือนเกษตรกรขึ้นอยู่กับมูลค่าความเสียหายที่เกิดขึ้นจากช็อก เป็น
สำคัญ เมื่อพิจารณาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการบริหารจัดการกับช็อกพบว่า จำนวนแรงงานในครัวเรือน
จำนวนช็อกที่เกิดขึ้น และผลกระทบจากการเกิดช็อก เป็นปัจจัยที่มีผลทำให้โอกาสที่เกษตรกรจะมีการบริหารจัดการ
กับช็อกเพิ่มสูงขึ้น ส่วนปัจจัยที่เป็นอุปสรรคในการบริหารจัดการกับช็อกคือ ภาวะฟุ้งฟิงในครัวเรือน และอายุ
ตามลำดับ

ดังนั้น เพื่อให้เกษตรกรมีการบริหารจัดการกับช็อกเพิ่มขึ้นในพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานี หน่วยงานที่
เกี่ยวข้องควรส่งเสริมให้เกษตรกรรู้จักวิธีปฏิบัติและจัดการกับความเสี่ยงและความไม่แน่นอนที่อาจจะเกิดขึ้นอย่าง
ถูกวิธี เช่น การทำการเกษตรในรูปแบบของเกษตรที่มีความหลากหลาย เพื่อรองรับกับภัยธรรมชาติ อีกทั้งควร
ส่งเสริมให้เกิดการจ้างงานในพื้นที่ เพื่อให้สมาชิกในวัยแรงงานได้อยู่กับครอบครัว ซึ่งจะเป็นกำลังหลักในการ
บริหารจัดการเมื่อเกิดช็อกขึ้น รวมถึงการกำหนดมาตรการต่าง ๆ เพื่อช่วยเหลือเกษตรกรในการวางแผนการ
ปรับตัวเพื่อรับมือกับเหตุการณ์ที่ไม่คาดคิดที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคต

ลายมือชื่อผู้เขียน

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

Kittiphan Hansamorn 2012: Decision Behavior on Shock Management of the Farm Households in Ubon Ratchathni Province. Master of Science (Agricultural Economics), Major Field: Agricultural Economics, Department of Agricultural and Resource Economics. Thesis Advisor: Mr. Kampanat Vijitsrikamol, Ph.D. 88 pages.

The rural farm households have readiness and factors related to their livelihood differently in facing unexpected and immediate occurrences. As a result, they have to encounter with higher expenses and losses in income and assets. These occurrences are namely "shock". In this study, there are 2 types of decision made by the farm household regarding of shock management: 1) decision to manage shocks so as to mitigate or eradicate the impacts and 2) decision not to manage the shocks. The objectives of this study aim to obtain socio-economic data of the farm households, classification of the farm households in terms of shock management, and factors affecting the farm household's decision on shock management. The study was conducted by interviewing 133 heads of the farm households in Ubon Ratchathathni province, 2009/2010. The quantitative analysis was done by applying a binary logit model.

The results indicated that most shocks, 65.29%, were shown in terms of agricultural shocks. Among these, drought and increasing input prices took 27.49% and 15.12%, respectively. Overall, impacts of the shocks caused the farm households to pay higher expenses and lost income including assets 7,238 baht per year on the average. The monetary damages in accordance with the farm household's decision on shock management were 7,421 and 6,892 baht per year for the household associated with and without shock management, respectively. As such, the reason behind the household's decision mainly depended on the value of damages drawn from shocks. In terms of factors affecting the decision on shock management, it revealed that number of family labor, number of shocks, and impacts of the shocks were major factors influencing the households to manage the shocks. However, important obstacles for the household to manage the shocks were number of family dependence and age of family members, respectively.

In order to encourage the farmers in Ubon Ratchathathni to manage their shocks, responsible government agencies should acknowledge the farmers to know how to properly manage risks and uncertainties in terms of diverse farming system to mitigate impacts from natural disasters. In addition, local employment should be promoted so as to attract family labors staying on their farms to manage the shocks. Lastly, variety of measures should be set to assist the farmers in adaptation to future shocks.

Student's signature

Thesis Advisor's signature

กิตติกรรมประกาศ

ในการศึกษา ค้นคว้าและเรียบเรียงวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณ อาจารย์ ดร. กัมปนาท วิจิตรศรีกมล อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลักเป็นอย่างสูงที่ได้ให้คำปรึกษาและข้อเสนอแนะ ตลอดจนแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ มาโดยตลอด และขอกราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร. สุวรรณ ประณีตวตกุล อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม ขอกราบขอบพระคุณ ดร. ปิยะทัศน์ พาพอนุรักษ์ ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก และอาจารย์ ดร. อิศรียา บุญญะศิริ ประธานการสอบ ที่กรุณาให้คำแนะนำ และช่วยเหลือในการแก้ไขวิทยานิพนธ์ให้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น ขอขอบคุณ โครงการความเปราะบางสู่ความยากจนในประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ การสำรวจข้อมูลระดับครัวเรือน ประเทศไทย พ.ศ.2553 ศูนย์วิจัยเศรษฐศาสตร์ประยุกต์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ที่ได้ให้การอนุเคราะห์ข้อมูลในการทำวิจัยครั้งนี้

ผู้เขียนขอขอบพระคุณบิดา มารดาและสมาชิกในครอบครัวทุกคนที่ได้ให้การสนับสนุนและให้กำลังใจ รวมถึงเพื่อน ๆ และพี่น้องทุกคน โดยเฉพาะพี่ ๆ น้อง ๆ ทีมเก็บข้อมูลในจังหวัด นครพนมและจังหวัดอุบลราชธานี ที่คอยให้คำแนะนำ ความช่วยเหลือและกำลังใจมาโดยตลอด

กิตติพันธ์ หันสมร

เมษายน 2555

สารบัญ

	หน้า
สารบัญตาราง	(3)
สารบัญภาพ	(7)
บทที่ 1 บทนำ	1
ความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์ของการศึกษา	4
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	4
ขอบเขตการศึกษา	4
นิยามศัพท์	5
บทที่ 2 การตรวจเอกสาร	6
แนวความคิดและทฤษฎี	6
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	20
บทที่ 3 วิธีการศึกษา	28
กรอบแนวคิดของการศึกษา	28
การเก็บรวบรวมข้อมูล	30
วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล	31
บทที่ 4 สภาพเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนเกษตรกร	38
สภาพทั่วไปของจังหวัดอุบลราชธานี	38
สภาพทั่วไปของพื้นที่ศึกษา	41
สภาพเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนเกษตรกร	43
ลักษณะด้านประชากรของครัวเรือนเกษตรกร	44
สภาพทางเศรษฐกิจของครัวเรือนเกษตรกร	48
ลักษณะการถือครองที่ดินของครัวเรือนเกษตรกร	57

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 5 พฤติกรรมในการตัดสินใจบริหารจัดการกับช็อกของครัวเรือนเกษตรกร	62
ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับช็อก	62
ปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมกรรมการบริหารจัดการกับช็อกของเกษตรกร	68
บทที่ 6 สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ	73
สรุปผลการศึกษา	73
ข้อเสนอแนะ	75
เอกสารและสิ่งอ้างอิง	77
ภาคผนวก	81
ประวัติการศึกษาและการทำงาน	88

สารบัญญัตราง

ตารางที่		หน้า
1	มูลค่าของรายได้ และทรัพย์สินที่สูญเสียนื่องจากช็อกของครัวเรือน ตัวอย่างจังหวัดอุบลราชธานี ปี พ.ศ.2549/2550	3
2	สรุปงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาครั้งนี้	25
3	ครัวเรือนเกษตรกรจำแนกตามพฤติกรรมของเกษตรกรในการบริหาร จัดการกับช็อกของครัวเรือนเกษตรกรในจังหวัดอุบลราชธานี ปี พ.ศ.2552/2553	44
4	จำนวนและร้อยละในช่วงอายุต่าง ๆ ของหัวหน้าครัวจำแนกตาม พฤติกรรมในการบริหารจัดการกับช็อกของครัวเรือนเกษตรกรใน จังหวัดอุบลราชธานี ปี พ.ศ.2552/2553	45
5	จำนวนและร้อยละของสมาชิกในครัวเรือนเกษตรกรจำแนกตาม พฤติกรรมในการบริหารจัดการกับช็อกของครัวเรือนเกษตรกรใน จังหวัดอุบลราชธานี ปี พ.ศ.2552/2553	46
6	จำนวนและร้อยละของแรงงานในครัวเรือนเกษตรกรจำแนกตาม พฤติกรรมในการบริหารจัดการกับช็อกของครัวเรือนเกษตรกรใน จังหวัดอุบลราชธานี ปี พ.ศ.2552/2553	47
7	จำนวนและร้อยละของแรงงานในครัวเรือนเกษตรกรจำแนกตาม พฤติกรรมในการบริหารจัดการกับช็อกของครัวเรือนเกษตรกรใน จังหวัดอุบลราชธานี ปี พ.ศ.2552/2553	48

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่		หน้า
8	จำนวนรายได้ในครัวเรือนเกษตรกรจำแนกตามพฤติกรรมของเกษตรกรในการบริหารจัดการกับชื่อของครัวเรือนเกษตรกรในจังหวัดอุบลราชธานี ปี พ.ศ.2552/2553	49
9	จำนวนเงินออมในครัวเรือนเกษตรกรจำแนกตามพฤติกรรมของเกษตรกรในการบริหารจัดการกับชื่อของครัวเรือนเกษตรกรในจังหวัดอุบลราชธานี ปี พ.ศ.2552/2553	50
10	จำนวนของหนี้สินในครัวเรือนเกษตรกรจำแนกตามพฤติกรรมของเกษตรกรในการบริหารจัดการกับชื่อของครัวเรือนเกษตรกรในจังหวัดอุบลราชธานี ปี พ.ศ.2552/2553	51
11	จำนวนสินทรัพย์ในครัวเรือนเกษตรกรจำแนกตามพฤติกรรมของเกษตรกรในการบริหารจัดการกับชื่อของครัวเรือนเกษตรกรในจังหวัดอุบลราชธานี ปี พ.ศ.2552/2553	52
12	ค่าใช้จ่ายในการอุปโภคบริโภค ในครัวเรือนเกษตรกรจำแนกตามพฤติกรรมของเกษตรกรในการบริหารจัดการกับชื่อของครัวเรือนเกษตรกรจังหวัดอุบลราชธานี ปี พ.ศ.2552/2553	53
13	ประเภทของโครงการที่ครัวเรือนเกษตรกรได้รับการช่วยเหลือจากหน่วยงานของรัฐจำแนกตามพฤติกรรมของเกษตรกรตัวอย่างในการบริหารจัดการกับชื่อของครัวเรือนเกษตรกรในจังหวัดอุบลราชธานี ปี พ.ศ.2552/2553	54

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่		หน้า
14	จำนวนเงินที่ครัวเรือนเกษตรกรได้รับจากโครงการที่ได้รับการช่วยเหลือจากหน่วยงานของรัฐจำแนกตามพฤติกรรมของเกษตรกรในการบริหารจัดการกับซ็อกของครัวเรือนเกษตรกรในจังหวัดอุบลราชธานี ปี พ.ศ.2552/2553	55
15	ประเภทของการทำประกันชีวิตในครัวเรือนเกษตรกรจำแนกตามพฤติกรรมของเกษตรกรในการบริหารจัดการกับซ็อกของครัวเรือนเกษตรกรในจังหวัดอุบลราชธานี ปี พ.ศ.2552/2553	56
16	ประเภทและพื้นที่การถือครองที่ดินเพื่อทำการเกษตรทั้งหมดของครัวเรือนเกษตรกรในจังหวัดอุบลราชธานี ปี พ.ศ.2552/2553	59
17	เอกสารสิทธิ์และพื้นที่ในการถือครองที่ดินที่ใช้ทำการเกษตรของครัวเรือนตัวอย่างในจังหวัดอุบลราชธานี ปี พ.ศ.2552/2553	60
18	ซ็อกที่เกิดขึ้นกับครัวเรือนเกษตรกรในจังหวัดอุบลราชธานี ปี พ.ศ.2552/2553	63
19	ประเภทของซ็อกที่เกิดขึ้นกับครัวเรือนเกษตรกรในจังหวัดอุบลราชธานี ปี พ.ศ.2552/2553	64

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่		หน้า
20	มูลค่าเฉลี่ยของรายได้ และทรัพย์สินที่สูญหายไป และรายจ่ายที่เพิ่มขึ้น เนื่องจากช็อกเกิดขึ้นในครัวเรือนเกษตรกรในจังหวัดอุบลราชธานี ปี พ.ศ.2552/2553	67
21	ผลการวิเคราะห์ปัจจัย ที่มีผลต่อพฤติกรรมการบริหารและจัดการกับ ช็อกของครัวเรือนเกษตรกรตัวอย่างในจังหวัดอุบลราชธานี ปี พ.ศ. 2552/2553	69

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
1	เส้น Indifference curve ของเกษตรกรผู้กลัวความเสี่ยง	9
2	เส้น Indifference curve ของเกษตรกรผู้ไม่介意ต่อความเสี่ยง	9
3	เส้น Indifference curve ของเกษตรกรผู้ชอบความเสี่ยง	10
4	กรอบแนวคิดของการศึกษา	29
5	แผนภาพจังหวัดอุบลราชธานี	39

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญของปัญหา

ในขณะที่สังคมชนบทกำลังเปลี่ยนแปลงไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านการผลิตทางการเกษตรที่เป็นแหล่งรายได้สำคัญกำลังลดลง อีกทั้งยังต้องเผชิญกับภัยธรรมชาติที่เกิดขึ้นบ่อยขึ้น และการโยกย้ายของคนรุ่นใหม่เพื่อไปประกอบอาชีพในสาขาอื่น ๆ เพิ่มมากขึ้น ส่งผลทำให้ครัวเรือนมีจำนวนแรงงานที่เป็นกำลังหลักที่จะทำการเกษตรลดน้อยลง บางครัวเรือนต้องประสบกับปัญหาหนี้สินเพิ่มจำนวนมากขึ้น (วิฑูรย์ เลี่ยนจำรูญ, 2554) ซึ่งความพร้อมและปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับชีวิตความเป็นอยู่ของแต่ละครัวเรือนมีความแตกต่างกัน เมื่อต้องเผชิญกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างกะทันหันโดยไม่สามารถรับรู้ได้ล่วงหน้า เช่น การเสียชีวิตของสมาชิกในครัวเรือน ตกงาน เป็นต้น เมื่อเกิดขึ้นแล้วส่งผลกระทบต่อครัวเรือนทั้งด้านรายได้และสวัสดิการของครัวเรือน เหตุการณ์เหล่านั้นเรียกว่า “ช็อก”

ผลกระทบของช็อกดังกล่าวย่อมมีผลต่อรายได้ของครัวเรือน โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับครัวเรือนเกษตรกรที่ประกอบอาชีพทำนาปลูกข้าว ซึ่งมีครัวเรือนที่เกี่ยวข้องกับการปลูกข้าวไม่ต่ำกว่า 3.7 ล้านครัวเรือนหรือประมาณ 17 ล้านคน และเกี่ยวข้องโดยตรงกับการใช้ทรัพยากรที่ดินของประเทศประมาณร้อยละ 59 ของพื้นที่เพาะปลูกพืชทั้งหมด 130 ล้านไร่ (สมพร อิศวิลานนท์, 2553) และสมพร อิศวิลานนท์ (2552) ได้สรุปไว้อีกว่า พื้นที่ปลูกข้าวของประเทศไทยส่วนใหญ่ร้อยละ 80 อยู่ในเขตพื้นที่น้ำฝน และพื้นที่ส่วนใหญ่อยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือถึง 33.01 ล้านไร่ ในปี พ.ศ. 2552 โดยที่จังหวัดอุบลราชธานี มีเนื้อที่เพาะปลูกมากที่สุด คือ จำนวน 3.2 ล้านไร่ หรือคิดเป็นร้อยละ 9.73 ของพื้นที่ปลูกข้าวในปีทั้งหมดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2553) ซึ่งการประกอบอาชีพทางการเกษตรนั้น มักจะมีความยุ่งยากในการบริหารการตัดสินใจ และคาดเดาของเกษตรกร ภายใต้อิทธิพลภายนอกที่สำคัญ 4 ประการ คือ ปัจจัยทางธรรมชาติ ปัจจัยทางเศรษฐกิจ ปัจจัยทางด้านสังคมและวัฒนธรรม และปัจจัยทางด้านสถาบันและการเมือง (เดชรัต สุขกำเนิด และคณะ, 2547) ปัจจัยดังกล่าวเกษตรกรไม่สามารถควบคุมได้ ถ้ามีการเปลี่ยนแปลงในทางที่เป็นผลเสียกับเกษตรกร ก็ถือว่า เกิดช็อกขึ้น เช่น ช็อกที่เกิดจากปัจจัยทางธรรมชาติ โดยเฉพาะภัยแล้ง และน้ำท่วม นอกจากนี้ ความแปรปรวนของสภาพธรรมชาติที่

เปลี่ยนแปลงไป ยิ่งก่อให้เกิดแมลงที่เป็นศัตรูพืช โดยเฉพาะเพลี้ยกระโดดสีน้ำตาล เป็นต้น ซึ่งรัฐบาลเองได้พยายามหาวิธีการต่าง ๆ เพื่อบรรเทาและจัดการกับความเสียหายให้กับเกษตรกร การแก้ไขปัญหาดังกล่าวที่เกิดขึ้นนั้น จะต้องใช้ระยะเวลาที่นานและไม่สามารถที่จะเสร็จได้อย่างทัน่วงที (สมพร อิศวิลานนท์, 2550) เหตุการณ์เหล่านี้จึงมีผลต่อปริมาณผลผลิตข้าว และรายได้ที่ครัวเรือนจะได้รับ เพราะการทำนาปลูกข้าวในปัจจุบันไม่ใช่ระบบเพื่อเลี้ยงชีพเหมือนอย่างเช่นในอดีต แต่เป็นการทำนาในรูปแบบกึ่งการค้าหรือกึ่งดำเนินชีวิต ในลักษณะผสมผสานระหว่างเพื่อการดำรงชีวิตและเพื่อการค้า (สมศักดิ์ เปรียบพร้อม, 2531) ซึ่งสุพัตรา สุภาพ (2549) ได้ให้ข้อสังเกตว่าเหตุอันเกิดจากภัยธรรมชาติและโรคระบาด ซึ่งมีผลอย่างมากกับการประกอบอาชีพของเกษตรกรเป็นสาเหตุหนึ่งของที่มาของความยากจนของเกษตรกรผู้ทำนา เพราะก่อให้เกิดหนี้สินล้นพ้นตัวให้กับครัวเรือนของเกษตรกร ถึงแม้รัฐบาลจะเข้ามาช่วยในเรื่องของการประกันราคา การแทรกแซงหรือพยุงราคา การจำหน่ายข้าว (ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ และคณะ, 2548) และการประกันรายได้ของเกษตรกร เพื่อให้ราคาของข้าวสูงขึ้นก็ตาม ถ้าเกษตรกรรู้จักที่จะปรับตัวมีการบริหารจัดการภายในที่นาของตนเอง เช่น เรื่องของภัยแล้ง เกษตรกรอาจต้องขุดสระ เพื่อกักเก็บน้ำไว้ใช้ในการทำนา หรือปรับเปลี่ยนการปลูกข้าวมาเป็นชนิดที่ทนแล้ง เป็นต้น (เอกสงวน ชูวิสิฐกุล, 2542) จะช่วยป้องกันและบรรเทาผลกระทบจากเหตุการณ์ดังกล่าวนี้ได้ แต่ถ้าเกษตรกรไม่มีการบริหารจัดการผลเสียดังกล่าวก็จะเกิดกับผลผลิตของเกษตรกร ส่งผลต่อรายได้และสวัสดิการในครัวเรือน การบริหารจัดการเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นและมีผลต่อครัวเรือนจึงเป็นสิ่งสำคัญ

จากการสำรวจครัวเรือนเกษตรกรนอกเขตเทศบาล ในจังหวัดอุบลราชธานี จำนวน 968 ตัวอย่าง ของศูนย์วิจัยเศรษฐศาสตร์ประยุกต์ คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ปีการผลิตทางการเกษตร 2549/50 โดยการสัมภาษณ์ จากประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับช็อกที่ผ่านมาของครัวเรือน เมื่อพิจารณารายได้และทรัพย์สินที่ครัวเรือนสูญเสียเนื่องจากช็อกที่เกิดขึ้น พบว่าครัวเรือนตัวอย่างสูญเสียรายได้และทรัพย์สินไปกับช็อกที่เกิดจากด้านต่าง ๆ เฉลี่ย 18,112.71 บาทต่อครัวเรือนต่อปี ซึ่งช็อกด้านการเกษตร ในส่วนของรายได้ที่สูญเสียไปเฉลี่ย 4,457.35 บาทต่อครัวเรือนต่อปี (ร้อยละ 24.61) รองลงมาคือ ช็อกด้านครัวเรือน ในส่วนของทรัพย์สินที่สูญเสียไปเฉลี่ย 3,778.37 บาทต่อครัวเรือนต่อปี (ร้อยละ 20.86) (ตารางที่ 1)

ตารางที่ 1 มูลค่าของรายได้ และทรัพย์สินที่สูญเสียเนื่องจากช็อกของครัวเรือนตัวอย่างจังหวัด
อุบลราชธานี ปี พ.ศ.2549/2550

ความเสียหายที่ เกิดจากช็อก	ครัวเรือนทั้งหมด	
	จำนวน (บาท/ครัวเรือน)	ร้อยละ
ด้านครัวเรือน		
รายได้	2,626.08	14.50
ทรัพย์สิน	3,778.37	20.86
ด้านสังคม		
รายได้	98.14	0.54
ทรัพย์สิน	961.78	5.31
ด้านการเกษตร		
รายได้	4,457.35	24.61
ทรัพย์สิน	727.01	4.01
ด้านเศรษฐกิจ		
รายได้	3,488.53	19.26
ทรัพย์สิน	1,975.45	10.91
รวม	18,112.71	100.00

ที่มา: จัดแปลงจาก สุพรรณิกา ชนาวิรัตน์ (2552)

จากมูลค่าการสูญเสียที่เกิดขึ้นจากช็อก สิ่งที่มาคือ ผลกระทบต่อชีวิตและความเป็นอยู่ตลอดจนสวัสดิการของสมาชิกทุกคนในครัวเรือน เมื่อเกิดช็อกขึ้นบุคคลผู้เป็นหัวหน้าครัวเรือนจะทำหน้าที่เป็นผู้นำในการตัดสินใจกับเหตุการณ์นั้น ๆ ซึ่งการตัดสินใจของหัวหน้าครัวเรือนสามารถแสดงออกมาได้ 2 ลักษณะ คือ 1) มีการบริหารจัดการกับช็อกนั้นเพื่อบรรเทาหรือทำให้ผลกระทบหมดไปจากช็อก และ 2) ไม่มีการบริหารจัดการกับช็อกนั้นเลย การตัดสินใจวิธีใดวิธีหนึ่งลงไปนั้น เขาย่อมค่อนข้างจะแน่ใจว่าเป็นการตัดสินใจที่ถูกต้องหรือมีแนวโน้มว่าถูกต้อง และมีความพอใจซึ่งเกิดจากปัจจัยหลาย ๆ อย่างที่จะมีผลต่อพฤติกรรมดังกล่าว ซึ่งในที่สุดการแสดงออกของการตัดสินใจในการบริหารจัดการของเกษตรกรผู้เป็นหัวหน้าครัวเรือนที่มีต่อช็อกจากเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น จึงมีความแตกต่างกันออกไป ดังนั้น การศึกษานี้จึงได้ทำการศึกษาถึงลักษณะของช็อกและปัจจัยต่าง ๆ ที่ส่งผลต่อการตัดสินใจในการบริหารจัดการของเกษตรกรที่มีต่อช็อกที่เกิดขึ้น เพื่อนำผลการศึกษาที่ได้ไปใช้เป็นแนวทางในการกำหนดนโยบายและมาตรการด้านการบริหารจัดการกับช็อกที่อาจจะเกิดขึ้นกับครัวเรือนเกษตรกรต่อไป

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อให้ทราบถึงสภาพเศรษฐกิจ สังคม และลักษณะของเหตุการณ์ที่ไม่คาดคิด (ช็อก) ที่เกิดขึ้นกับครัวเรือนเกษตรกรในจังหวัดอุบลราชธานี
2. เพื่อวิเคราะห์ถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการตัดสินใจในการจัดการเหตุการณ์ที่ไม่คาดคิดของครัวเรือนเกษตรกรในจังหวัดอุบลราชธานี

ขอบเขตการศึกษา

ในการศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาถึงลักษณะการตัดสินใจและปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดการกับเหตุการณ์ที่ไม่คาดคิดของครัวเรือนเกษตรกรในจังหวัดอุบลราชธานี ทั้งนี้ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาได้จากฐานข้อมูลของโครงการความเปราะบางสู่ความยากจนในประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ประเทศไทย พ.ศ.2553 ซึ่งประกอบไปด้วยการสุ่มตัวอย่างครัวเรือนเกษตรกรใน อ.เขมราฐ อ.กุศขำบุรี และ อ.นาตาล จำนวน 133 ตัวอย่าง ในปีการผลิตทางการเกษตรปี 2552/53 เป็นข้อมูลที่ใช้ในการศึกษามาทำการวิเคราะห์โดยใช้แบบจำลองทางเศรษฐมิติ คือ แบบจำลองโลจิต (Logit model)

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ผลการศึกษาครั้งนี้ได้นำเสนอสภาพเศรษฐกิจ สังคม ลักษณะของเหตุการณ์ที่ไม่คาดคิด และปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของครัวเรือนเกษตรกรในจังหวัดอุบลราชธานี ที่ต้องเผชิญกับเหตุการณ์ที่ไม่คาดคิด เพื่อเป็นข้อมูลเบื้องต้นให้กับครัวเรือนเกษตรกรในการตัดสินใจจัดการกับเหตุการณ์ดังกล่าว และเพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ในส่วนของกรมส่งเสริมการเกษตร เป็นต้น สามารถนำข้อมูลที่ได้นี้ไปใช้ประโยชน์ในการกำหนดนโยบาย และมาตรการต่าง ๆ ช่วยเหลือเกษตรกรเพื่อวางแผนปรับตัวในการรับมือกับเหตุการณ์ที่ไม่คาดคิดที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต

นิยามศัพท์

ครัวเรือนเกษตรกร (Farm Households) หมายถึง ครัวเรือนที่มีรายได้จากกิจกรรมการผลิตทางการเกษตรในจังหวัดอุบลราชธานีในปีการผลิตทางการเกษตรปี 2552/53

เหตุการณ์ที่ไม่คาดคิด (Shocks) หมายถึง เหตุการณ์ในอดีตที่เกิดขึ้นจากธรรมชาติและไม่ใช่ธรรมชาติ ซึ่งกระทบกับครัวเรือนของเกษตรกร โดยเป็นปัญหาใหญ่ที่เกิดขึ้นอย่างกะทันหัน และปัญหานั้นก่อให้เกิดความสูญเสีย และส่งผลกระทบต่อรายได้และความเป็นอยู่ของครัวเรือน

การจัดการเหตุการณ์ที่ไม่คาดคิด (Coping Strategy) หมายถึง การแสดงออกของพฤติกรรมที่ตัดสินใจในรูปแบบและวิธีการต่าง ๆ ของเกษตรกรในการบริหารจัดการกับเหตุการณ์ที่ไม่คาดคิดภายในครัวเรือนอย่างน้อยหนึ่งเหตุการณ์จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นทั้งหมด

บทที่ 2

การตรวจเอกสาร

แนวคิดและทฤษฎี

ในบทนี้ กล่าวถึงการตรวจเอกสารซึ่งประกอบด้วย 2 ส่วน คือ แนวคิดทางทฤษฎี และ ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์ โดยสามารถสรุปได้ ดังนี้

1. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

1.1 แนวคิดทางทฤษฎีเศรษฐศาสตร์

ทฤษฎีการตัดสินใจ ชูชีพ พิพัฒนศิริ (2544) ได้กล่าวไว้ว่า เป็นวิธีการเชิงระบบและเชิงวิเคราะห์เพื่อใช้ศึกษาการตัดสินใจ ได้แก่ 1) วิธีการเชิงระบบ คือ มีปัจจัย (Input) มีกระบวนการ (Process) และผลลัพธ์ (Output) และ 2) วิธีการเชิงวิเคราะห์ คือ การใช้เหตุผล (Logic) พิจารณาตัวแปรทุกตัวที่หาได้หรือข้อมูลที่มีอยู่พิจารณาทางเลือกที่เป็นไปได้โดยใช้เครื่องมือหรือเทคนิคเชิงปริมาณ ซึ่งในทฤษฎีการตัดสินใจ (กระบวนการตัดสินใจ) ประกอบด้วย กำหนดปัญหาให้ชัดเจน จำแนกทางเลือกที่เป็นไปได้ในแต่ละทางเลือกซึ่งผลลัพธ์ที่ได้ แสดงผลได้และผลเสีย ในแต่ละส่วนผสมของทางเลือกรวมทั้งผลได้หรือผลเสียของผลลัพธ์ จากนั้นเลือกเทคนิคการตัดสินใจเชิงคณิตศาสตร์อย่างใดอย่างหนึ่งที่เหมาะสมมาใช้นำเทคนิคมาใช้ และทำการตัดสินใจ โดยรูปแบบของการตัดสินใจ แบ่งได้เป็น

1. การตัดสินใจภายใต้ความแน่นอน เป็นสถานการณ์ผู้ตัดสินใจทราบผลที่แน่นอนของทุก ๆ ทางเลือก ผู้ตัดสินใจจะเลือกทางเลือกที่ให้ผลได้สูงสุด ผู้มีสถานการณ์เดียว อาจมีหลายทางเลือกสามารถตัดสินใจได้โดยวิธีการทางคณิตศาสตร์

2. การตัดสินใจภายใต้ความเสี่ยง ผู้ตัดสินใจทราบโอกาสของเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้น (ทราบความน่าจะเป็นของการเกิดขึ้นของผลลัพธ์) โดยใช้วิธีการตัดสินใจโดยการหาค่าคาดหวังของผลตอบแทน (Expected Value of The Pay Off)

3. การตัดสินใจภายใต้ความไม่แน่นอน ผู้ตัดสินใจไม่ทราบความน่าจะเป็นของผลลัพธ์ต่าง ๆ

และในกรณีของคำว่า ความเสี่ยง (Risk) ชูชีพ พิพัฒนศิริ (2544) ได้ให้นิยามไว้ว่า ความเสี่ยงเป็นการมองเหตุการณ์ในอนาคต โดยสถานการณ์ที่มีข้อมูลข่าวสารพอที่จะให้ผู้ตัดสินใจสามารถคาดคะเน โดยใช้ในการกำหนดค่าความน่าจะเป็น (Probability) ของโอกาสที่เหตุการณ์จะเกิดขึ้นออกมาในรูปของการกระจายความน่าจะเป็น (Probability Distribution) ทั้งแบบรูปธรรมและแบบนามธรรมของผลลัพธ์จากการตัดสินใจ (Decision Outcomes) ส่วนคำว่า ความไม่แน่นอน (Uncertainty) คือ สถานการณ์ที่ไม่มีเส้นทางใดที่จะทราบค่าความน่าจะเป็น (แม้กระทั่งแบบนามธรรม) ของผลลัพธ์จากการตัดสินใจได้เลย ผู้ตัดสินใจไม่สามารถคาดคะเนความน่าจะเป็นของเหตุการณ์ต่าง ๆ ได้

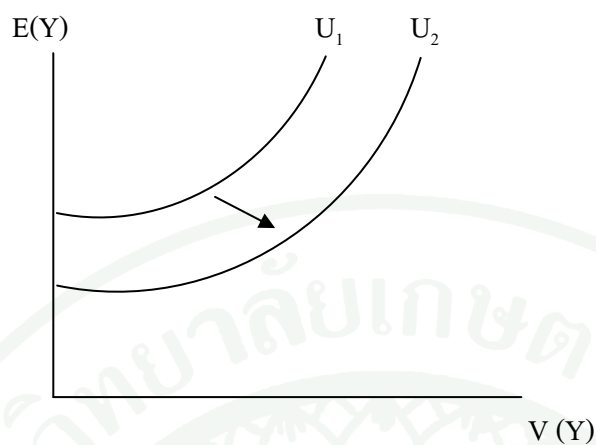
ดังนั้น ความเสี่ยงจึงแตกต่างจากความไม่แน่นอน คือ ระหว่างสถานการณ์ที่ทราบความน่าจะเป็น (Probability Know) (คือความเสี่ยง) กับสถานการณ์ที่ไม่ทราบค่าความน่าจะเป็น (Probability Not Know) (คือความไม่แน่นอน) ในส่วนของ James Roumasset (1979) กล่าวถึงความไม่แน่นอน ว่าเป็นสภาพที่เราหยั่งรู้ไม่ได้ว่าผลของการกระทำ (ที่เราทำลงไป) จะเป็นอย่างไร ส่วนความเสี่ยงนั้น เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับระดับ (Degree) ของความไม่แน่นอนในสถานการณ์อย่างใดอย่างหนึ่ง ทั้งนี้ เกียรติชัย เวชฎาพันธ์ (2542) ได้กล่าวอีกว่า ความไม่แน่นอน คือ เหตุการณ์ในอนาคตจะเกิดอย่างไร ไม่สามารถจะคาดการณ์ได้เลย ทั้งนี้ เนื่องจาก เราอาจพอจะประมาณ โอกาสที่เหตุการณ์จะเกิดขึ้น แต่ไม่ทราบความถี่ว่าเหตุการณ์นั้นจะเกิดขึ้นเมื่อใด

ด้านนักมานุษยเศรษฐศาสตร์ (Economic Anthropologist) เห็นว่าความเสี่ยงเป็นเรื่องของความรู้ไม่จริง และความไม่แน่นอนเป็นเรื่องของความรู้ Cancian (1980) ถือว่าในสถานการณ์ใดก็ตามถ้าผู้กระทำรู้แต่เพียงว่าการกระทำที่เขาจะทำลงไปนั้น อาจจะมีผลตามมาได้หลายอย่าง แต่เขาไม่สามารถจะบอกได้ว่าโอกาสที่ผลแต่ละอย่างจะเกิดขึ้นนั้นมีเท่าใด (คือ รู้ไม่จริง) ถ้ากระทำการลง

ไปในสถานการณ์เช่นนั้น ถือว่าเป็นการเสี่ยง แต่ความไม่แน่นอน เป็นสถานการณ์ที่ผู้กระทำไม่รู้เลยว่าผลอะไรบ้างตามมาจากการกระทำนั้น ประสพการณ์ในอดีตก็ไม่มี หรือมีไม่พอที่จะช่วยให้คาดได้ว่า ผลของการกระทำนั้นจะเป็นอย่างไร และสรุปต่ออีกว่าเนื่องจากอนาคตคือความไม่แน่นอน (Future is Uncertainty) และในกรณีส่วนใหญ่แล้วปัญหาการตัดสินใจของกิจกรรมในอนาคต มักจะเกิดขึ้นระหว่างสถานการณ์ของความเสี่ยง (Situations of Risk) กับความไม่แน่นอนทั้งหมด (Total Uncertainty) การตัดสินใจจำเป็นต้องเกี่ยวข้องกับความเสี่ยง แต่อาจจะเกี่ยวข้องหรือไม่เกี่ยวข้องกับความเสี่ยงก็ได้

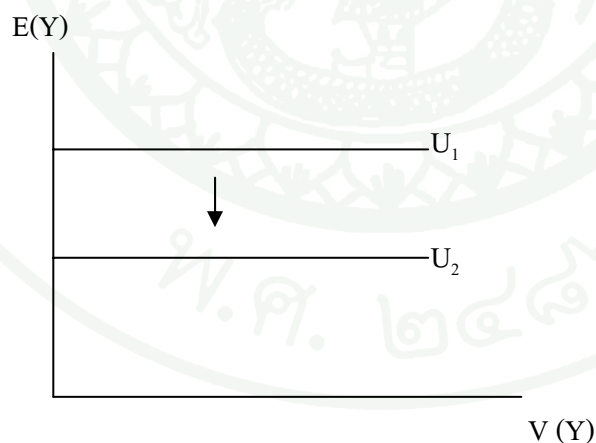
ศรัณย์ วรธนะจรรยา (2532) ได้ให้ข้อสังเกตไว้อีกว่า นอกจากนี้นักเศรษฐศาสตร์หลายท่านได้หาหลัก หรือแนวทางในการช่วยในการตัดสินใจภายใต้ความเสี่ยงเป็นไปอย่างถูกต้องและเหมาะสม Neuman และ Mogenstem ได้พัฒนา Expected Utility Theory ขึ้นมาเพื่อเป็นแนวทางในการช่วยเหลือในการตัดสินใจในทางเศรษฐศาสตร์ภายใต้ความพอใจที่คาดว่าจะได้รับ โดยที่ผู้วางแผนจะเลือกแผนการผลิตที่มีค่า Expected Utility มากที่สุด (ค่า Expected Utility หรือค่า Average Value of Utility จะคำนวณจากรายได้ทั้งหมดที่มีโอกาสจะเกิดขึ้น ได้ภายใต้สถานการณ์ของความเสี่ยง) ดังนั้น ในการตัดสินใจที่จะเลือกผลิต จึงขึ้นอยู่กับระดับการยอมรับความเสี่ยงของผู้ผลิตว่าอยู่ในระดับใด ถ้าผู้ผลิตมีพฤติกรรมที่ชอบเสี่ยงก็จะเลือกการผลิตที่มีความเสี่ยงสูง แต่ถ้าผู้ผลิตมีพฤติกรรมที่ไม่ชอบความเสี่ยง ก็จะเลือกการผลิตที่มีความเสี่ยงต่ำ ซึ่งลักษณะพฤติกรรมในการชอบความเสี่ยงที่แตกต่างกันนี้จะมีผลต่อรายได้ที่คาดว่าจะได้รับ (Expected Income) แตกต่างกันด้วย ซึ่งเมื่อพิจารณาจากแนวคิดและทฤษฎีความพอใจคาดหวัง (Expected Utility Theorem) สามารถแบ่งเกษตรกรออกได้ 3 แบบ โดยใช้ความแปรปรวนรายได้ที่ได้เป็นตัววัดความเสี่ยง $[V(Y)]$ จะใช้ค่าเฉลี่ยของรายได้ที่คาดว่าจะได้รับจากการผลิตเป็นตัววัดรายได้คาดหวัง $[E(Y)]$ ซึ่งแบ่งได้ดังนี้

1.1.1) เกษตรกรผู้กลัวความเสี่ยง (Risk Averse Farmers) เกษตรกรพวกนี้จะนำความเสี่ยงที่เกิดขึ้นมาใช้ในการตัดสินใจทำการผลิต โดยถ้าความเสี่ยงจากการผลิตเพิ่มสูงขึ้น เกษตรกรจะต้องการรายได้คาดหวังสูงขึ้นเพื่อรักษาระดับความพอใจให้เท่าเดิม ส่วนจะสูงขึ้นเท่าใดนั้นขึ้นอยู่กับระดับความกลัวความเสี่ยงของเกษตรกร เส้น Indifference Curve ของเกษตรกรแสดงในภาพที่ 1

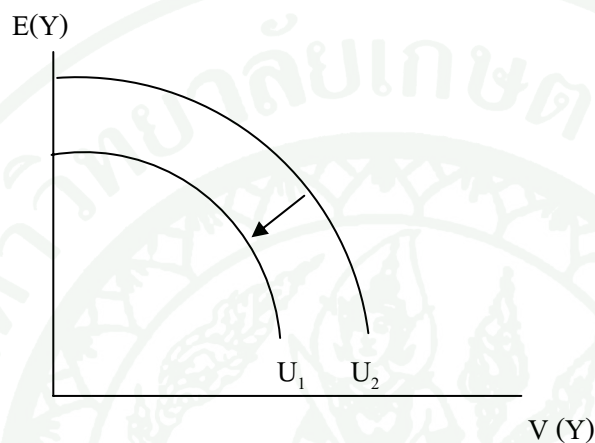
ภาพที่ 1 เส้น Indifference Curve ของเกษตรกรผู้กลัวความเสี่ยง
ที่มา: ศรีณย์ วรธนัจฉริยา (2532)

1.1.2) เกษตรกรผู้ไม่介意ต่อความเสี่ยง (Risk Neutral Farmers) เกษตรกรพวกนี้จะไม่
นำความเสี่ยงที่เกิดขึ้นมาใช้ในการตัดสินใจทำการผลิต โดยระดับความพอใจของเกษตรกรจะ
เพิ่มขึ้นก็ต่อเมื่อรายได้คาดหวังสูงขึ้นเท่านั้น เส้น Indifference Curves ของเกษตรกรแสดงในภาพที่
2

ภาพที่ 2 เส้น Indifference Curve ของเกษตรกรผู้ไม่介意ต่อความเสี่ยง
ที่มา: ศรีณย์ วรธนัจฉริยา (2532)

1.1.3) เกษตรกรผู้ชอบความเสี่ยง (Risk Preferring Farmers) สำหรับเกษตรกรพวกนี้ จะมีความพึงพอใจมากขึ้นถ้าการผลิตมีความเสี่ยงมากขึ้น โดยถ้าความเสี่ยงจากการผลิตที่เกษตรกร ทำอยู่เพิ่มสูงขึ้น เกษตรกรจะต้องการรายได้คาดหวังลดลงเพื่อรักษาความพอใจให้เท่าเดิม เส้น Indifference Curve ของเกษตรกรแสดงในภาพที่ 3

ภาพที่ 3 เส้น Indifference Curve ของเกษตรกรผู้ชอบความเสี่ยง
ที่มา: ศรีณย์ วรรณจักริยา (2532)

1.2 แนวความคิดวิธีการปฏิบัติและจัดการกับความเสี่ยงและความไม่แน่นอน

เมื่อเหตุการณ์ดังกล่าวเกิดขึ้นตัวเกษตรกรเองจะต้องหาวิธีการเพื่อเป็นแนวทางในการ ป้องกัน หรือเพื่อบรรเทาไม่ให้เกิดความรุนแรง ที่จะส่งผลกระทบต่อครอบครัวมากนัก ซึ่งมีวิธีการ ปฏิบัติและจัดการกับความเสี่ยงและความไม่แน่นอนที่อาจจะเกิดขึ้น โดยมีวิธีปฏิบัติได้ดังนี้ (สมศักดิ์ เปรียบพร้อม, 2531)

1.2.1) การประกัน (Insurance) เป็นกลยุทธ์อันหนึ่งที่สามารถลดความเสี่ยงและความไม่แน่นอนบางอย่างได้ ไม่ว่าจะเป็นการประกันชีวิต การประกันภัยในทรัพย์สิน แต่เกษตรกรก็จะต้อง จ่ายค่าเบี้ยประกันภัย ในส่วนของการประกันภัยให้พืชผล ซึ่งยังไม่มีการดำเนินการอย่างชัดเจนทั้ง ภาครัฐและเอกชน เนื่องจากค่าเบี้ยประกันต้องสูง ซึ่งเกษตรกรไม่สามารถที่จะจ่ายได้ ซึ่งเป็นปัญหา และแนวทางที่จะต้องมีการจัดการให้แน่ชัดมากยิ่งขึ้นในอนาคตเพื่อความอยู่รอดของเกษตรกร

1.2.2) การทำกิจกรรมที่แตกต่างกันหลาย ๆ อย่างรวมกัน (Diversification) วิธีนี้จะช่วยลดปัญหาความแปรปรวนและผันผวนของรายได้สุทธิของเกษตรกร โดยการผลิตหรือทำกิจกรรมหลาย ๆ อย่างในพื้นที่ในเวลาเดียวกัน โดยหวังว่าถ้าหากกิจกรรมใดเสียหาย ก็ยังมีรายได้จากอีกกิจกรรมอื่น ๆ ที่เหลืออยู่ได้ แต่ต้องพิจารณาลักษณะของรายได้ด้วยว่า กิจกรรมนั้นจะต้องมีการขึ้นลงไปในทางตรงกันข้าม แต่ถ้าหากขึ้นลงในทิศทางเดียวกัน ก็จะทำให้เกษตรกรขาดทุนได้เช่นกัน

1.2.3) ความยืดหยุ่นและคล่องตัวของกิจการ (Flexibility) การดำเนินกิจกรรมที่มีความคล่องตัวในแง่ที่สามารถปรับและเปลี่ยนแปลงให้เข้ากับสภาวะการณ์ใหม่ที่เกิดขึ้น เมื่อเกษตรกรได้ความรู้ใหม่มาเพิ่มเติม วิธีการนี้จะช่วยให้เกษตรกรสามารถปรับปรุงและลดปัญหาการเสี่ยงภัยและความไม่แน่นอนแล้ว ยังเปิดโอกาสให้เกษตรกรสามารถแสวงหาผลประโยชน์ได้เพิ่มมากขึ้น

(1) ความคล่องตัวในแง่เวลา (Time Flexibility) เกษตรกรควรที่จะเลือกดำเนินกิจกรรมหรือทำการผลิตโดยคำนึงถึงเวลา เป็นสำคัญ เพราะกระบวนการในการทำการเกษตรต้องใช้เวลาก่อนข้างนานกว่าจะให้ผลผลิตที่จะนำมาจำหน่ายได้ ดังนั้นการรู้จักเลือกกิจกรรมที่ให้ผลผลิตได้ในเวลาอันสั้น รวดเร็ว ไม่ต้องใช้เวลามาก ก็มีมีส่วนช่วยเกษตรกรให้มีความคล่องตัวสูงในการปรับและเปลี่ยนแปลงการดำเนินกิจกรรมได้ดีกว่ากิจกรรมที่ใช้ระยะเวลาในการผลิตนานกว่า ถ้าหากเกิดการเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์บางอย่างที่มีผลกระทบต่อผลกิจกรรม

(2) ความคล่องตัวในแง่ของค่าใช้จ่ายในการผลิต (Cost Flexibility) เกษตรกรจะต้องพยายามรักษาระดับค่าใช้จ่ายคงที่ ให้มีสัดส่วนอยู่ในระดับต่ำเมื่อคิดเป็นสัดส่วนของค่าใช้จ่ายในการผลิตทั้งหมด ซึ่งจะ ไม่เปลี่ยนแปลงไปตามการผลิตหรือไม่ก็ต้องเสียค่าใช้จ่าย

(3) ความคล่องตัวในแง่การผลิต (Product Flexibility) โดยพิจารณากิจกรรมที่ให้ผลผลิตที่สามารถปรับเข้ากับสภาวะการณ์หรือเงื่อนไขที่เปลี่ยนแปลงไป เกษตรกรสามารถที่จะจำหน่ายให้แก่พ่อค้าคนกลางหรือไม่ก็อาจจำหน่ายโดยตรงกับผู้บริโภค หรือไม่ก็เก็บและแปรรูปขายในลักษณะอื่นได้ หรือเลือกทำการผลิตผลผลิตที่สามารถเก็บรักษาไว้ได้นานไม่เสียหายง่าย เพราะช่วยเพิ่มโอกาสและความคล่องตัวให้แก่เกษตรกรที่เลือกจำหน่ายหรือไม่ก็เก็บไว้รอขายในช่วงที่ได้ราคาดีคุ้มกับค่าเก็บรักษา

1.2.4) การรับภาระหนี้สินที่ต้องรับผิดชอบ (Solvency) เป็นการรักษาระดับทรัพย์สินและหนี้สินที่เกิดจากการทำกิจกรรมให้อยู่ในระดับที่เหมาะสมและปลอดภัยในแง่ที่จะต้องมีมูลค่าของทรัพย์สินและหนี้สินที่เกิดจากการทำกิจกรรมเพียงพอที่จะชดใช้หนี้สินทั้งหมดที่มีอยู่ เพื่อเป็นการสร้างความมั่นคงทางฐานะและความน่าเชื่อถือด้านการเงินให้อยู่ในสภาพที่จะใช้หนี้สินได้ทั้งหมดไม่ว่าจะเกิดอะไรขึ้น

1.2.5) การรักษาสภาพคล่อง (Liquidity) โดยเกี่ยวข้องกับลักษณะของทรัพย์สินและสิ่งของบางอย่างที่สามารถเปลี่ยนเป็นเงินสดได้ง่ายโดยปราศจากการสูญเสียมูลค่าของมัน เมื่อคิดออกมาเป็นเงินสดตามราคาท้องตลาด เป็นการช่วยลดปัญหาความไม่แน่นอน ซึ่งเกษตรกรจะต้องมีการสะสมทรัพย์สินหรือสิ่งของที่มีสภาพคล่องค่อนข้างสูงเพื่อช่วยให้คล่องตัวและรวดเร็วเนื่องจากมีแหล่งเงินสดที่จะนำมาใช้ในการลงทุนหรือขยายหรือปรับการดำเนินธุรกิจให้เข้ากับเหตุการณ์ที่เปลี่ยนแปลงได้อย่างรวดเร็ว ไม่ว่าจะเป็นการรักษาวงเงินเครดิตเงินกู้บางส่วนเอาไว้ การถือทรัพย์สินอยู่ในรูปของธนบัตรเงินกู้อัฐบาล และการเก็บรักษาและสำรองผลผลิตบางอย่างที่มีความคล่องตัวในการจำหน่ายหรือแลกเปลี่ยน

1.2.6) การเก็บสำรองปัจจัยการผลิตที่สำคัญ ๆ ในการผลิต (Resource Resources) เป็นวิธีที่ช่วยเกษตรกรเพื่อป้องกันปัญหาการขาดแคลนของปัจจัยที่สำคัญ ๆ ในการผลิต เพื่อเอาไว้ใช้ในภาวะจำเป็น ทำให้สามารถดำเนินกิจกรรมได้อย่างสม่ำเสมอแม้แต่สถานการณ์ที่ขาดแคลนปัจจัยเหล่านี้ในท้องตลาดโดยทั่วไป

1.2.7) การตกลงทำสัญญาล่วงหน้า (Contractual Arrangements) เป็นวิธีที่สามารถช่วยลดปัญหาจากความเสี่ยงและความไม่แน่นอนเกี่ยวกับผลผลิตและราคาที่เกษตรกรได้รับอันเนื่องมาจากความแปรปรวนของดินฟ้าอากาศและการตลาด ตลอดจนปัจจัยอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพราะการตกลงทำสัญญาแบบนี้จะมีการระบุชัดเจนถึงจำนวนที่จะซื้อขายกัน ราคา คุณภาพ และการกำหนดเวลาที่แน่นอนระหว่างเกษตรกรและผู้ซื้อ อันจะมีส่วนช่วยให้เกษตรกรหลีกเลี่ยงปัญหาอันเกิดจากราคาและด้านการตลาดได้อย่างดี

1.2.8) การจัดการด้านการผลิต (Production Management) โดยอาศัยการรู้จักเลือกใช้ความรู้ทางด้านเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่มีส่วนช่วยในการผลิตของเกษตรกร การรู้จักเลือกพันธุ์พืชหรือสัตว์ที่มีความต้านทานต่อสภาพดินฟ้าอากาศที่เปลี่ยนแปลงหรือโรคที่อาจเกิดระบาด เป็น

วิธีการที่เกี่ยวข้องกับการจัดการด้านการผลิต ซึ่งอาจมีส่วนช่วยลดปัญหาความไม่แน่นอนของการผลิตได้อย่างดี

1.2.9) การเพิ่มเติมศึกษาหาความรู้ (Education) ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น เนื่องจากตัวเกษตรกรขาดข้อมูลและความรู้ที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยและสภาวะการณ์ต่าง ๆ ที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ นั่นเอง ดังนั้นการศึกษาหาความรู้เป็นวิธีหนึ่งที่จะช่วยให้เกษตรกรมีโอกาสได้ข้อมูลและความรู้เพิ่มเติมช่วยเพิ่มความสามารถและความมั่นใจในการตัดสินใจดำเนินกิจกรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

1.2.10) การเตรียมคนมาช่วยในการตัดสินใจและดำเนินกิจการ (Backup Management) การเสี่ยงภัยและความไม่แน่นอนอย่างหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับการทำกิจกรรมเกี่ยวข้อง โดยตรงกับสุขภาพพลานามัยของเกษตรกรผู้เป็นเจ้าของ ซึ่งมักจะเป็นหัวหน้าครัวเรือนและผู้จัดการไปในตัวในรูปแบบของการทำการเกษตรแบบครอบครัวในประเทศไทย เนื่องจากการดำเนินกิจกรรมมักจะประสบปัญหาหยุดชะงักหรือเกิดวิกฤติคาดต้องเลิกกิจการทันที ถ้าเกษตรกรผู้ทำหน้าที่เป็นผู้นำของครอบครัวและการตัดสินใจทั้งหมดเกิดล้มป่วย ไม่สามารถทำงานได้หรือทำไม่ได้ไม่เต็มที่ หรือบางกรณีร้ายแรงมากถึงกับเสียชีวิต เพราะไม่สามารถหาคนในครอบครัวหรือญาติพี่น้องมาช่วย เนื่องจากไม่ได้จัดเตรียมหรือฝึกคนอื่น ๆ ในครอบครัวหรือญาติพี่น้องมาสำรองหรือเป็นผู้ช่วยเตรียมเอาไว้ก่อนนั่นเอง ดังนั้นการฝึกหัดสมาชิกคนอื่น ๆ ในครอบครัวมาช่วยหรือสำรองเอาไว้ช่วยตัดสินใจและดำเนินกิจกรรมต่อไป

1.2.11) การปรับเป้าหมายใหม่ (Modification of Goals) เพื่อให้เข้ากับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงจะมีส่วนช่วยลดปัญหาจากการเสี่ยงและความไม่แน่นอนของการดำเนินกิจกรรมได้มาก เพราะการกำหนดเป้าหมายไว้ เช่น กำไรสูงสุด อาจจะทำให้ยากหรือก่อให้เกิดความเสี่ยงมากในบางสถานการณ์ เช่น การเกิดภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ สินค้าเกษตรโดยทั่วไปตกต่ำ ความต้องการของสินค้าในตลาดลดลง การปรับเปลี่ยนระดับเป้าหมายเสียใหม่ เช่น เปลี่ยนมาเป็นการทำกิจกรรมเพื่อการอยู่รอด เพื่อประคองตัวให้อยู่รอดภายใต้สภาวะการณ์ที่เลวร้ายดังกล่าวไปก่อน เป็นต้น

1.2.12) การแทรกแซงของรัฐ (Governmental Actions) เป็นวิธีการที่ช่วยเหลือเกษตรกรได้มาก เป็นการพิจารณาถึงบทบาทของรัฐที่จะเข้ามีส่วนเกี่ยวข้องช่วยเหลือเกษตรกร เช่น การกำหนดนโยบายของรัฐ อาทิการประกันรายได้ให้กับเกษตรกร การส่งเสริมการส่งออกสินค้าเกษตร การให้สินเชื่อโดยเสียดอกเบี้ยในอัตราที่ต่ำ เป็นต้น

1.3 แบบจำลองในการศึกษาและวิธีการทางเศรษฐมิติ

ในการวิเคราะห์เพื่อพิจารณาว่าปัจจัยใดบ้างที่มีผลต่อพฤติกรรมกรรมการบริหารจัดการกับชื่อของเกษตรกร วิเคราะห์โดยการนำข้อมูลที่ได้จากการสุ่มตัวอย่างมาวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระและตัวแปรตาม แต่ในการศึกษาครั้งนี้ ตัวแปรตามเป็นตัวแปรเชิงคุณภาพ ซึ่งพบมากทางเศรษฐศาสตร์ และทางธุรกิจ โดยส่วนใหญ่เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสำรวจ โดยเฉพาะการสำรวจข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรมในรูปแบบต่าง ๆ ของมนุษย์ เช่น การศึกษา พฤติกรรมการเผาต่อซัง-ฟางของเกษตรกร กล่าวคือ เผาหรือไม่เผา หรือการศึกษาพฤติกรรมการบริหารจัดการกับชื่อของเกษตรกร กล่าวคือ ศึกษาว่า จัดการหรือไม่จัดการ เป็นต้น การประมาณค่าของตัวแปรตามอาจจะมีค่าอยู่ระหว่าง 0 ถึง 1 ในกรณีนี้ตัวแปรตามมีค่าเป็น 0 หรือ 1 โดยที่ค่า 1 ใช้ในกรณี “จัดการ” และค่า 0 ใช้ในกรณี “ไม่จัดการ” โดยวัตถุประสงค์ของแบบจำลองเชิงคุณภาพ คือ การกำหนดความน่าจะเป็นที่เกษตรกรจะเลือกทางเลือกใด ๆ และปัจจัยต่าง ๆ ที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเลือกทางเลือกใดทางเลือกหนึ่ง จาก 2 ทางเลือก โดยอาศัยเครื่องมือทางสถิติในรูปแบบจำลองทวินาม (Binary Choice Model) คือ แบบจำลองโลจิท (Logit Model) ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1.3.1) แนวคิดพื้นฐานและทฤษฎีของแบบจำลองโลจิท (Logit Model) การวิเคราะห์ความถดถอยแบบโลจิสติกส์ ซึ่งรวมถึงการวิเคราะห์จำแนกกลุ่มและโลจิสติกส์ ทั้งหมดเพื่อจะศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรตามและตัวแปรอิสระ แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ Binary Logistic ใช้เมื่อตัวแปรตาม (Y) เป็นตัวแปรเชิงกลุ่มที่มีค่าได้เพียง 2 ค่า (Dichotomous Variable) และ Multinomial Logistic จะใช้เมื่อตัวแปรตาม (Y) เป็นตัวแปรเชิงกลุ่มที่มีค่ามากกว่า 2 ซึ่งแนวคิดพื้นฐานและทฤษฎีของแบบจำลองโลจิท (Logit Model) ในส่วนของ Binary Logistic กรณีที่มีตัวแปรอิสระ 1 ตัวนั้นได้อธิบายว่าสมการความถดถอยเชิงเส้นอย่างง่าย หรือสมการที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่าง Y กับ X จะอยู่ในรูปเชิงเส้น (กัลยา วานิชย์บัญชา, 2544)

แบบจำลองที่มีตัวแปรตามมีค่าไม่ต่อเนื่อง ตัวแปรอิสระที่เกี่ยวข้องจะอธิบายพฤติกรรมของตัวแปรตามเช่นเดียวกันกับตัวแปรตามที่มีความต่อเนื่อง แต่ในการวิเคราะห์แบบจำลอง เพื่อจะประมาณค่าสัมประสิทธิ์ของตัวแปรอิสระที่มีต่อตัวแปรตามซึ่งมีลักษณะดังนี้ จะต้องอาศัยเครื่องมือทางสถิติที่แตกต่างออกไปจากกรณีแบบจำลองที่มีค่าต่อเนื่อง เพราะค่าจะประมาณตัวแปรตามที่ได้จะมีค่าอยู่ระหว่าง 0 กับ 1 แต่การคำนวณด้วยวิธีปกติค่าจะประมาณที่ได้อาจมีค่าน้อยกว่า 0 หรือติดลบ หรือมากกว่า 1 การจะประมาณแบบจำลองที่มีลักษณะตัวแปรตามมีค่าไม่ต่อเนื่องจะต้องใช้วิธีการประมาณ โดยอาศัยเครื่องมือทางสถิติที่แตกต่างออกไปจากการประมาณสมการถดถอยแบบปกติ ซึ่งวิธีการประมาณมีหลายวิธีด้วยกัน โดยสรุปได้ดังนี้คือ (คมสัน สุริยะ, 2552; Charles, 2009; Pindyck and Rubinfeld, 1991: 299)

การวิเคราะห์การถดถอยโลจิสติก (Logistic Regression) เป็นการนำตัวแปรอิสระหลายตัวมาวิเคราะห์ความสัมพันธ์พร้อม ๆ กันกับตัวแปรตัวแปรตามที่อยู่ในระดับ นามบัญญัติ (Nominal) การวิเคราะห์ประเภทนี้สามารถบอกได้ว่าปัจจัยใดที่ทำให้เกิดเหตุการณ์ที่คาดหวัง หรือเป็นการวิเคราะห์ถึงโอกาสในการเกิดเหตุการณ์ที่ผู้ศึกษาสนใจการวิเคราะห์โลจิสติก แบ่งเป็น

(1) Binary Logistic Regression (Binary Regression) เมื่อตัวแปรตาม อยู่ในลักษณะ Dichotomous ที่มีค่า 1 กับ 0

(2) Multinomial Logistic Regression (Multinomial Regression) เมื่อตัวแปรตาม อยู่ในลักษณะ เป็นตัวแปรเชิงกลุ่ม หรือนามบัญญัติ ที่มีค่าตั้งแต่ 2 ค่าขึ้นไป

ในการวิเคราะห์โลจิสติก จะต้องกำหนดโมเดลโลจิสติก เรียกว่า Logit Model ซึ่งเป็นแบบจำลองที่นำมาใช้วิเคราะห์ข้อมูลว่าตัวแปรอิสระ (X) ส่งผลต่อโอกาสการเกิดเหตุการณ์ที่สนใจ (Y) หรือไม่ ซึ่งความน่าจะเป็นของการเกิดเหตุการณ์จะมีค่าในช่วง 0 ถึง 1

รูปแบบของโมเดลจะอยู่ในรูปฟังก์ชันของสัดส่วนความน่าจะเป็น การวิเคราะห์ในรูปแบบนี้ใช้เมื่อฟังก์ชันการกระจายสะสม (Cumulative Distribution Function) ของตัวแปรสุ่มมีการกระจายแบบ Logistic และมีการแจกแจงของค่าความคลาดเคลื่อนเป็นแบบ Logistic (การกระจายแบบโลจิสติก หมายถึง รูปแบบการกระจายของข้อมูลที่ไม่เป็น โค้งปกติ แต่ตัวแปรจะมีการกระจายเป็นรูปตัว S (Sigmoid Curve))

เงื่อนไขการวิเคราะห์ด้วยแบบจำลองโลจิท (Logit Model)

- (1) ตัวแปรอิสระอาจจะเป็น Dummy Interval หรือ Ratio
- (2) ค่าความคลาดเคลื่อนไม่สัมพันธ์กัน
- (3) ค่าความคลาดเคลื่อนเป็นอิสระจากตัวแปรอิสระ (ค่าความคลาดเคลื่อนไม่สัมพันธ์กับตัวแปรอิสระ)
- (4) ตัวแปรอิสระแต่ละตัวต้องไม่มีความสัมพันธ์กันสูง
- (5) จำนวนกลุ่มตัวอย่างต้องมีจำนวนมากเพียงพอ (อย่างน้อย $30 \cdot p$)

วิธีการวิเคราะห์ที่ใช้การประมาณค่าแบบจำลอง โดยวิธี Maximum Likelihood Estimation (MLE) แทนวิธีการประมาณแบบจำลองเชิงเส้น ที่ใช้วิธีกำลังสองน้อยที่สุดแบบ (Ordinary Least Squares: OLS)

รูปแบบโอกาสที่น่าจะเป็นของแบบจำลองโลจิท (Logit Model)

$$P_i = F(\beta_0 + \beta_1 X_i) \quad (1)$$

$$P_i = F(Z_i) \quad (2)$$

$$Z_i = F^{-1}(P_i) = \beta_0 + \beta_1 X_i \quad (3)$$

โดยที่

P_i คือ โอกาสของความน่าจะเป็นของเกษตรกรแต่ละรายที่จะมีการบริหารจัดการกับซ็อก

F คือ ฟังก์ชันของความน่าจะเป็นสะสมแบบโลจิสติก

- X_i คือ ตัวแปรอิสระสุ่มเลือกตัวที่ i
- β_0 คือ ค่าคงที่
- β_1 คือ ค่าสัมประสิทธิ์ของตัวแปรสุ่มเลือกจากสมการ (1)

แบบจำลองโลจิสต์ขึ้นอยู่กับฟังก์ชันความน่าจะเป็นสะสมแบบโลจิสติก (Commutative Logistic Probability Function) ซึ่งมีรูปแบบดังนี้

จาก (2) และ (3)

$$F(Z_i) = F(\beta_0 + \beta_1 X_i) = \frac{1}{1 + e^{-Z_i}}$$

ดังนั้น

$$P_i = \frac{1}{1 + e^{-(\beta_0 + \beta_1 X_i)}} \quad (4)$$

โดยที่ e คือ ฐานของเน็ทเชอรอลล็อก (Natural Log) ซึ่งมีค่าโดยประมาณเท่ากับ 2.718

จากสมการ (4) ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรตามและตัวแปรอิสระไม่ได้อยู่ในรูปเชิงเส้น จึงต้องปรับให้ความสัมพันธ์อยู่ในรูปเชิงเส้น โดยคูณทั้งสองข้างของสมการ (4) ด้วย $1 + e^{-Z_i}$ จะได้

$$(1 + e^{-Z_i}) P_i = 1 \quad (5)$$

หารทั้งสองข้างของสมการ (5) ด้วย P_i จะได้

$$(1 + e^{-Z_i}) = \frac{1}{P_i} \quad (6)$$

หรือ

$$e^{-Z_i} = \frac{1 - P_i}{P_i} \quad (7)$$

หรือ

$$e^{-Z_i} = \frac{P_i}{1-P_i} \quad (8)$$

ในสมการ (8) ค่า e^{-Z_i} เขียนได้อีกอย่าง คือ

$$e^{-Z_i} = \text{odds} = \frac{P_i}{1-P_i} \quad (9)$$

Odds หรือ Odds Ratio จะแสดงถึง โอกาสที่จะเกิดเหตุการณ์เป็นกี่เท่าของโอกาสที่จะไม่เกิด เช่น ถ้าได้ Odds Ratio = 3.5 แสดงว่า โอกาสที่เกษตรกรจะมีพฤติกรรมจะบริหารจัดการกับซ็อก เป็น 3.5 เท่าของโอกาสที่เกษตรกรจะมีพฤติกรรมที่ไม่บริหารจัดการกับซ็อก ถ้าค่า Odds Ratio มากกว่า 1 แสดงว่า โอกาสเกิดเหตุการณ์มากกว่าการไม่เกิดเหตุการณ์

จากสมการที่ (9) เมื่อใส่ค่า $\ln$ ทั้งสองข้างจะได้

$$\ln(\text{odds}) = \ln\left[\frac{P_i}{1-P_i}\right] \quad (10)$$

หรือ

$$\ln(\text{odds}) = Z_i = \beta_0 + \beta_1 X_i \quad (11)$$

จากสมการ (11) จะอยู่ในรูปเชิงเส้น และเรียกว่า Logistic Response Function จากสูตรของ odds จะพบว่าถ้า odds ในสมการ (9) มีค่ามากกว่า 1 แสดงว่า เหตุการณ์ที่เกษตรกรจะมีพฤติกรรมบริหารจัดการกับซ็อก มีโอกาสเกิดมากกว่าพฤติกรรมไม่มีการบริหารจัดการกับซ็อก

ตัวแปรตามของสมการถดถอยนี้ คือ $\ln\left[\frac{P_i}{1-P_i}\right]$ การประมาณค่าพารามิเตอร์ β_0 และ β_1 ของแบบจำลองนี้ใช้วิธีหาค่าน่าจะเป็นสูงสุด (Maximum Likelihood) ซึ่งจะให้ค่าพารามิเตอร์ที่กะประมาณได้เที่ยงตรง และสามารถนำมาทดสอบค่าต่าง ๆ ทางสถิติได้โดยเขียนแบบจำลองในรูปแบบทั่วไปได้ดังนี้

$$\ln\left[\frac{P_i}{1-P_i}\right] = \beta_0 + \beta_1 X_i + \dots + \beta_k X_i \quad (12)$$

P_i คือ ค่าความน่าจะเป็นของการเกิดเหตุการณ์ หรือความน่าจะเป็นที่เกษตรกรจะมีพฤติกรรมกรรมการบริหารจัดการกับซ็อก

$1-P_i$ คือ ค่าความน่าจะเป็นของการไม่เกิดเหตุการณ์ หรือความน่าจะเป็นที่เกษตรกรจะมีพฤติกรรมที่ไม่ได้บริหารจัดการกับซ็อก

1.3.2) แนวคิดพื้นฐานและทฤษฎีของผลกระทบส่วนเพิ่ม (Marginal Effects) ของยูทอร์ แลล์มวงษ์ (2529) ได้อธิบายถึงผลกระทบส่วนเพิ่ม ว่าเป็นการวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงระหว่างตัวแปรอิสระกับตัวแปรตาม เมื่อตัวแปรอิสระเปลี่ยนแปลงไปแล้วตัวแปรตามจะมีการเปลี่ยนแปลงอย่างไร และเป็นไปในทิศทางใด ดังนั้นในการศึกษาครั้งนี้เมื่อประมาณค่าสัมประสิทธิ์ของตัวแปรอิสระแต่ละตัวแล้ว จะทำการแปลงค่าสัมประสิทธิ์เหล่านั้นให้อยู่ในรูปผลกระทบส่วนเพิ่ม (Marginal Effects) เพื่อวิเคราะห์ว่า ปัจจัยอิสระที่พิจารณาอยู่นั้น จะส่งผลต่างความน่าจะเป็นต่างพฤติกรรมกรรมการบริหารจัดการกับซ็อก เพิ่มขึ้นหรือลดลงอย่างไร ซึ่งผลได้มาดังนี้

จากแบบจำลองโลจิสต์

$$P_i = \frac{1}{1 + e^{-(\beta_0 + \beta_1 X_i)}} \quad (13)$$

และ

$$Z = \ln\left[\frac{P_i}{1-P_i}\right] = \beta_0 + \beta_1 X_i + \dots + \beta_k X_i \quad (14)$$

ดังนั้น การหาผลกระทบส่วนเพิ่มของสัมประสิทธิ์ของแต่ละตัวแปรอิสระ (X_i) ที่มีผลต่อโอกาสที่เกษตรกรจะมีพฤติกรรมกรรมการบริหารจัดการกับซ็อก สามารถหาได้โดย

$$\frac{P_i}{X_i} = \frac{dP_i}{dX_i} \times \frac{Z_i}{X_i} \quad (15)$$

$$= \frac{e^{Z_i}}{(1+e^{Z_i})^2} \times \beta_i \quad (16)$$

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สำหรับผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่จะเป็นประโยชน์ต่อการสนับสนุนการศึกษาครั้งนี้ สามารถจำแนกเป็น 3 ส่วนคือ ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความเสี่ยงและความไม่แน่นอนทางการเกษตร ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมของเกษตรกรในพื้นที่ศึกษา และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา โดยสรุปได้ดังนี้

ความเสี่ยงและความไม่แน่นอนทางการเกษตร

การประกอบอาชีพทำการเกษตรโดยทั่วไปเป็นการผสมผสานของปัจจัยด้านการผลิต อันได้แก่ ที่ดิน แรงงาน ทุน และการประกอบการ เพื่อให้ได้ผลผลิตออกมาจำนวนหนึ่ง ณ ระดับกำไรสูงสุด แต่ในทางปฏิบัติแล้ว จำนวนผลิตผลที่ได้รับอาจเปลี่ยนแปลงไป เนื่องจากผลของความเสี่ยงและความไม่แน่นอนที่อาจเกิดขึ้นได้อยู่ตลอดเวลาซึ่งมีนักเศรษฐศาสตร์ได้ให้ความสำคัญและสนใจเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าว มาหลายทศวรรษ โดยนักเศรษฐศาสตร์คนแรกที่ซึ่งได้ค้นพบ และให้ความสนใจ คือ H. Knight ในปี ค.ศ. 1921 ได้มีการพัฒนาแนวคิด วิเคราะห์และวิจัยในเรื่องดังกล่าวในรายละเอียดมากขึ้นเรื่อย ๆ (เกียรติชัย เวชฎาพันธุ์, 2542)

ซึ่งในเรื่องที่เกี่ยวกับความเสี่ยงและความไม่แน่นอนทางการเกษตร โดยเฉพาะทางด้านการผลิต ได้มีผู้ที่สนใจและได้ทำการศึกษาเรื่องดังกล่าวมาโดยตลอด จะเห็นได้จากการศึกษาของชายโพธิสิตา (2528) ได้ทำการศึกษาในเรื่องของ ความเสี่ยง ความไม่แน่นอนกับพฤติกรรมทางการเกษตร โดยการศึกษาดังกล่าวได้พิจารณาเกี่ยวกับการยอมรับนวัตกรรมที่จะเข้ามาช่วยเหลือทางด้านการผลิตของชาวนา ซึ่งได้พบว่าระบบการผลิตของชาวนาโดยเฉพาะชาวนาขนาดเล็ก มักเป็นระบบการผลิตเพื่อยังชีพ ส่วนใหญ่จะไม่ค่อยยอมรับเอาวิธีปฏิบัติและเทคโนโลยีใหม่ ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีเมื่อมีความเสี่ยงหรือความไม่แน่นอนค่อนข้างสูง และจากการศึกษาของเขาได้ชี้ให้เห็นว่าเมื่อใดก็ตามที่นวัตกรรมและเทคโนโลยีที่ทันสมัย และได้นำไปเสนอให้ชาวนาได้ใช้นั้น ถ้ามีความเสี่ยงและความไม่แน่นอนในการผลิตสูง การยอมรับของชาวนาต่อนวัตกรรมและเทคโนโลยีที่ทันสมัยนั้นก็ต่ำ แสดงให้เห็นว่าเกษตรกรประเภทนี้ เป็นผู้มีลักษณะพฤติกรรมที่กลัวความเสี่ยงหรือความไม่แน่นอนที่อาจจะเกิดขึ้นจากผลของการกระทำของพวกเขาเอง นอกจากนี้การยอมรับจะมีความสัมพันธ์กับฐานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือนชาวนาด้วย ซึ่งในลักษณะการผลิตของชาวนาที่มีรายได้ต่ำมีการตอบสนองไวต่อความเสี่ยงและความไม่แน่นอน ในการผลิตเพื่อยังชีพ

โดยพฤติกรรมส่วนมากจะสะท้อนให้เห็นถึงความพยายามที่จะป้องกันความเสี่ยงด้วยวิธีการต่าง ๆ ด้าน Harwood *et al.* (1999) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับความเสี่ยงและการจัดการความเสี่ยงที่เกิดขึ้นในการผลิตสินค้าเกษตร ผลการศึกษาพบว่า ที่มาของความเสี่ยงในภาคการเกษตร ได้แก่ ความเสี่ยงจากราคา ความเสี่ยงจากผลผลิตที่ไม่แน่นอน ความเสี่ยงจากนโยบายของรัฐ และความเสี่ยงทางการเงิน การจัดการ ความเสี่ยง คือ การเลือกทางเลือกที่จะช่วยลดผลกระทบจากความเสี่ยงที่จะเกิดขึ้น ได้แก่ การปลูกพืชแบบผสมผสาน การรวมกลุ่มกันระหว่างเกษตรกร และพ่อค้า การประกันราคาผลผลิต การทำสัญญาซื้อขายล่วงหน้า การสำรองเงินไว้เพื่อลงทุนครั้งต่อไป และการซื้อประกันภัยพืชผล

นอกจากนี้ยังมีการศึกษาของจักรนภา พรหมานนท์ (2549) ได้ศึกษาถึงการผลิตพืชโดยได้ศึกษาเรื่องดังกล่าวเกี่ยวกับปัจจัยที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับเรื่องของความเสี่ยง ได้ชี้ให้เห็นว่าเกษตรกรแต่ละรายจะต้องเผชิญความเสี่ยงทั้งจากปัจจัยทางกายภาพชีวภาพและปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจสังคม ความเสี่ยงเหล่านี้ มีผลต่อผลิตภาพผลตอบแทนและการตัดสินใจในการผลิตพืชของเกษตรกร การศึกษาดังกล่าวนี้ ได้ทำการศึกษาความเสี่ยงในระบบการผลิตที่แตกต่างกันทำการประเมินค่าการทดแทนกันระหว่างความเสี่ยงและรายได้ของเกษตรกร ประเมินผลกระทบของความเสี่ยงต่อรายได้ และแจกแจงกลยุทธ์ในการจัดการฟาร์มของเกษตรกรในระบบการผลิตข้าวโดยการวิเคราะห์เชิงพรรณนาและใช้โปรแกรม Best Fit มาช่วยในการวิเคราะห์หารูปแบบการกระจายผลผลิตและราคาตามโอกาสที่น่าจะเกิดขึ้น โดยใช้ข้อมูลอนุกรมเวลาผลผลิตต่อไร่และราคาผลผลิตต่อกิโลกรัม นอกจากนี้ยังได้ใช้โปรแกรม @Risk ไปประเมินความเสี่ยงหรือโอกาสของการได้ผลตอบแทนจากการผลิตพืช เมื่อผลผลิต และราคาผลผลิตที่เกษตรกรขายได้ไม่มีความแน่นอน และในส่วนของ การศึกษาของ Sergio (2009) ได้ทำการศึกษาและได้ประมาณค่าระหว่างความเสี่ยงกับเทคโนโลยีที่ใช้ในการผลิต เพื่อให้ทราบว่าทั้งปัจจัยทั้งสองมีผลต่อความยืดหยุ่นของอรรถประโยชน์ โดยใช้ข้อมูลการจ้างงานจากข้อมูลการผลิตของเกษตรกรที่ทำการศึกษาในอดีต นำมาสร้างสมการอรรถประโยชน์ (Utility Function) เพื่อให้ได้กำไรสูงสุดจากการผลิต และใช้สมการที่ได้นั้น มาใช้ในการตัดสินใจของเกษตรกรภายใต้สมมติฐานพบว่า เกษตรกรมีพฤติกรรมที่กลัวความเสี่ยง (Risk Averse Farmers) รูปแบบการผลิตได้จากสมการ Cobb-Douglass ในการประมาณค่าการผลิตของเกษตรกร และสร้างสมการการและรูปแบบในการตัดสินใจ ข้อมูลที่ใช้ได้นั้นได้มาจากการประมาณค่า ซึ่งจะอยู่ภายใต้อรรถประโยชน์และเทคโนโลยีที่ใช้ของเกษตรกร

การศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมของเกษตรกรในจังหวัดอุบลราชธานี

การศึกษานี้ทำการศึกษาในจังหวัดอุบลราชธานี เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีการทำนามากที่สุดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2553) นอกจากนี้ผู้ศึกษาข้างต้นแล้วยังมีการศึกษาของไชยวัฒน์ ชาญเชาว์ (2536) ศึกษาพฤติกรรมการใช้ปัจจัยการผลิตภายใต้ความเสี่ยงของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวในจังหวัดอุบลราชธานี ปีการเพาะปลูก 2534/35 ผลการวัดระดับทัศนคติที่กลัวความเสี่ยงทางการผลิตของเกษตรกร โดยใช้แบบจำลองด้านความเสี่ยงที่เสนอโดย Katoaka ในปี 1963 พบว่าเกษตรกรมีวัตถุประสงค์หลักในการผลิตเพื่อการบริโภค โดยทำการผลิตเพื่อเพิ่มระดับกำไรต่ำสุดที่สามารถทำให้ครอบครัวอยู่รอดได้ ซึ่งโอกาสที่กำไรจากการผลิตจะเกิดขึ้นต่ำกว่าหรือเท่ากับกำไรต่ำสุดที่สามารถทำให้ครอบครัวอยู่รอดได้ ต้องไม่เกินระดับที่เกษตรกรสามารถรับได้ซึ่งเกษตรกรตัวอย่างทั้งหมดมีลักษณะการตัดสินใจในลักษณะที่กลัวต่อความเสี่ยง ซึ่งประกอบไปด้วยปัจจัยทางด้านสังคม และปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ที่นำมาพิจารณาในการศึกษาสำหรับการศึกษาถึงปัจจัยทางสังคม เศรษฐกิจที่มีผลต่อระดับทัศนคติที่กลัวความเสี่ยงของเกษตรกร ผลปรากฏว่า ถ้าเกษตรกรหัวหน้าครัวเรือนมีอายุ หรือขนาดครัวเรือนเพิ่มขึ้น จะทำให้มีระดับทัศนคติที่กลัวความเสี่ยงเพิ่มสูงขึ้น แต่ถ้าเกษตรกรที่มีความมั่งคั่งมากขึ้น จะทำให้ระดับทัศนคติที่กลัวความเสี่ยงลดลง สำหรับความมั่งคั่งจะใช้เนื้อที่ทำการเกษตรที่เป็นกรรมสิทธิ์ของเกษตรกรมาเป็นตัวแทนในการศึกษา และเมื่อเปรียบเทียบค่ามาตรฐานของสัมประสิทธิ์ปรากฏว่าผลกระทบต่อระดับทัศนคติที่กลัวความเสี่ยงของเกษตรกรมากที่สุด คือ ความมั่งคั่ง รองลงมาคือขนาดครอบครัว และอายุเกษตรกรหัวหน้าครอบครัว

นอกจากนี้ มีงานวิจัยของจันทราพร ประธาน (2548) ทำการศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจผลิตข้าวอินทรีย์ของเกษตรกรในจังหวัดอุบลราชธานี เพื่อศึกษาถึงสภาพพื้นฐานบางประการทางด้านสังคมและเศรษฐกิจของเกษตรกรผู้ผลิตข้าวอินทรีย์ การผลิตและปัญหาในการผลิตข้าวอินทรีย์ของเกษตรกร การได้รับการส่งเสริมผลิตข้าวอินทรีย์ของเกษตรกร ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจผลิตข้าวอินทรีย์ของเกษตรกร และได้เปรียบเทียบปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจในการผลิตข้าวอินทรีย์ของเกษตรกร ในจังหวัดอุบลราชธานี จำนวน 163 ราย วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานค่า F-Test T-Test วิเคราะห์ความแตกต่างค่าเฉลี่ยแต่ละคู่โดยใช้ Scheffe Test ปัจจัยที่มีผลในระดับมากที่สุดต่อการตัดสินใจผลิตข้าวอินทรีย์ของเกษตรกร ดังนี้ 1) ปัจจัยด้านสังคม ได้แก่ เจ้าหน้าที่ที่แนะนำให้ปลูก สมาชิกในครัวเรือนสนับสนุน 2) ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ ราคาจำหน่ายข้าวอินทรีย์สูง ต้นทุนการผลิตต่ำ 3) ปัจจัยด้านกายภาพ ได้แก่

การคมนาคมสะดวก สภาพพื้นที่เหมาะสม 4) ปัจจัยด้านชีวภาพ ได้แก่ คุณภาพของเมล็ดข้าวดี การปฏิบัติดูแลรักษาไม่ยุ่งยาก 5) ปัจจัยด้านการผลิต ได้แก่ ความสะดวกในการจัดหาเมล็ดพันธุ์ ราคาไม่สูง 6) ปัจจัยด้านการส่งเสริมและบริการ ได้แก่ การฝึกอบรม ได้รับการตรวจรับรองแปลง เปรียบเทียบปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจของเกษตรกรทั้ง 6 ด้าน ดังกล่าวข้างต้น ที่มีลักษณะพื้นฐานบางประการที่แตกต่างกัน พบว่ามีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

เพื่อศึกษาถึงวิธีการทดสอบของวิธีดังกล่าวในปี พ.ศ.2551 กัลยา นาคลังกา และวัลลาภ นุตะมาน ได้มีการนำแบบจำลองโลจิต (Logit Model) มาทำการวิเคราะห์ผลการศึกษาโดยที่กัลยา ได้ศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมการเผาต่อซัง-ฟางข้าวของเกษตรกร โดยกำหนดตัวแปรตาม เป็น 2 ลักษณะ คือ เกษตรกรมีพฤติกรรมการเผาต่อซัง-ฟางข้าว กับเกษตรกรไม่มีพฤติกรรมการเผาต่อซัง-ฟางข้าว ปัจจัยที่ทำการศึกษาได้แก่ ระดับการศึกษา ความเป็นเจ้าของที่ดินทางการเกษตร จำนวนพื้นที่ที่ใช้ทำการเกษตร จำนวนสมาชิกในครัวเรือนที่ทำการเกษตร จำนวนครั้งในการทำนาต่อปี การได้รับความรู้เกี่ยวกับการเผาต่อซัง-ฟางข้าว ความสามารถในการจัดหาเครื่องจักรกลทางการเกษตรที่จัดการกับต่อซัง-ฟางข้าวได้ และต้นทุนการผลิต ผลจากการศึกษาสรุปได้ว่า ปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมดังกล่าว ได้แก่ ความสามารถในการจัดหาเครื่องจักรกลทางการเกษตรที่จัดการกับต่อซัง-ฟางข้าวได้ โดยมีค่า Marginal Effects เท่ากับ -0.1813 (ร้อยละ 99) อธิบายได้ว่าหากเกษตรกรมีความสามารถในการจัดหาเครื่องจักรกลทางการเกษตรที่จัดการกับต่อซัง-ฟางข้าวได้แล้ว จะมีความน่าจะเป็นที่เกษตรกรจะมีพฤติกรรมการเผาต่อซัง-ฟางข้าวลดลงเท่ากับร้อยละ 18.137 พื้นที่ที่ใช้ทำการเกษตร มีค่า Marginal Effects เท่ากับ 0.0058 (ร้อยละ 95) อธิบายได้ว่า หากเกษตรกรทำการเพิ่มพื้นที่ในการเพาะปลูกมากขึ้น 1 ไร่ จะทำให้มีความน่าจะเป็นที่จะมีพฤติกรรม การเผาต่อซัง-ฟางข้าวทั้งเพิ่มมากขึ้นเท่ากับร้อยละ 0.58 จำนวนสมาชิกในครัวเรือนที่ทำการเกษตร มีค่า Marginal Effects เท่ากับ -0.057 (ร้อยละ 95) อธิบายได้ว่า หากในครอบครัวของเกษตรกรมีสมาชิกมาทำการเกษตรเพิ่มขึ้น 1 คน จะทำให้มีความน่าจะเป็นที่จะมีพฤติกรรมการเผาต่อซัง-ฟางข้าวลดลงเท่ากับร้อยละ 5.7 และ ต้นทุนการผลิต มีค่า Marginal Effects เท่ากับ 0.00017 (ร้อยละ 95) อธิบายได้ว่า หากต้นทุนการผลิตเพิ่มมากขึ้น 1 บาท มีความน่าจะเป็นที่เกษตรกรจะมีพฤติกรรม การเผาต่อซัง-ฟางข้าวทั้งเพิ่มมากขึ้นเท่ากับร้อยละ 0.017 ซึ่งโอกาสที่เกษตรกรจะมีพฤติกรรมการเผาต่อซัง-ฟางข้าว เท่ากับ 0.6246 หรือร้อยละ 62.46

การศึกษาของวัลลาห์ ได้ใช้แบบจำลองโลจิทเพื่อทำการศึกษาลึถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการยอมรับการประกันภัยพืชผลทางการเกษตร โดยกำหนดกรอบแนวคิด เรื่องการจะประกันภัยหรือไม่ ประกันภัย พิจารณาจากปัจจัยทางด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ และด้านทัศนคติของเกษตรกร พบว่า ครัวเรือนมีการจ่ายเงินช่วยเหลือผู้ประสบภัยธรรมชาติจากภาครัฐเกษตรกร ไม่มีความต้องการทำประกันภัย ดังนั้นจึงได้กำหนดสมมุติฐานกรณีรัฐบาลไม่ให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยธรรมชาติ พบว่า เกษตรกรยอมรับการทำประกันภัยจำนวน 127 รายคิดเป็นร้อยละ 89.44 ทั้งนี้เพราะเกษตรกร มีความเสี่ยงต่อภัยธรรมชาติคิดเป็น ร้อยละ 95.17 และพื้นที่เกษตรกรได้รับความเสียหายเฉลี่ยร้อยละ 70 ของพื้นที่ปลูกทั้งหมด และการวิเคราะห์เชิงสถิติโดยใช้การทดสอบไคสแควร์ผลการวิเคราะห์โดยใช้ Logit Model พบว่าปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการประกันภัยของเกษตรกร ได้แก่ อายุ ความไม่พอใจ และความไม่สนใจในเงื่อนไขของการประกันภัย ซึ่งสามารถพยากรณ์การประกันภัยของเกษตรกร ณ ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ร้อยละ 99 สัมประสิทธิ์ของตัวแปรอายุมีค่าเท่ากับ -0.126 ความไม่พอใจมีค่าเท่ากับ-0.559 ความไม่สนใจมีค่าเท่ากับ -0.771 หมายความว่าตัวแปรทั้ง 3 ตัวนี้ มีอิทธิพลต่อการประกันภัยของเกษตรกร ถ้าอายุมากขึ้น 1 ปี จะมีผลทำให้การยอมรับการประกันภัย ลดลง 0.072 ความไม่พอใจและความไม่สนใจก็เช่นเดียวกันถ้าเพิ่มขึ้น 1 หน่วย มีผลให้การยอมรับการประกันภัย เปลี่ยนแปลงไปในทิศทางตรงกันข้ามคือลดลงเท่ากับ 0.361 และ 0.879

กล่าวโดยสรุป คือ การตรวจเอกสารได้รวบรวมและสรุปแนวคิดทางทฤษฎี และผลงานวิจัยที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับกรวิจัยครั้งนี้ เริ่มจากการศึกษาทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์ เรื่องความเสี่ยงและความไม่แน่นอน ซึ่งเป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในอนาคต มีผลต่อการตัดสินใจ แบ่งลักษณะของเกษตรกรออกเป็น 3 กลุ่ม คือ กลัวความเสี่ยง เหมินเฉยต่อความเสี่ยง และชอบความเสี่ยง ในส่วนของการป้องกันนั้น มีผู้เสนอแนววิธีการปฏิบัติและจัดการกับความเสี่ยงและความไม่แน่นอนไว้ เช่น การทำประกัน การรักษาสภาพคลองในด้านต่าง ๆ การจัดการด้านการผลิต การแทรกแซงของรัฐบาล เป็นต้น ซึ่งวิธีดังกล่าวจะช่วยให้เกษตรกรสามารถป้องกัน และบรรเทาปัญหาจากเหตุการณ์ที่อาจจะเกิดขึ้นได้

ในส่วนของการศึกษาทางเศรษฐมิติทางคณิตศาสตร์ เพื่ออธิบายผลของการศึกษา เลือกใช้แบบจำลองโลจิท (Logit Model) มาช่วยในการอธิบายผล ซึ่งแบบจำลองดังกล่าวจะช่วยในการอธิบายผลของพฤติกรรมของตัวแปรตาม ซึ่งถ้าผลของการกะประมาณค่า แสดงถึงโอกาสของการเกิดเหตุการณ์ ในส่วนของการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระกับตัวแปรตามใช้ค่าของ

ผลกระทบส่วนเพิ่ม (Marginal Effects) จะแสดงให้เห็นว่าตัวแปรอิสระมีผลทำให้พฤติกรรมของเกษตรกรเพิ่มขึ้นหรือลดลงอย่างไรเมื่อตัวแปรอิสระเปลี่ยนแปลงไป

ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับความเลียงและความไม่แน่นอนทางการเกษตรกรรมนั้น ได้รับความรู้จากผลการศึกษาความเลียง ความไม่แน่นอนของพฤติกรรมทางการเกษตรผลงานของชาย โพลิตา และการศึกษาของ Harwood *et al.* ที่เกี่ยวกับความเลียงและการจัดการกับความเลียงที่เกิดขึ้นในการผลิตสินค้าเกษตร การประมาณค่าระหว่างความเลียงกับเทคโนโลยีที่ใช้ในการผลิต ผลงานของ Sergio H. และในส่วนของฉัตรนภา พรหมานนท์ ที่ศึกษากิจกรรมการผลิตพืชที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับความเลียง จากผลงานที่ได้กล่าวมาทำให้ทราบถึงความเลียงที่เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องกับการพฤติกรรมของเกษตรกรในระดับต่าง ๆ โดยเฉพาะด้านการผลิต

การศึกษาในจังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งเป็นพื้นที่ในการศึกษาครั้งนี้ โดยไชยวัฒน์ ชาญเชาว์ ได้ศึกษาพฤติกรรมการใช้ปัจจัยการผลิตภายใต้ความเสี่ยงของเกษตรกรผู้ปลูกข้าว และจันทราพร ประธานศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจผลิตข้าวอินทรีย์ของเกษตรกร ซึ่งทั้งสองได้ศึกษาในจังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งเป็นพื้นที่เดียวกันกับงานวิจัยในครั้งนี้ แต่แตกต่างกันที่ประเด็นในการศึกษา และเครื่องมือที่ใช้ในการอธิบายผลการศึกษา และในการศึกษาครั้งนี้ผู้ศึกษาจะศึกษาถึงการบริหารจัดการช็อกที่เกิดขึ้นกับครอบครัวของเกษตรกร โดยใช้วิธีการทดสอบด้วยแบบจำลองโลจิต (Logit Model) เช่นเดียวกับกัลยา นาคลังกา ที่ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมการเผาต่อซัง-ฟางข้าวของเกษตรกรและเรื่องปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการยอมรับการประกันพืชผลทางการเกษตร ของวัลลาภ์ นุตะมาน ซึ่งการศึกษาครั้งนี้แบ่งพฤติกรรมเกษตรกรออกเป็น 2 กลุ่ม คือ 1) เกษตรกรที่ไม่ได้จัดการกับช็อก และ 2) เกษตรกรที่ได้จัดการกับช็อก มาใช้ในการอธิบายผลของตัวแปรตาม และผู้ศึกษาต้องการที่จะทราบว่าปัจจัยทั้งหมดที่ได้กำหนดขึ้นในการศึกษาครั้งนี้ มีผลต่อการบริหารจัดการกับช็อกอย่างไร เพื่อให้สอดคล้องกับช็อกที่เกิดขึ้นโดยอาศัยจากข้อมูลและสถานการณ์ในปัจจุบัน กับข้อมูลโดยทั่วไปของเกษตรกร จากนั้นนำตัวแปรที่ได้ไปศึกษาถึงผลกระทบส่วนเพิ่ม (Marginal Effects) เพื่อวิเคราะห์ว่า ปัจจัยอิสระที่พิจารณาอยู่นั้น จะส่งผลต่างความน่าจะเป็นต่างพฤติกรรมกรรมการบริหารจัดการกับช็อก เพิ่มขึ้นหรือลดลงอย่างไร โดยนำความรู้ที่ได้จากแต่ละผลงานวิจัยที่กล่าวไว้แล้วข้างต้น นำไปเป็นพื้นฐานในการศึกษาถึงการวิเคราะห์ลักษณะพฤติกรรม การตัดสินใจของเกษตรกรของผู้ศึกษาในครั้งนี้

ตารางที่ 2 สรุปงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาในครั้งนี้

ชื่อผู้แต่ง	ปี พ.ศ. (ค.ศ.)	เรื่องที่ศึกษา	ผลการศึกษา	ความรู้ที่นำมาใช้ในการศึกษารั้งนี้
ชาย โปธิสิตา	2528	การยอมรับนวัตกรรมที่เข้ามาช่วยเหลือทางการผลิตของชาวนา	เกษตรกรที่มีลักษณะพฤติกรรมที่กลัวความเสี่ยง การยอมรับนวัตกรรมและเทคโนโลยีที่ทันสมัยจะต่ำ และมีความสัมพันธ์กับฐานะทางเศรษฐกิจ ชาวนาที่มีรายได้ต่ำจะมีการตอบสนองไวต่อความเสี่ยงและความไม่แน่นอน พยายามที่จะป้องกันความเสี่ยง	ความเสี่ยงและความไม่แน่นอน
ไชยวัฒน์ ชาญเชาว์	2536	พฤติกรรมการใช้ปัจจัยการผลิตภายใต้ความเสี่ยง	เกษตรกรมีลักษณะการตัดสินใจที่กลัวความเสี่ยง ถ้าหัวหน้าครัวเรือนมีอายุขนาดครอบครัวเพิ่มขึ้น ระดับทัศนคติที่กลัวความเสี่ยงเพิ่มสูงขึ้น แต่ถ้าที่มีความมั่งคั่งมากขึ้น ระดับทัศนคติที่กลัวความเสี่ยงลดลง ผลกระทบต่อระดับทัศนคติที่กลัวความเสี่ยงของเกษตรกรมากที่สุด คือ ความมั่งคั่ง รองลงมาคือ ขนาดครอบครัว และอายุเกษตรกรหัวหน้าครอบครัว	พื้นที่ศึกษา (จังหวัดอุบลราชธานี)
Harwood	(1999)	ความเสี่ยง และการจัดการความเสี่ยง	ที่มาของความเสี่ยงในภาคการเกษตร ได้แก่ ราคาผลผลิตที่ไม่แน่นอน นโยบายของรัฐ และการเงิน การจัดการความเสี่ยง ได้แก่ การปลูก พืชแบบผสมผสาน การรวมกลุ่มกันระหว่างเกษตรกรและพ่อค้า การประกันราคาผลผลิต การทำสัญญาซื้อขายล่วงหน้า การสำรองเงินไว้เพื่อลงทุนครั้งต่อไป และการซื้อประกันภัยพืชผล	ความเสี่ยงและความไม่แน่นอน
จันทร์พร ประธาน	2548	ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจผลิตข้าวอินทรีย์ของเกษตรกร	ปัจจัยที่มีผล คือ ด้านสังคม (เจ้าหน้าที่แนะนำให้ปลูก สมาชิกในครัวเรือนสนับสนุน) ด้านเศรษฐกิจ (ราคาจำหน่ายข้าวอินทรีย์สูง ต้นทุนการผลิตต่ำ) ด้านกายภาพ (การคมนาคมสะดวก สภาพพื้นที่เหมาะสม) ด้านชีวภาพ (คุณภาพของเมล็ดข้าวดี การปฏิบัติดูแลรักษาไม่ยุ่งยาก) ด้านการผลิต (ความสะดวกในการจัดหาเมล็ดพันธุ์ ราคาไม่สูง) ด้านการส่งเสริมและบริการ (การฝึกอบรม)	พื้นที่ศึกษา (จังหวัดอุบลราชธานี)

ตารางที่ 2 (ต่อ)

ชื่อผู้แต่ง	ปี พ.ศ. (ค.ศ.)	เรื่องที่ศึกษา	ผลการศึกษา	ความรู้ที่นำมาใช้ในการศึกษารั้งนี้
ฉัตรนภา พรหมานนท์	2549	การตัดสินใจในการวางแผนและจัดการฟาร์มของเกษตรกร	เกษตรกรต้องเผชิญความเสี่ยงจากปัจจัยทางกายภาพชีวภาพและปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจสังคม ซึ่งมีผลต่อผลิตภาพผลตอบแทนและการตัดสินใจในการผลิตพืชของเกษตรกร ความเสี่ยงหรือโอกาสของการได้ผลตอบแทนจากการผลิตพืชเมื่อผลผลิต และราคาผลผลิตที่เกษตรกรขายได้ไม่มีความแน่นอน	ความเสี่ยงและความไม่แน่นอน
กัลยา นาคลังกา	2551	ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อพฤติกรรมการเผาต่อซัง-ฟางข้าวของเกษตรกร	ปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรม ได้แก่ ความสามารถในการจัดหาเครื่องจักรกลทางการเกษตรที่จัดการกับต่อซัง-ฟางข้าวได้ จำนวนสมาชิกในครัวเรือนที่ทำการเกษตรเพิ่ม การเผาจะลดลง แต่พื้นที่ที่ใช้ทำการเกษตรและต้นทุนการผลิต เพิ่มการเผาที่เพิ่มขึ้น โอกาสที่เกษตรกรจะมีพฤติกรรมการเผาต่อซัง-ฟางข้าว ร้อยละ 62.46	แบบจำลองโลจิท (Logit Model)
วัลลาภ์ นุตะมาน	2551	ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการยอมรับการประกันภัย	ปัจจัยที่มีอิทธิพล ได้แก่ อายุ ความไม่พอใจ และความไม่สนใจในเงื่อนไขของการประกันภัย (ร้อยละ 99) และมีผลต่อการยอมรับการประกันภัยลดลง	แบบจำลองโลจิท (Logit Model)
Sergio	(2009)	การประมาณค่าความเสี่ยงกับเทคโนโลยี	พบว่า เกษตรกรมีพฤติกรรมที่กลัวความเสี่ยง (Risk Averse Farmers)	ความเสี่ยงและความไม่แน่นอน

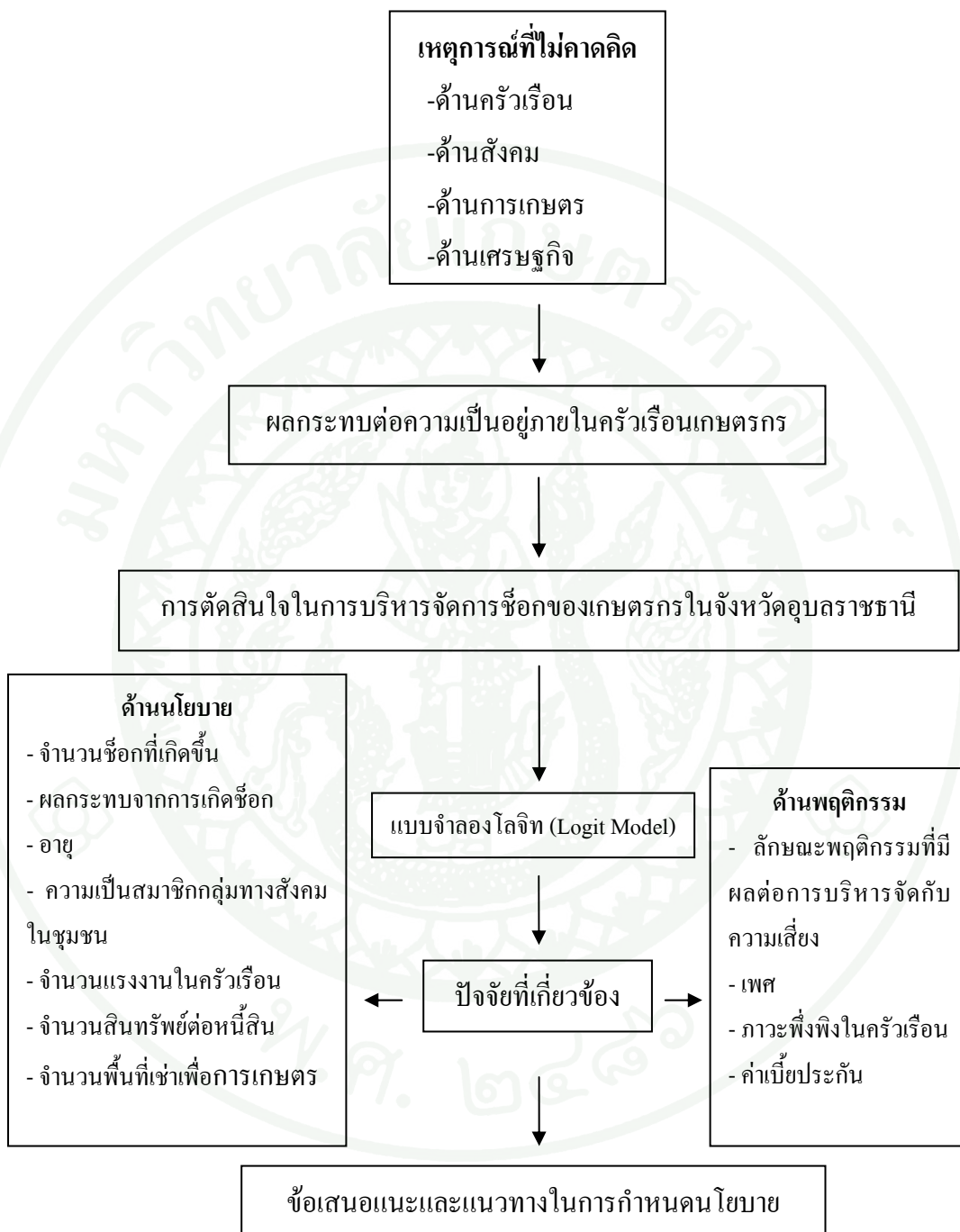
บทที่ 3

วิธีการศึกษา

การศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมการบริหารจัดการกับช็อกของครัวเรือนเกษตรกรในพื้นที่ อ.เขมราฐ อ.กุดข้าวปุ้น และอ.นาตาล จังหวัดอุบลราชธานี สำหรับการศึกษาครั้งนี้มีกรอบแนวคิดในการศึกษา และวิธีการวิจัย ซึ่งประกอบด้วย การเก็บรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล และแบบจำลองในการศึกษาและวิธีการทางเศรษฐมิติ ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

กรอบแนวคิดในการศึกษา

ในการศึกษาครั้งนี้ กำหนดกรอบแนวคิดและตัวแปรในการศึกษา โดยพิจารณาจากเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับครัวเรือนเกษตรกรในรอบปีที่ผ่านมา คือ ในปีการผลิตทางการเกษตรปี 2552/53 โดยเหตุการณ์ดังกล่าวนั้นจะต้องมีลักษณะที่เป็นช็อก คือ เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างกะทันหัน และส่งผลกระทบต่อรายได้และทรัพย์สินของครัวเรือนเกษตรกรที่ต้องสูญเสียไป ซึ่งได้ศึกษาถึงพฤติกรรมในการแสดงออกต่อช็อกที่เกิดขึ้นนั้นมี 2 ลักษณะ คือ ครัวเรือนเกษตรกรได้มีการบริหารจัดการกับช็อกและไม่มีการบริหารจัดการกับช็อก เนื่องจากเป็นผลของพฤติกรรมที่เกิดขึ้นจริงและส่งผลกระทบต่อครัวเรือนเกษตรกรโดยตรง เพื่อให้ทราบถึงข้อจำกัดของครัวเรือนเกษตรกรกับพฤติกรรมที่มีต่อช็อก จึงทำการศึกษาถึง ปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมที่มีต่อช็อกของครัวเรือนเกษตรกร โดยได้กำหนดปัจจัยที่คาดว่าจะมีผลต่อพฤติกรรมในการบริหารจัดการกับช็อก มาเพื่ออธิบายผล ว่าโอกาสที่ครัวเรือนเกษตรกรจะมีการบริหารจัดการกับช็อกมากน้อยเพียงใด เพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดนโยบาย เพื่อช่วยเหลือครัวเรือนเกษตรกรต่อไป ซึ่งได้แสดงเป็นกรอบแนวคิดได้ดังนี้ (ภาพที่ 4)

ภาพที่ 4 กรอบแนวคิดในการศึกษา

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การศึกษานี้อาศัยข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) ในส่วนของข้อมูลที่ได้จากการเก็บข้อมูลภาคสนามของเกษตรกรในจังหวัดอุบลราชธานี ภายใต้โครงการความเปราะบางสู่ความยากจนในประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ประเทศไทย พ.ศ.2553 ซึ่งดำเนินการโดยศูนย์วิจัยเศรษฐศาสตร์ประยุกต์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ปีการผลิตทางการเกษตร 2552/53 โดยการสัมภาษณ์ครัวเรือนเกษตรกรนอกเขตเทศบาล ใช้เทคนิคการเลือกตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน (Multi – Stage Random Sampling) โดยมีขั้นตอนดังนี้

1. กำหนดพื้นที่ศึกษา คือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย เนื่องจากเป็นภูมิภาคที่มีสัดส่วนความยากจนสูงสุด พื้นที่ศึกษารอบคลุม 3 จังหวัด ซึ่งเป็นจังหวัดที่ติดกับแนวชายแดนของประเทศเพื่อนบ้าน และประชากรมีรายได้ต่ำ ได้แก่ จังหวัดอุบลราชธานี จังหวัดบุรีรัมย์ และจังหวัดนครพนม
2. สุ่มเลือกอำเภอของแต่ละจังหวัด โดยการสุ่มตัวอย่าง (Random Sample) จังหวัดอุบลราชธานี ครอบคลุมพื้นที่ศึกษา 20 อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมืองอุบลราชธานี เขื่องใน เดชอุดม เขมราฐ กิ่ง อ.เหล่าเสือโก้ก อ.นาตาล กิ่ง อ.น้ำขุ่น กิ่ง อ.สว่างวีรวงศ์ กุดข้าวปุ้น ตาลชุม พุ่งศรีอุดม นาจะหลวย น้ำยืน บุณฑริก พิบูลมังสาหาร ม่วงสามสิบ วารินชำราบ ศรีเมืองใหม่ และสิรินธร
3. สุ่มเลือกตำบล จังหวัดอุบลราชธานี จำนวน 49 ตำบล
4. สุ่มเลือกหมู่บ้านของแต่ละตำบล จำนวนตำบลละ 2 หมู่บ้าน จังหวัดอุบลราชธานี จำนวน 98 หมู่บ้าน
5. สุ่มเลือกครัวเรือนของแต่ละหมู่บ้าน จำนวนหมู่บ้านละ 10 ครัวเรือน จากรายชื่อทั้งหมดของข้อมูลความจำเป็นพื้นฐานของครัวเรือน (จปฐ) โดยจังหวัดอุบลราชธานี จำนวน 980 ครัวเรือน

การศึกษาครั้งนี้ได้เลือกที่จะศึกษาเพียง 3 อำเภอ เป็นอำเภอที่อยู่ตอนบนสุดของจังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งมีสภาพเศรษฐกิจและวัฒนธรรมที่คล้ายคลึงกัน โดยเฉพาะอาชีพหลักคือ การทำนา จำนวน 133 ตัวอย่าง คิดเป็นร้อยละ 13.57 ของตัวอย่างที่สุ่มมาจากจังหวัดอุบลราชธานี นอกจากนี้เป็นข้อมูลที่รวบรวมได้จากเอกสารทางวิชาการของหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ผลการศึกษาของงานวิจัยครั้งนี้ เพื่ออธิบายผลและตอบโจทย์วัตถุประสงค์ที่ได้กำหนดไว้ข้าง ซึ่งวิธีการวิเคราะห์และอธิบายผลการศึกษาเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัยสรุปได้ดังต่อไปนี้ คือ

1. เพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive Method) โดยรวบรวมเอกสารข้อมูลทางวิชาการต่าง ๆ ด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ภายในพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานี และครัวเรือนของเกษตรกรกลุ่มตัวอย่าง เพื่อพิจารณาถึงข้อเท็จจริงเกี่ยวกับสภาพโดยทั่วไปของพื้นที่ รวมถึงข้อมูลที่ได้รับจากการตอบแบบสอบถามของเกษตรกรซึ่งทำให้ทราบถึงวิธีการดำเนินการจัดการกับเหตุการณ์ที่ไม่คาดคิดในด้านต่าง ๆ ของเกษตรกรที่ได้เคยเกิดขึ้นมาแล้ว จากนั้นนำข้อมูลเหล่านั้นมาทำการวิเคราะห์ในภาพรวมว่ามีวิธีการจัดการเหตุการณ์ที่ไม่คาดคิดที่เกิดขึ้นในพื้นที่ เป็นอย่างไร การศึกษาครั้งนี้จะนำข้อมูลดังกล่าวมาทำการวิเคราะห์ในเชิงสถิติพรรณนา โดยใช้ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามของโครงการความเปราะบางในประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ประเทศไทย พ.ศ.2553

2. เพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เป็นการวิเคราะห์เชิงปริมาณ (Quantitative Method) เพื่อพิจารณาว่าปัจจัยใดบ้างที่มีผลต่อการจัดการช็อกที่เกิดขึ้นของเกษตรกรรายนั้น เครื่องมือทางสถิติที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ คือ วิเคราะห์สมการกรณีตัวแปรไม่ต่อเนื่อง (Discrete Variable) เพื่ออธิบายถึงพฤติกรรมของเกษตรกรในการตัดสินใจในการจัดการกับเหตุการณ์ที่ไม่คาดคิดภายใต้แบบจำลองโลจิท (Logit Model) โดยมีรายละเอียดของแบบจำลอง ดังนี้

การศึกษาในครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้กำหนดปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจของเกษตรกร ส่วนหนึ่งได้มาจากการทบทวนเอกสาร โดยเฉพาะเรื่อง แนวความคิดวิธีการปฏิบัติและจัดการกับความเสี่ยงและความไม่แน่นอน ข้อมูล และผลงานที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย นอกจากนี้เป็นปัจจัยที่ผู้ศึกษาคาด

ว่าเป็นปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจของเกษตรกรเฉพาะในพื้นที่ศึกษา โดยแบบจำลองที่ทำการศึกษสามารถแสดงในรูปแบบของฟังก์ชันทางคณิตศาสตร์ได้ ดังต่อไปนี้

$$Y = f(\text{SHOCK, DAMAGE, AGE, GROUP, SEX, PAYINSU, LABOR, DEPENDENCY, WEALTH, RISK, LAND})$$

ทั้งนี้จากข้อมูลในส่วนของช็อก ซึ่งได้แสดงถึงช็อกในด้านต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นภายในครัวเรือนเกษตรกรและแนวทางการกระทำต่อช็อกที่เกิดขึ้น โดยที่ครัวเรือนเกษตรกรได้บริหารจัดการกับเหตุการณ์นั้น ๆ และครัวเรือนเกษตรกรที่ไม่ได้กระทำการใด ๆ เลย จากข้อมูลดังกล่าว

กำหนดให้ Y คือ โอกาสที่เกษตรกรจะมีการบริหารจัดการกับช็อก ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ

$Y = 0$ หมายถึง เกษตรกรไม่มีการบริหารจัดการกับช็อก

$Y = 1$ หมายถึง เกษตรกรมีการบริหารจัดการกับช็อก

สำหรับตัวแปรอิสระที่เป็นปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจบริหารจัดการกับช็อกของเกษตรกรสามารถอธิบายได้ดังนี้

SHOCK หมายถึง จำนวนช็อกที่เกิดขึ้น (หน่วยเป็นเหตุการณ์) โดยจะพิจารณาจากจำนวนเหตุการณ์ที่ไม่คาดคิดและเกิดขึ้นอย่างกะทันหันกับครัวเรือนเกษตรกร โดยเหตุการณ์ดังกล่าวเมื่อเกิดขึ้นแล้วจะทำให้ครัวเรือนเกษตรกรต้องสูญเสียรายได้และทรัพย์สินไป แสดงให้เห็นถึงจำนวนเหตุการณ์ทั้งหมดที่เกิดขึ้น ถ้าเหตุการณ์เหล่านั้นเกิดขึ้นในจำนวนที่มาก ก็จะส่งผลกระทบต่อรายได้และสวัสดิการของสมาชิกในครัวเรือนมากเช่นกัน การที่จะลด ป้องกัน และบรรเทาเพื่อไม่ให้ส่งผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของสมาชิกในครัวเรือน เกษตรกรผู้เป็นหัวหน้าครัวเรือนจะต้องทำการบริหารจัดการกับเรื่องดังกล่าว ฉะนั้นเมื่อจำนวนของช็อกที่เกิดขึ้นเพิ่มมากขึ้น เกษตรกรผู้เป็นหัวหน้าครัวเรือนจะมีการบริหารจัดการกับช็อกเพิ่มมากขึ้นเช่นเดียวกัน

DAMAGE หมายถึง ผลกระทบจากการเกิดช็อก (หน่วยเป็นบาท) โดยจะพิจารณาจากค่าใช้จ่ายในด้านต่าง ๆ ที่ครัวเรือนเกษตรกรมีการจ่ายออกไปหรือสูญเสียไปเมื่อเกิดช็อก และเพื่อลดปัญหาเรื่องของรายจ่ายที่เพิ่มขึ้นนั้น ครัวเรือนเกษตรกรจะต้องมีการบริหารจัดการกับช็อกที่เกิดขึ้น เพื่อที่จะลด ป้องกัน และบรรเทาไม่ให้เกิดเหตุการณ์นั้นเกิดขึ้นอีก เพื่อไม่ให้ส่งผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของครัวเรือนเกษตรกร ฉะนั้นเมื่อรายจ่ายที่เพิ่มขึ้นจากการเกิดช็อกเพิ่มมากขึ้น เกษตรกรผู้เป็นหัวหน้าครัวเรือนจะมีการบริหารจัดการกับช็อกเพิ่มมากขึ้นเช่นเดียวกัน

AGE หมายถึง อายุ (หน่วยเป็นปี) โดยพิจารณาจากอายุของผู้ที่เป็นหัวหน้าครัวเรือน ซึ่งเป็นผู้นำในการตัดสินใจภายในครัวเรือน เมื่อมีเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่ไม่คาดคิดเกิดขึ้นครัวเรือนเกษตรกรที่มีหัวหน้าครัวเรือนที่สูงอายุย่อมไม่สามารถบริหารจัดการกับช็อกที่เกิดขึ้นได้อย่างเต็มที่ เนื่องจากสภาพร่างกายและกำลังความสามารถที่ลดลง ฉะนั้นครัวเรือนใดที่มีหัวหน้าครัวเรือนที่มีอายุมากการบริหารจัดการกับช็อกก็จะลดลง

GROUP หมายถึง ความเป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคมในชุมชน เป็นตัวหุ่น

ถ้า $GROUP = 0$ หมายถึง ไม่ได้เป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคมในชุมชน

ถ้า $GROUP = 1$ หมายถึง ได้เป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคมในชุมชน

จะแสดงถึงการมีส่วนร่วมทางสังคมในชุมชน เพื่อทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกัน ซึ่งถ้าหัวหน้าครัวเรือนเกษตรกรได้เข้าร่วมเป็นสมาชิกของกลุ่มดังกล่าว เมื่อเกิดเหตุการณ์ที่ไม่คาดคิดขึ้นกับครัวเรือนของตน ถ้าขอความช่วยเหลือจากสมาชิกภายในกลุ่มที่ตนเป็นสมาชิก กลุ่มดังกล่าวอาจจะเข้ามาเพื่อช่วยแก้ไขปัญหาเหล่านั้นร่วมกัน ฉะนั้นถ้าหัวหน้าครัวเรือนเกษตรกรได้เข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคมในชุมชนการจะบริหารจัดการกับช็อกก็จะเพิ่มขึ้นด้วย

SEX หมายถึง เพศ เป็นตัวแปรหุ่น

ถ้า $SEX = 0$ หมายถึง เพศหญิง

ถ้า $SEX = 1$ หมายถึง เพศชาย

เพศสามารถแสดงถึงความรับผิดชอบและความใส่ใจกับรายละเอียดต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในครัวเรือน ซึ่งในทางปฏิบัติแล้วเพศหญิงจะมีพฤติกรรมที่มีความรับผิดชอบและมีความละเอียดมากกว่าเพศชาย ฉะนั้นเมื่อเกิดข้อขึ้นหัวหน้าครัวเรือนที่เป็นเพศหญิงจะมีการบริหารจัดการกับข้อเพิ่มขึ้น

PAYINSU หมายถึง ค่าเบี้ยประกัน (หน่วยเป็นบาท) แสดงถึงจำนวนเงินทั้งหมดที่ครัวเรือนได้จ่ายเงินเพื่อการทำประกันในเรื่องต่าง ๆ เมื่อมีการจ่ายเบี้ยประกันที่สูง ครัวเรือนเกษตรกรยังต้องมีการบริหารจัดการกับเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่อาจจะเกิดขึ้นด้วยตนเอง เพราะไม่สามารถจะจ่ายเงินเพื่อทำประกันได้ ฉะนั้นเมื่อค่าเบี้ยประกันเพิ่มขึ้นหัวหน้าครัวเรือนเกษตรกรก็จะมีการบริหารจัดการกับข้อเพิ่มขึ้นเช่นกัน

LABOR หมายถึง จำนวนแรงงานในครัวเรือน (หน่วยเป็นคน) แสดงถึงจำนวนสมาชิกที่อยู่ในช่วงอายุที่เป็นวัยแรงงานในครัวเรือน เพราะวัยแรงงานเป็นกำลังในการทำงานและหารายได้เข้ามาเป็นค่าใช้จ่ายภายในครัวเรือน อีกทั้งยังช่วยในการบริหารจัดการกับเหตุการณ์ที่ไม่คาดคิดในด้านต่าง ๆ ที่อาจจะเกิดขึ้นภายในครัวเรือน ฉะนั้นถ้าครัวเรือนเกษตรกรที่มีจำนวนแรงงานในครัวเรือนที่มากขึ้นหัวหน้าครัวเรือนเกษตรกรก็จะมีการบริหารจัดการกับข้อก็จะเพิ่มมากขึ้นด้วย

DEPENDENCY หมายถึง ภาวะพึ่งพิงในครัวเรือน (หน่วยเป็นคน) ซึ่งสำนักพัฒนาสังคมและคุณภาพชีวิต ได้กำหนดไว้ คือ ประชากรอายุ 0-14 ปี และ ประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไป เป็นสมาชิกที่อาศัยอยู่ในครัวเรือนของเกษตรกร โดยจะพิจารณาจากจำนวนสมาชิกในครัวเรือน เพื่อแสดงให้เห็นว่าครัวเรือนเกษตรกรใดที่มีสมาชิกอยู่ในช่วงอายุดังกล่าวแล้วก็จะสร้างความล่าช้าในการจัดการกับเหตุการณ์ที่ไม่คาดคิดได้ เพราะเป็นภาระอย่างหนึ่งของครอบครัวเกษตรกรต้องจัดการดูแล ฉะนั้นเมื่อจำนวนภาวะพึ่งพิงในครัวเรือนเพิ่มมากขึ้นเกษตรกรผู้เป็นหัวหน้าครัวเรือนก็จะมีการบริหารจัดการกับข้อลดลง

WEALTH หมายถึง จำนวนสินทรัพย์ต่อหนี้สิน (หน่วยเป็นบาท/บาท) โดยจะพิจารณาจากสัดส่วนของจำนวนสินทรัพย์และจำนวนหนี้สินในครัวเรือนเกษตรกร แสดงถึงความมั่งคั่งของครัวเรือน เมื่อข้อเกิดขึ้นจะก่อให้เกิดการสูญเสียสินทรัพย์และรายได้ อีกทั้งยังอาจส่งผลกระทบต่อหนี้สินที่มีอยู่ในครัวเรือนเกษตรกร เมื่อพิจารณาแล้วถ้าจำนวนสินทรัพย์ต่อหนี้สินมีมากครัวเรือนเกษตรกรก็สามารถที่จะบริหารจัดการกับข้อได้อย่างสะดวก เพื่อป้องกันและบรรเทาไม่ให้เกิดผล

กระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของครัวเรือนเกษตรกร ฉะนั้นเมื่อจำนวนสินทรัพย์ต่อหนี้สินเพิ่มมากขึ้น เกษตรกรผู้เป็นหัวหน้าครัวเรือนก็จะมีการบริหารจัดการกับซ็อกเพิ่มมากขึ้นเช่นเดียวกัน

RISK หมายถึง ลักษณะพฤติกรรมที่มีผลต่อการบริหารจัดการกับความเสี่ย เป็นตัวแปรหุ่น โดยเริ่มจาก 0 ถึง 10 คือ ไม่ชอบความเสี่ยเลย จะถึงชอบความเสี่ยมากที่สุด จะแสดงถึงระดับของความพยายามที่จะหลีกเลี่ยงจากความเสี่ย หรือความยินดีที่จะยอมรับและเผชิญกับความเสี่ยที่อาจจะเกิดขึ้นของหัวหน้าครัวเรือนเกษตรกร ถ้าเกษตรกรเลือกที่จะยอมรับกับความเสี่ยในระดับที่สูงแสดงว่าเกษตรกรเป็นผู้มีลักษณะที่ชอบความเสี่ย (Risk Preferring) แต่ถ้าเลือกในระดับที่ต่ำ ๆ แสดงว่าเกษตรกรเป็นผู้มีลักษณะที่กลัวความเสี่ย (Risk Averse) ซึ่งจะมีผลต่อการบริหารจัดการกับเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่อาจจะเกิดขึ้นกับครัวเรือนเกษตรกรเอง ซึ่งเกษตรกรที่อยู่ในกลุ่มผู้ที่ชอบความเสี่ย (Risk Preferring) ก็จะไม่มีการบริหารจัดการกับเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น แต่ถ้าเป็นเกษตรกรที่อยู่ในกลุ่มที่กลัวความเสี่ย (Risk Averse) เขาก็จะมีการบริหารจัดการกับเหตุการณ์ต่าง ๆ นั้น ฉะนั้นถ้าหัวหน้าครัวเรือนเกษตรกรที่มีระดับที่จะยอมรับและเผชิญกับความเสี่ยในระดับที่สูงขึ้นการบริหารจัดการกับซ็อกก็จะลดลง

LAND หมายถึง จำนวนพื้นที่เช่าเพื่อการเกษตร (หน่วยเป็นไร่) โดยจะพิจารณาจากจำนวนที่ดินที่ครัวเรือนได้เช่าเพื่อทำการเกษตร การเช่าที่ดินย่อมต้องมีค่าเช่า เกษตรกรย่อมจะต้องมีการดูแลรักษาเพื่อให้ได้ผลผลิต เพื่อเป็นรายได้ในครัวเรือนและส่วนหนึ่งจ่ายเป็นค่าเช่า ซึ่งอาจจะเป็นในรูปของผลผลิตหรือจำนวนเงิน ซึ่งเมื่อเกิดซ็อกที่เกี่ยวกับด้านการเกษตรขึ้น เกษตรกรจำต้องมีการบริหารจัดการกับซ็อก ฉะนั้นการเช่าที่ดินในจำนวนมากส่งผลทำให้เกษตรกรผู้เป็นหัวหน้าครัวเรือนก็ต้องมีการบริหารจัดการกับซ็อกที่เกิดขึ้นเพิ่มขึ้นเช่นกัน

จากปัจจัยที่ได้กล่าวมาข้างต้น ซึ่งประกอบด้วย 2 ด้าน คือ ปัจจัยทางด้านนโยบาย และ ปัจจัยทางด้านพฤติกรรมเกษตรกร โดยแยกได้ดังนี้

ปัจจัยทางด้านนโยบาย ประกอบด้วย จำนวนช็อกที่เกิดขึ้น ผลกระทบจากการเกิดช็อก อายุ ความเป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคมในชุมชน จำนวนแรงงานในครัวเรือน จำนวนสินทรัพย์ต่อหัวคน จำนวนพื้นที่เช่าเพื่อการเกษตร

ปัจจัยทางด้านพฤติกรรมเกษตรกร ประกอบด้วย ลักษณะพฤติกรรมที่มีต่อความเสี่ยง เพศ ภาวะพึ่งพิงในครัวเรือนค่าเบี่ยงแปรผัน

จากฟังก์ชันความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรตามและตัวแปรอิสระข้างต้นสามารถนำมาสร้างเป็นแบบจำลองทางเศรษฐมิติ (ตามขั้นตอนที่ได้อธิบายไว้แล้วในบทที่ 2) ได้ดังนี้

$$P_i = \beta_0 + \beta_1 \text{SHOCK}_i + \beta_2 \text{DAMAGE}_i + \beta_3 \text{AGE}_i + \beta_4 \text{GROUP}_i + \beta_5 \text{SEX}_i + \beta_6 \text{PAYINSU}_i + \beta_7 \text{LABOR}_i + \beta_8 \text{DEPENDENCY}_i + \beta_9 \text{WEALTH}_i + \beta_{10} \text{RISK}_i + \beta_{11} \text{LAND}_i$$

ดังนั้นในการพิจารณา ผลกระทบส่วนเพิ่ม (Marginal Effects) เพื่อวิเคราะห์ว่าปัจจัยที่พิจารณาอยู่นั้นจะส่งผลกระทบต่อความน่าจะเป็นต่อพฤติกรรมการบริหารจัดการกับช็อกเพิ่มขึ้นหรือลดลงอย่างไร ซึ่งคำนวณได้ดังนี้ (ยงยุทธ แฉล้มวงษ์, 2529)

$$\text{Marginal Effects} = \frac{P_i}{X_i} = \frac{e^{Z_i}}{(1+e^{Z_i})^2} \times \beta_i$$

โดยที่ P_i คือ ความน่าจะเป็นที่เกษตรกรจะมีพฤติกรรมการบริหารจัดการกับช็อก

X_i คือ ตัวแปรอิสระสุ่มเลือกตัวที่ i

β_i คือ ค่าสัมประสิทธิ์ของตัวแปรสุ่มจากสมการ

กล่าวโดยสรุป คือ การศึกษาในครั้งนี้ได้ศึกษาถึงพฤติกรรมการบริหารจัดการกับช็อกของเกษตรกร ภายใต้ข้อมูลของเกษตรกร 3 อำเภอตอนบนสุดของจังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งมีสภาพสังคมและวัฒนธรรมที่คล้ายคลึงกัน โดยเฉพาะอาชีพหลักคือ การทำนา การเสนอกรอบแนวคิดเพื่อเป็นแนวทางในการศึกษา แสดงให้เห็นถึงภาพรวมของการศึกษา โดยเฉพาะปัจจัยและเหตุการณ์ที่ไม่คาดคิด (ช็อก) ที่จะเข้ามามีส่วนในการตัดสินใจเรื่องการบริหารจัดการในครัวเรือนเกษตรกรจากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ตลอดจนลักษณะของพฤติกรรมและข้อเสนอแนะวิธีปฏิบัติเพื่อป้องกันและบรรเทาผลเสียที่อาจเกิดขึ้นจากเหตุการณ์เหล่านั้น จากปัจจัย 2 ด้านที่กำหนดขึ้น คือ ปัจจัยทางด้านนโยบาย และปัจจัยทางด้านพฤติกรรมเกษตรกร

การวิเคราะห์ข้อมูลแบ่งออกเป็น 2 ส่วนเพื่อตอบ โจทย์การศึกษาตามวัตถุประสงค์ทั้ง 2 ข้อ ในเชิงพรรณนาและการวิเคราะห์เชิงปริมาณทางเศรษฐมิติ ซึ่งในเชิงปริมาณนั้นจะอธิบายผลภายใต้แบบจำลองโลจิท (Logit Model) โดยแบ่งเกษตรกรออกเป็น 2 กลุ่ม คือ เกษตรกรที่มีการบริหารจัดการกับช็อก กับเกษตรกรที่ไม่มีการบริหารจัดการกับช็อก โดยกำหนดตัวแปรอิสระ เพื่ออธิบายผลว่ามีปัจจัยใดบ้างที่มีผลต่อพฤติกรรมของหัวหน้าครัวเรือนเกษตรกรและมีลักษณะอย่างไรภายใต้ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจ ได้แก่ 1) จำนวนช็อกที่เกิดขึ้น 2) ผลกระทบจากการเกิดช็อก 3) อายุ 4) ความเป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคมในชุมชน 5) เพศ 6) ค่าเบี้ยประกัน 7) จำนวนแรงงานในครัวเรือน 8) ภาวะพึ่งพิงในครัวเรือน 9) จำนวนสินทรัพย์ต่อหนี้สิน 10) ลักษณะพฤติกรรมที่มีต่อความเสี่ยง 11) จำนวนพื้นที่เช่าเพื่อการเกษตร จากนั้นนำเอาปัจจัยที่มีนัยสำคัญทางสถิติร้อยละ 95 ขึ้นไป มาศึกษาถึงผลกระทบส่วนเพิ่ม (Marginal Effects) เพื่ออธิบายผลทิศทางของปัจจัยที่มีต่อพฤติกรรมการบริหารจัดการกับช็อก ว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงของพฤติกรรมการบริหารจัดการกับช็อกอย่างไร

บทที่ 4

สภาพเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนเกษตรกร

การศึกษาในครั้งนี้ ใช้ครัวเรือนเกษตรกรที่อาศัยอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งเป็นภาคที่ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม และมีชีวิตความเป็นอยู่ที่เกี่ยวข้องกับการเกษตร ทั้งด้านสังคม วัฒนธรรม และประเพณี และได้เลือกศึกษาเกษตรกรที่อาศัยอยู่ในพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานี เนื่องจากได้พิจารณาจากการประกอบอาชีพ ซึ่งในพื้นที่ดังกล่าวมีพื้นที่ทำนามากที่สุดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยเลือกกลุ่มครัวเรือนเกษตรกรตัวอย่างที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ 3 อำเภอ คือ อำเภอเขมราฐ อำเภอกุดข้าวปุ้น และอำเภอนาคู ซึ่งเป็นอำเภอที่อยู่ตอนบนสุดของจังหวัดอุบลราชธานี และอาชีพหลักของประชากรทั้ง 3 อำเภอส่วนใหญ่ประกอบอาชีพการทำนาเป็นอาชีพหลัก ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

สภาพทั่วไปของจังหวัดอุบลราชธานี

1. **ที่ตั้งและอาณาเขต** จังหวัดอุบลราชธานี มีพื้นที่ประมาณ 16,112 ตร.กม. (10.06 ล้านไร่) มีประชากรทั้งสิ้น 1,801,242 คน มีอาชีพทางการเกษตรเป็นส่วนใหญ่ มีพื้นที่ถือครองเพื่อการเกษตร 5.8 ล้านไร่ (ที่นา 4.2 ล้านไร่) เป็นจังหวัดทางตะวันออกเฉียงสุดของภาคตะวันออกเฉียงเหนือและของประเทศไทย ทั้งยังเป็นตำบลที่ตั้งของเส้นเวลาหลักของประเทศ เป็นจังหวัดแรกที่ได้เห็นดวงอาทิตย์ก่อนพื้นที่อื่น ๆ ทั่วประเทศ มีอาณาเขตติดต่อกับพื้นที่ต่าง ๆ ดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับจังหวัดอำนาจเจริญและติดต่อกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว 361 กิโลเมตร (จากอำเภอเขมราฐถึงอำเภอน้ำยืน ติดต่อกับแขวงสะหวันนะเขต แขวงสาละวัน และแขวงจำปาสัก)

ทิศตะวันออก ติดต่อกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว โดยพรมแดนบางช่วง ใช้แม่น้ำโขง เป็นตัวกำหนด

ทิศใต้ ติดต่อกับราชอาณาจักรกัมพูชา 67 กิโลเมตร (อำเภอน้ำยืน ติดต่อกับจังหวัดพระวิหารราชอาณาจักรกัมพูชา)

ทิศตะวันตก ติดต่อกับจังหวัดศรีสะเกษและจังหวัดยโสธร

โดยแนวพรมแดนติดต่อกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวและราชอาณาจักรกัมพูชา รวมความยาวประมาณ 428 กิโลเมตร

2. ลักษณะภูมิประเทศ จังหวัดอุบลราชธานีตั้งอยู่ในบริเวณที่เรียกว่า แอ่งโคราช (Khorat Basin) โดยสูงจากระดับน้ำทะเลเฉลี่ยประมาณ 68 เมตร (227 ฟุต) ลักษณะโดยทั่วไปเป็นที่สูงต่ำเป็นที่ราบสูงลาดเอียงไปทางตะวันออกมีแม่น้ำโขง เป็นแนวเขตกั้นจังหวัดอุบลราชธานีกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว มีแม่น้ำชีไหลมาบรรจบกับแม่น้ำมูลซึ่งไหลผ่านกลางจังหวัดจากทิศตะวันตกมายังทิศตะวันออกแล้วไหลลงสู่แม่น้ำโขงที่อำเภอโขงเจียม และมีลำน้ำใหญ่ ๆ อีกหลายสาย ได้แก่ ลำเซบก ลำโดมใหญ่ ลำโดมน้อย และมีภูเขาสลับซับซ้อนหลายแห่งทางบริเวณชายแดนตอนใต้ ที่สำคัญคือ ทิวเขาบรรทัดและทิวเขาพนมดงรัก ซึ่งกั้นอาณาเขตระหว่างจังหวัดอุบลราชธานีกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวและราชอาณาจักรกัมพูชา

3. ลักษณะภูมิอากาศ จังหวัดอุบลราชธานี อยู่ในเขตที่มีปริมาณน้ำฝนค่อนข้างสูง เมื่อเปรียบเทียบกับปริมาณน้ำฝนเฉลี่ยของจังหวัดอื่น ๆ

ฤดูฝน จะเริ่มตั้งแต่เดือนพฤษภาคมเรื่อยไปจนถึงปลายเดือนตุลาคม และมักปรากฏเสมอว่าฝนทิ้งช่วงในเดือนมิถุนายนถึงเดือนกรกฎาคม แต่ระยะเวลาการทิ้งช่วงมักจะไม่เหมือนกันในแต่ละปี และในช่วงปลายฤดูฝน มักจะมีพายุดีเปรสชันฝนตกชุกบางปีอาจมีภาวะ น้ำท่วมแต่ภาวการณ์ไม่รุนแรงนัก

ฤดูหนาว เนื่องจากเป็นจังหวัดที่ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้สุดของประเทศ ทำให้ได้รับอิทธิพลลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือก่อนภูมิภาคอื่น อุณหภูมิจะเริ่มลดต่ำลงตั้งแต่เดือนตุลาคม และจะสิ้นสุดปลายเดือนมกราคม

ฤดูร้อน ถึงแม้ว่าเคยปรากฏบ่อยครั้งว่าอากาศยังคงหนาวเย็นยึดเข็มนาจนถึงปลายเดือนกุมภาพันธ์ โดยส่วนใหญ่แล้วอากาศจะ เริ่มอบอ้าว ในเดือนกุมภาพันธ์ไปจนถึงประมาณต้นเดือนพฤษภาคมซึ่งอาจจะมีฝน เริ่มตกอยู่บ้างในปลายเดือนเมษายน แต่ปริมาณน้ำฝนมักจะไม่เพียงพอสำหรับการเพาะปลูก นอกจากนั้นลักษณะภูมิอากาศทั่วไปคล้ายคลึงกับจังหวัดอื่น ๆ ในภาค

ตะวันออกเฉียงเหนือ คือ จะมีอากาศร้อน ในฤดูหนาวค่อนข้างหนาว ส่วนในฤดูฝนจะมีฝนตกชุก ในช่วงเดือนมกราคมถึงเดือนพฤศจิกายน

4. หน่วยการปกครอง จังหวัดอุบลราชธานีแบ่งเขตการปกครองออกเป็น 25 อำเภอ 219 ตำบล 2469 หมู่บ้าน

ภาพที่ 5 แผนที่จังหวัดอุบลราชธานี

ที่มา: http://123.242.163.1:8050/province/map/map_city_main.php

หมายเหตุ: ★ = พื้นที่ศึกษา

สภาพทั่วไปของพื้นที่ศึกษา

1. อำเภอเขมราฐ

ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของจังหวัดอุบลราชธานี ประมาณ 105 กิโลเมตร ห่างจากกรุงเทพมหานคร 750 กิโลเมตร มีพื้นที่ประมาณ 526.75 ตร.กม. (239,218.78 ไร่) แบ่งเขตการปกครองออกเป็น 9 ตำบล 123 หมู่บ้าน มีประชากรทั้งสิ้น 77,813 คน จำนวนบ้านเรือน 20,086 ครัวเรือน โดยมีการประกอบอาชีพด้านการเกษตรเป็นหลัก อาชีพเสริม รับจ้าง ค้าขาย มีที่ดินเป็นพื้นที่เกษตรกรรม 179,773 ไร่ หรือประมาณ ร้อยละ 54.6 ของพื้นที่ทั้งหมด ในจำนวนนี้เป็นพื้นที่นา 165,958 ไร่ เป็นพื้นที่เพาะปลูกพืชไร่ จำนวน 3,317 ไร่ มีแม่น้ำโขงไหลผ่านชายแดน ระยะทางประมาณ 43 กิโลเมตร และลำห้วยสำคัญหลายสาย แต่ลำห้วยส่วนใหญ่จะไม่มีน้ำในฤดูแล้ง มีอาณาเขตติดต่อดังต่อไปนี้

ทิศเหนือ จดแม่น้ำโขงบริเวณตรงข้ามกับเมืองสองคอน แขวงสะหวันนะเขต ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

ทิศใต้ ติดต่อกับอำเภอนาตาล และอำเภอกุศขำป๋วย จังหวัดอุบลราชธานี

ทิศตะวันออก จดแม่น้ำโขง บริเวณตรงข้ามกับเมืองสองคอน แขวงสะหวันนะเขต ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

ทิศตะวันตก ติดกับอำเภอกุศขำป๋วย จังหวัดอุบลราชธานี และอำเภอปทุมราชวงศา อำเภอชานุมาน จังหวัดอำนาจเจริญ

ลักษณะภูมิประเทศ พื้นที่เป็นที่ราบสูง มีภูเขาเตี้ยๆ อยู่เป็นบางแห่ง มีลำห้วยหลายหลาก ลำห้วยเหล่านี้ในหน้าแล้งน้ำจะแห้งเป็นส่วนใหญ่ จึงไม่เอื้ออำนวยต่อการทำการเกษตรนัก มีป่าไม้เบญจพรรณอยู่ทั่วไปเป็นลักษณะป่าโปร่ง สภาพที่ดินเป็นดินร่วนปนทรายและดินลูกรัง มีดินเหนียวตามลาดไหล่เขาเป็นบางแห่ง

ฤดูกาล โดยทั่วไป มี 3 ฤดูคือ ฤดูร้อน อากาศร้อนอบอ้าว ฤดูฝน มีฝนตกโดยทั่วไป ฤดูหนาว ประมาณต้นเดือนพฤศจิกายน - เดือนมีนาคม อากาศจะเริ่มเย็นลง จนกระทั่งมีอากาศหนาว

2. อำเภอภูซำบูน

แบ่งแยกการปกครองออกจากอำเภอตระการพืชผล ตั้งอยู่ทางทิศเหนือของจังหวัดอุบลราชธานี ห่างจากตัวจังหวัด 78 กิโลเมตร มีพื้นที่ประมาณ 330 ตร.กม. (528,000 ไร่) แบ่งเขตการปกครองออกเป็น 5 ตำบล 75 หมู่บ้านจำนวนประชากรทั้งสิ้น รวม 39,854 คน อาชีพหลักคือทำนาข้าว ผลผลิตทางการเกษตรที่สำคัญเป็น ข้าวหอมมะลิ ส่วนอาชีพเสริมรวมกลุ่มผลิตสินค้า 1 ตำบล 1 ผลิตภัณฑ์ ปลูกมันสำปะหลังและปลูกยางพารา มีอาณาเขตติดต่อดังต่อไปนี้

ทิศเหนือ ติดกับ อำเภอชานุมาน จังหวัดอำนาจเจริญ

ทิศใต้ ติดกับ อำเภอตระการพืชผล จังหวัดอุบลราชธานี

ทิศตะวันออก ติดกับ อำเภอโพธิ์ไทร, อำเภอเขมราฐ จังหวัดอุบลราชธานี

ทิศตะวันตก ติดกับ อำเภอพนา จังหวัดอำนาจเจริญ

ฤดูกาล โดยทั่วไป มี 3 ฤดู ฤดูร้อน อากาศจะร้อนจัด ฤดูหนาว อากาศหนาวจัด ลัดพัดแรง อุณหภูมิโดยเฉลี่ย 33 องศาเซลเซียส ฤดูฝนมีฝนตกชุก

3. อำเภอนาตาล

เป็นอำเภอหนึ่งของจังหวัดอุบลราชธานี ท้องที่เดิมเป็นส่วนหนึ่งของอำเภอเขมราฐ มีพื้นที่ประมาณ 194.839 ตร.กม. (311,742.40 ไร่) แบ่งเขตการปกครองออกเป็น 4 ตำบล 64 หมู่บ้านจำนวนประชากรทั้งสิ้น รวม 35,185 คน มีอาชีพหลักคือ ทำนา อาชีพเสริม ได้แก่ รับจ้าง, ทอผ้า, เลี้ยงโค-กระบือ มีอาณาเขตติดต่อดังต่อไปนี้

ทิศเหนือ ติดกับ อำเภอเขมราฐ จังหวัดอุบลราชธานี

ทิศใต้ ติดกับ อำเภอโพธิ์ไทร จังหวัดอุบลราชธานี

ทิศตะวันออก ติดกับ แม่น้ำโขง (ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว)

ทิศตะวันตก ติดกับ อำเภอเขมราฐ จังหวัดอุบลราชธานี

สภาพทั่วไป ลักษณะพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบสูง ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม (ทำนา) อยู่ห่างจากที่ว่าการกิ่งอำเภอ เป็นตำบลที่ตั้งกิ่งอำเภอนาตาล มีพื้นที่ติดแม่น้ำโขง

สภาพเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนเกษตรกร

สภาพเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนเกษตรกร จะครอบคลุมประเด็นต่าง ๆ ที่สำคัญซึ่งประกอบไปด้วยลักษณะของประชากร การถือครองที่ดิน การกู้ยืม การออม มูลค่าของสินทรัพย์ ค่าใช้จ่ายเพื่อการอุปโภคบริโภค ซึ่งข้อมูลครัวเรือนเกษตรกรที่ใช้ในการศึกษานี้ เป็นข้อมูลจากโครงการความเปราะบางสู่ความยากจนในประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรณีศึกษาประเทศไทย พื้นที่ศึกษาจังหวัดอุบลราชธานี ปี พ.ศ.2552/2553 โดยศูนย์วิจัยเศรษฐศาสตร์ประยุกต์ คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ซึ่งประกอบไปด้วยครัวเรือนเกษตรกรใน อ.เขมราฐ อ.กุดข้าวปุ้น และ อ.นาตาล จำนวนทั้งสิ้น 133 ครัวเรือน

ตารางแสดงข้อมูลสภาพเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนเกษตรกรแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม โดยใช้พฤติกรรมของเกษตรกรในการบริหารจัดการกับซ็อกที่เกิดขึ้นเป็นเกณฑ์ในการแบ่งกลุ่ม เพื่อแสดงให้เห็นสภาพเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนเกษตรกรที่มีผลต่อพฤติกรรม (ตารางที่ 3)

1. ครัวเรือนเกษตรกรที่มีการบริหารจัดการกับซ็อก ซึ่งมีมากกว่าร้อยละ 50 มีจำนวนทั้งสิ้น 87 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 65.40 ของครัวเรือนเกษตรกรทั้งหมด
2. ครัวเรือนเกษตรกรที่ไม่มีการบริหารจัดการกับซ็อก ซึ่งมีน้อยกว่าร้อยละ 50 มีจำนวนทั้งสิ้น 46 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 34.60 ของครัวเรือนเกษตรกรทั้งหมด

ตารางที่ 3 คร้วเรือนเกษตรกรจำแนกตามพฤติกรรมของเกษตรกรในการบริหารจัดการกับซ็อก
ของคร้วเรือนเกษตรกรในจังหวัดอุบลราชธานี ปี พ.ศ.2552/2553

พฤติกรรมของเกษตรกร	จำนวน (คร้วเรือน)	ร้อยละ
คร้วเรือนเกษตรกรที่มีการบริหารจัดการกับซ็อก	87	65.40
คร้วเรือนเกษตรกรที่ไม่มีการบริหารจัดการกับซ็อก	46	34.60
คร้วเรือนเกษตรกรทั้งหมด	133	100.00

ลักษณะด้านประชากรของคร้วเรือนเกษตรกร

1. อายุของหัวหน้าคร้วเรือนเกษตรกร

จากการศึกษาคร้วเรือนเกษตรกรพบว่า คร้วเรือนเกษตรกรส่วนใหญ่หัวหน้าคร้วเรือนมีอายุมากกว่า 60 ปี คิดเป็นร้อยละ 39.85 รองลงมาหัวหน้าคร้วเรือนมีอายุระหว่าง 51-60 ปี คิดเป็นร้อยละ 33.83 โดยมีอายุโดยเฉลี่ยเท่ากับ 58.59 ปี เมื่อได้จำแนกตามพฤติกรรมในการบริหารจัดการกับซ็อกของคร้วเรือนเกษตรกร พบว่า คร้วเรือนเกษตรกรที่มีการบริหารจัดการกับซ็อก อายุของหัวหน้าคร้วเรือนโดยเฉลี่ยเท่ากับ 57.15 ปี และคร้วเรือนเกษตรกรที่ไม่มีการบริหารจัดการกับซ็อก อายุของหัวหน้าคร้วเรือนโดยเฉลี่ยเท่ากับ 61.30 ปี และช่วงอายุของหัวหน้าคร้วเรือนเกษตรกรทั้งสอง หัวหน้าคร้วเรือนมีอายุมากกว่า 60 ปี รองลงมา 51-60 ปี เช่นเดียวกัน คิดเป็น ร้อยละ 34.48 กับร้อยละ 33.33 และร้อยละ 50.00 กับร้อยละ 34.78 ตามลำดับ (ตารางที่ 4)

จากข้อมูลดังกล่าวสรุปได้ว่า อายุของหัวหน้าคร้วเรือนเกษตรกรมีผลต่อพฤติกรรมในการบริหารจัดการซ็อกของคร้วเรือน คร้วเรือนที่มีการบริหารจัดการกับซ็อกอายุของหัวหน้าคร้วเรือนโดยเฉลี่ยต่ำกว่า และยังอยู่ในช่วงวัยแรงงาน (มีอายุระหว่าง 15-60 ปี)

ตารางที่ 4 จำนวนและร้อยละในช่วงอายุต่าง ๆ ของหัวหน้าครัวเรือนตามพฤติกรรมการบริหารจัดการกับซ็อกของครัวเรือนเกษตรกรในจังหวัดอุบลราชธานี ปี พ.ศ.2552/2553

อายุหัวหน้าครัวเรือน	ครัวเรือนที่มีการบริหาร จัดการกับซ็อก		ครัวเรือนที่ไม่มีการบริหาร จัดการกับซ็อก		ครัวเรือนทั้งหมด	
	จำนวน (ครัวเรือน)	ร้อยละ	จำนวน (ครัวเรือน)	ร้อยละ	จำนวน (ครัวเรือน)	ร้อยละ
	น้อยกว่าหรือเท่ากับ 40	6	6.90	-	-	6
41 – 50 ปี	22	25.29	7	15.22	29	21.80
51 – 60 ปี	29	33.33	16	34.78	45	33.83
มากกว่า 60 ปี	30	34.48	23	50.00	53	39.85
รวม	87	100.00	46	100.00	133	100.00
อายุเฉลี่ย	57.15		61.30		58.59	
	(12.56)		(11.48)		(12.32)	

หมายเหตุ: ค่าในวงเล็บคือส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

2. จำนวนสมาชิกในครัวเรือนเกษตรกร

จำนวนสมาชิกในครัวเรือนเกษตรกรประกอบไปด้วย สมาชิกในวัยแรงงาน คือ แรงงานของครัวเรือน และสมาชิกที่อยู่ในภาวะพึ่งพิง คือ เด็กและคนชรา จากการศึกษาครัวเรือนเกษตรกรพบว่า ครัวเรือนเกษตรกรส่วนใหญ่มีสมาชิกในครัวเรือน 5-6 คน คิดเป็นร้อยละ 43.61 รองลงมามีสมาชิก 3-4 คน คิดเป็นร้อยละ 25.56 สมาชิกในครัวเรือนเกษตรกรโดยเฉลี่ยเท่ากับ 5.38 คน เมื่อพิจารณาตามพฤติกรรมการบริหารจัดการกับซ็อก พบว่า ครัวเรือนเกษตรกรที่มีการบริหารจัดการกับซ็อก ส่วนใหญ่มีสมาชิกในครัวเรือน 5-6 คน คิดเป็นร้อยละ 41.34 รองลงมามีสมาชิก 3-4 คน คิดเป็นร้อยละ 27.59 เช่นเดียวกับครัวเรือนเกษตรกรที่ไม่มีการบริหารจัดการกับซ็อก คิดเป็นร้อยละ 47.83 และร้อยละ 21.74 ตามลำดับ และสมาชิกโดยเฉลี่ยของทั้งสองกลุ่มตัวอย่างใกล้เคียงกัน คือ 5.44 คน และ 5.28 คน ตามลำดับ (ตารางที่ 5)

ตารางที่ 5 จำนวนและร้อยละของสมาชิกในครัวเรือนเกษตรกรจำแนกตามพฤติกรรมในการบริหารจัดการกับซ็อกของครัวเรือนเกษตรกรในจังหวัดอุบลราชธานี
ปี พ.ศ.2552/2553

จำนวนสมาชิกใน ครัวเรือน	ครัวเรือนที่มีการบริหาร จัดการกับซ็อก		ครัวเรือนที่ไม่มีการบริหาร จัดการกับซ็อก		ครัวเรือนทั้งหมด	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
	(ครัวเรือน)		(ครัวเรือน)		(ครัวเรือน)	
1-2 คน	8	9.20	5	10.87	13	9.77
3-4 คน	24	27.59	10	21.74	34	25.56
5-6 คน	36	41.38	22	47.83	58	43.61
7-8 คน	11	12.64	6	13.04	17	12.78
9-10 คน	6	6.90	2	4.35	8	6.02
มากกว่า 10 คน	2	2.30	1	2.17	3	2.26
รวม	87	100.00	46	100.00	133	100.00
จำนวนสมาชิกเฉลี่ย	5.44		5.28		5.38	
	(2.81)		(2.15)		(2.60)	

หมายเหตุ: ค่าในวงเล็บคือส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

3. จำนวนแรงงานในครัวเรือนเกษตรกร

จำนวนแรงงานของครัวเรือนเกษตรกรแสดงถึงความสามารถในการแสวงหารายได้ เมื่อพิจารณาสมาชิกในวัยแรงงานของครัวเรือนซึ่งมีอายุระหว่าง 15 – 60 ปี พบว่า ครัวเรือนเกษตรกรส่วนใหญ่มีจำนวนแรงงานในครัวเรือน 3-4 คน คิดเป็นร้อยละ 49.62 รองลงมามีจำนวนแรงงาน 1-2 คน คิดเป็นร้อยละ 20.30 จำนวนแรงงานในครัวเรือนเกษตรกรโดยเฉลี่ยเท่ากับ 3.66 คน เมื่อพิจารณาตามพฤติกรรมในการบริหารจัดการกับซ็อก พบว่า ครัวเรือนเกษตรกรที่มีการบริหารจัดการกับซ็อก จำนวนแรงงานในครัวเรือนมีลักษณะเช่นเดียวกับครัวเรือนส่วนใหญ่ คิดเป็นร้อยละ 50.57 และร้อยละ 20.69 ตามลำดับ สำหรับครัวเรือนเกษตรกรที่ไม่มีการบริการจัดการกับซ็อก พบว่า มีจำนวนแรงงานในครัวเรือน 3-4 คน คิดเป็นร้อยละ 47.83 รองลงมามีจำนวนแรงงาน 1-2 คน และ 5-6 คน คิดเป็นร้อยละ 19.57 และจำนวนแรงงานโดยเฉลี่ยของทั้งสองกลุ่มใกล้เคียงกัน คือ 3.88 คน และ 3.39 คน ตามลำดับ (ตารางที่ 6)

ตารางที่ 6 จำนวนและร้อยละของแรงงานในครัวเรือนเกษตรกรจำแนกตามพฤติกรรมในการบริหารจัดการกับซ็อกของครัวเรือนเกษตรกรในจังหวัดอุบลราชธานี
ปี พ.ศ.2552/2553

จำนวนแรงงาน ในครัวเรือน	ครัวเรือนที่มีการบริหาร จัดการกับซ็อก		ครัวเรือนที่ไม่มีการบริหาร จัดการกับซ็อก		ครัวเรือนทั้งหมด	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
	(ครัวเรือน)		(ครัวเรือน)		(ครัวเรือน)	
ไม่มีแรงงาน	3	3.45	4	8.70	7	5.26
1-2 คน	18	20.69	9	19.57	27	20.30
3-4 คน	44	50.57	22	47.83	66	49.62
5-6 คน	16	18.39	9	19.57	25	18.80
7-8 คน	4	4.60	2	4.35	6	4.51
มากกว่า 8 คน	2	2.30	-	-	2	1.50
รวม	87	100.00	46	100.00	133	100.00
จำนวนแรงงานเฉลี่ย	3.88		3.39		3.66	
	(2.31)		(1.78)		(2.15)	

หมายเหตุ: ค่าในวงเล็บคือส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

4. จำนวนสมาชิกในภาวะพึ่งพิงในครัวเรือนเกษตรกร

จำนวนสมาชิกในครัวเรือนเกษตรกรที่อยู่ในภาวะพึ่งพิง หมายถึง สมาชิกที่ไม่สามารถทำงานได้ ได้แก่ อายุยังน้อย คนชรา เป็นต้น จะแสดงให้เห็นถึงข้อจำกัดในการแสวงหารายได้ของครัวเรือนจากการศึกษาพบว่า ครัวเรือนเกษตรกรส่วนใหญ่มีสมาชิกในครัวเรือนที่อยู่ในภาวะพึ่งพิง 1-2 คน คิดเป็นร้อยละ 51.13 รองลงมา 3-4 คน คิดเป็นร้อยละ 21.05 จำนวนภาวะพึ่งพิงในครัวเรือนโดยเฉลี่ยเท่ากับ 1.72 คน เมื่อพิจารณาตามพฤติกรรมในการบริหารจัดการกับซ็อก พบว่า ครัวเรือนเกษตรกรที่มีการบริหารจัดการกับซ็อก จำนวนภาวะพึ่งพิงในครัวเรือนมีลักษณะเช่นเดียวกับครัวเรือนส่วนใหญ่ คิดเป็นร้อยละ 55.17 และร้อยละ 21.84 ตามลำดับ และครัวเรือนเกษตรกรที่ไม่มีการบริการจัดการกับซ็อก ก็เช่นเดียวกัน คิดเป็นร้อยละ 43.48 และร้อยละ 30.43 ตามลำดับ และจำนวนภาวะพึ่งพิงในครัวเรือนโดยเฉลี่ยของทั้งสองกลุ่มใกล้เคียงกัน คือ 1.63 คน และ 1.89 คนตามลำดับ (ตารางที่ 7)

ตารางที่ 7 จำนวนและร้อยละของแรงงานในครัวเรือนเกษตรกรจำแนกตามพฤติกรรมการ
บริหารจัดการกับซ็อกของครัวเรือนเกษตรกรในจังหวัดอุบลราชธานี ปี พ.ศ.2552/2553

จำนวนสมาชิก ภาวะพึ่งพิง	ครัวเรือนที่มีการ		ครัวเรือนที่ไม่มีการ		ครัวเรือนทั้งหมด	
	บริหารจัดการกับซ็อก		บริหารจัดการกับซ็อก			
	จำนวน (ครัวเรือน)	ร้อยละ	จำนวน (ครัวเรือน)	ร้อยละ	จำนวน (ครัวเรือน)	ร้อยละ
ไม่มีภาวะพึ่งพิง	18	20.69	10	21.74	28	21.05
1-2 คน	48	55.17	20	43.48	68	51.13
3-4 คน	19	21.84	14	30.43	33	24.81
มากกว่า 4 คน	2	2.30	2	4.35	4	3.01
รวม	87		46	100.00	133	100.00
จำนวนสมาชิกภาวะพึ่งพิงเฉลี่ย	1.63		1.89		1.72	
	(1.27)		(1.78)		(1.58)	

หมายเหตุ: ค่าในวงเล็บคือส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

สภาพทางเศรษฐกิจของครัวเรือนเกษตรกร

1. รายได้ของครัวเรือนเกษตรกร

จากการศึกษาพบว่า ครัวเรือนเกษตรกรส่วนใหญ่มีรายได้ในครัวเรือน 30,001-60,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 39.10 รองลงมาคือ 60,001-90,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 18.80 จำนวนรายได้โดยเฉลี่ยเท่ากับ 79,145.88 บาท เมื่อพิจารณาตามพฤติกรรมการบริหารจัดการกับซ็อก พบว่า ครัวเรือนเกษตรกรที่มีการบริหารจัดการกับซ็อก จำนวนรายได้ในครัวเรือนส่วนใหญ่ 30,001-60,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 43.68 รองลงมาคือ 60,001-90,000 บาท และมากกว่า 120,001 บาท คิดเป็นร้อยละ 17.24 สำหรับครัวเรือนเกษตรกรเกษตรกรที่ไม่มีการบริหารจัดการกับซ็อก พบว่า มีจำนวนรายได้ในครัวเรือนส่วนใหญ่ 30,001-60,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 30.43 รองลงมาคือต่ำกว่า 30,000 บาท และ 60,001-90,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 21.74 และจำนวนรายได้โดยเฉลี่ยของทั้งสองกลุ่มแตกต่างกันเป็นอย่างมาก คือ 84,770.02 บาท และ 68,508.90 บาท ตามลำดับ (ตารางที่ 8)

ตารางที่ 8 จำนวนรายได้ในครัวเรือนเกษตรกรจำแนกตามพฤติกรรมของเกษตรกรในการบริหารจัดการกับซ็อกของครัวเรือนเกษตรกรในจังหวัดอุบลราชธานี ปี พ.ศ.2552/2553

จำนวนรายได้ ในครัวเรือน	ครัวเรือนที่มีการบริหาร จัดการกับซ็อก		ครัวเรือนที่ไม่มีการบริหาร จัดการกับซ็อก		ครัวเรือนทั้งหมด	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
	(ครัวเรือน)		(ครัวเรือน)		(ครัวเรือน)	
ต่ำกว่า 30,000 บาท	9	10.34	10	21.74	19	14.29
30,001 – 60,000 บาท	38	43.68	14	30.43	52	39.10
60,001 – 90,000 บาท	15	17.24	10	21.74	25	18.80
90,001 – 120,000 บาท	10	11.49	7	15.22	17	12.78
มากกว่า 120,001 บาท	15	17.24	5	10.87	20	15.04
รวม	87	100.00	46	100.00	133	100.00
จำนวนรายได้เฉลี่ย	84,770.02		68,508.90		79,145.88	
	(83,296.23)		(46,259.59)		(72,871.03)	

หมายเหตุ: ค่าในวงเล็บคือส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

2. จำนวนเงินออมในครัวเรือนเกษตรกร

จากการศึกษาพบว่า ครัวเรือนเกษตรกรส่วนใหญ่มีจำนวนเงินออมในครัวเรือน ต่ำกว่า 5,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 45.86 รองลงมาคือ 5,000 – 10,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 14.29 จำนวนเงินออมโดยเฉลี่ยเท่ากับ 18,536.60 บาท เมื่อพิจารณาตามพฤติกรรมในการบริหารจัดการกับซ็อกพบว่า ครัวเรือนเกษตรกรที่มีการบริหารจัดการกับซ็อก จำนวนเงินออมในครัวเรือนมีลักษณะเช่นเดียวกับครัวเรือนส่วนใหญ่ คิดเป็นร้อยละ 42.53 และร้อยละ 14.94 ตามลำดับ สำหรับครัวเรือนเกษตรกรที่ไม่มีการบริการจัดการกับซ็อก พบว่า มีจำนวนเงินออมในครัวเรือนส่วนใหญ่ ต่ำกว่า 5,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 52.17 รองลงมามีจำนวนเงินออมในครัวเรือน 5,000 -10,000 บาทและ 10,000-20,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 13.04 และจำนวนเงินออมโดยเฉลี่ยของทั้งสองกลุ่มแตกต่างกันเป็นอย่างมาก คือ 22,976.75 บาท และ 10,138.93 บาท ตามลำดับ (ตารางที่ 9)

ตารางที่ 9 จำนวนเงินออมในครัวเรือนเกษตรกรจำแนกตามพฤติกรรมของเกษตรกรใน
การบริหารจัดการกับซ็อกของครัวเรือนเกษตรกรในจังหวัดอุบลราชธานี
ปี พ.ศ.2552/2553

จำนวนเงินออม ในครัวเรือน	ครัวเรือนที่มีการบริหาร จัดการกับซ็อก		ครัวเรือนที่ไม่มีการบริหาร จัดการกับซ็อก		ครัวเรือนทั้งหมด	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
	(ครัวเรือน)		(ครัวเรือน)		(ครัวเรือน)	
ไม่มีการออม	6	6.90	4	8.70	10	7.52
ต่ำกว่า 5,000 บาท	37	42.53	24	52.17	61	45.86
5,000 – 10,000 บาท	13	14.94	6	13.04	19	14.29
10,000 – 20,000 บาท	8	9.20	6	13.04	14	10.53
20,000 – 30,000 บาท	7	8.05	3	6.52	10	7.52
30,000 – 50,000 บาท	6	6.90	1	2.17	7	5.26
มากกว่า 50,000 บาท	10	11.49	2	4.35	12	9.02
รวม	87	100.00	46	100.00	133	100.00
จำนวนเงินออมเฉลี่ย	22,976.75		10,138.93		18,536.60	
	(50,891.05)		(18,492.97)		(42,912.88)	

หมายเหตุ: ค่าในวงเล็บคือส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

3. จำนวนหนี้สินในครัวเรือนเกษตรกร

จากการศึกษาพบว่า ครัวเรือนเกษตรกรส่วนใหญ่มีจำนวนหนี้สินในครัวเรือน มากกว่า 150,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 19.55 รองลงมาคือ 15,000 – 30,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 18.05 จำนวนของหนี้สิน โดยเฉลี่ยเท่ากับ 152,497.60 บาท เมื่อพิจารณาตามพฤติกรรมในการบริหารจัดการกับซ็อก พบว่า ครัวเรือนเกษตรกรที่มีการบริหารจัดการกับซ็อก จำนวนหนี้สินในครัวเรือนมีลักษณะเช่นเดียวกับครัวเรือนเกษตรกรส่วนใหญ่ คิดเป็นร้อยละ 22.99 และร้อยละ 19.54 ตามลำดับ สำหรับครัวเรือนเกษตรกรที่ไม่มีการบริหารจัดการกับซ็อก พบว่า ส่วนใหญ่ไม่มีหนี้สิน คิดเป็นร้อยละ 21.74 รองลงมา มีจำนวนหนี้สินในครัวเรือน 15,000 – 30,000 บาท 30,000-60,000 บาท และ 60,000 – 90,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 15.22 และจำนวนหนี้สิน โดยเฉลี่ยของทั้งสองกลุ่มไม่แตกต่างกันมาก คือ 146,834.18 บาท และ 163,208.91 บาท ตามลำดับ (ตาราง 10)

ตารางที่ 10 จำนวนของหนี้สินในครัวเรือนเกษตรกรจำแนกตามพฤติกรรมของเกษตรกรในการบริหารจัดการกับซ็อกของครัวเรือนเกษตรกรในจังหวัดอุบลราชธานี ปี พ.ศ.2552/2553

จำนวนหนี้สิน ในครัวเรือน	ครัวเรือนที่มีการบริหาร จัดการกับซ็อก		ครัวเรือนที่ไม่มีการ บริหารจัดการกับซ็อก		ครัวเรือนทั้งหมด	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
	(ครัวเรือน)		(ครัวเรือน)		(ครัวเรือน)	
ไม่มีหนี้สิน	5	5.75	10	21.74	15	11.28
ต่ำกว่า 15,000 บาท	8	9.20	4	8.70	12	9.02
15,000 – 30,000 บาท	17	19.54	7	15.22	24	18.05
30,000 – 60,000 บาท	15	17.24	7	15.22	22	16.54
60,000 – 90,000 บาท	11	12.64	7	15.22	18	13.53
90,000 – 120,000 บาท	5	5.75	2	4.35	7	5.26
120,000 – 150,000 บาท	6	6.90	3	6.52	9	6.77
มากกว่า 150,000 บาท	20	22.99	6	13.04	26	19.55
รวม	87	100.00	46	100.00	133	100.00
จำนวนหนี้สินเฉลี่ย	146,834.18		163,208.91		152,497.60	
	(299,052.39)		(412,696.94)		(341,161.00)	

หมายเหตุ: ค่าในวงเล็บคือส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

4. จำนวนมูลค่าของทรัพย์สินในครัวเรือนเกษตรกร

ราคาของทรัพย์สินที่ครัวเรือนเกษตรกรเป็นเจ้าของ โดยที่เกษตรกรได้ประเมินมูลค่าของทรัพย์สินของตนเอง จากการศึกษาพบว่า ครัวเรือนเกษตรกรส่วนใหญ่มีจำนวนสินทรัพย์ในครัวเรือน 50,000 – 100,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 31.58 รองลงมาคือ 10,000 – 50,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 27.07 จำนวนมูลค่าสินทรัพย์โดยเฉลี่ยเท่ากับ 160,191.00 บาท เมื่อพิจารณาตามพฤติกรรมในการบริหารจัดการกับซ็อก พบว่า ครัวเรือนเกษตรกรที่มีการบริหารจัดการกับซ็อก จำนวนมูลค่าของสินทรัพย์ในครัวเรือนมีจำนวนเช่นเดียวกับครัวเรือนเกษตรกรส่วนใหญ่ คิดเป็นร้อยละ 31.03 และร้อยละ 26.44 ตามลำดับ และครัวเรือนเกษตรกรที่ไม่มีการบริหารจัดการกับซ็อก ก็เช่นเดียวกัน คิดเป็นร้อยละ 32.61 และร้อยละ 28.26 ตามลำดับ และมูลค่าของทรัพย์สินในครัวเรือนเกษตรกรโดยเฉลี่ยของทั้งสองกลุ่มไม่แตกต่างกันมาก คือ 147,610.49 บาทและ 183,984.46 บาท ตามลำดับ (ตารางที่ 11)

ตารางที่ 11 จำนวนสินทรัพย์ในครัวเรือนเกษตรกรจำแนกตามพฤติกรรมของเกษตรกรในการบริหารจัดการกับซ็อกของครัวเรือนเกษตรกรในจังหวัดอุบลราชธานี ปี พ.ศ.2552/2553

จำนวนมูลค่าของ สินทรัพย์ในครัวเรือน	ครัวเรือนที่มีการบริหาร จัดการกับซ็อก		ครัวเรือนที่ไม่มีการ บริหารจัดการกับซ็อก		ครัวเรือนทั้งหมด	
	จำนวน (ครัวเรือน)	ร้อยละ	จำนวน (ครัวเรือน)	ร้อยละ	จำนวน (ครัวเรือน)	ร้อยละ
ต่ำกว่า 10,000 บาท	7	8.05	4	8.70	11	8.27
10,000 – 50,000 บาท	23	26.44	13	28.26	36	27.07
50,000 – 100,000 บาท	27	31.03	15	32.61	42	31.58
100,000 – 200,000 บาท	9	10.34	7	15.22	16	12.03
200,000 – 300,000 บาท	8	9.20	3	6.52	11	8.27
300,000 – 400,000 บาท	6	6.90	-	-	6	4.51
400,000 – 500,000 บาท	2	2.30	-	-	2	1.50
มากกว่า 500,000 บาท	5	5.75	4	8.70	9	6.77
รวม	87	100.00	46	100.00	133	100.00
จำนวนมูลค่าสินทรัพย์	147,610.49		183,984.46		160,191.00	
เฉลี่ย	(196,730.29)		(373,783.22)		(270,456.70)	

หมายเหตุ: ค่าในวงเล็บคือส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

5. ค่าใช้จ่ายในการอุปโภคบริโภคในครัวเรือน เกษตรกร

ค่าใช้จ่ายในการอุปโภคบริโภค แบ่งออกเป็น 6 ประเภท คือ ค่าใช้จ่ายด้านอาหาร ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับสินค้าอุปโภค ค่าใช้จ่ายในการขนส่งและติดต่อสื่อสาร ค่าใช้จ่ายด้านการศึกษา ค่าใช้จ่ายด้านสุขภาพ และค่าใช้จ่ายด้านสังคม

จากการศึกษาพบว่า ครัวเรือนเกษตรกรส่วนใหญ่มีค่าใช้จ่ายด้านสังคม 15,041 บาทต่อครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 50.18 รองลงมาเป็นค่าใช้จ่ายด้านการศึกษา 6,151 บาทต่อครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 20.52 ค่าใช้จ่ายในการอุปโภคบริโภคในครัวเรือน โดยเฉลี่ยเท่ากับ 4,995.33 บาทต่อครัวเรือน เมื่อพิจารณาตามพฤติกรรมของเกษตรกร พบว่าครัวเรือนเกษตรกรที่มีการบริหารจัดการกับซ็อกและไม่มีการบริหารจัดการกับซ็อก มีค่าใช้จ่ายในการอุปโภคและบริโภคไปในทิศทางเดียวกันคือส่วนใหญ่มีค่าใช้จ่ายด้านสังคม 14,725.87 บาทต่อครัวเรือน และ 15,580.74 บาทต่อ

ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 47.13 และร้อยละ 56.53 ตามลำดับ รองลงมาเป็นค่าใช้จ่ายด้านการศึกษา 6,798.56 บาทต่อครัวเรือน และ 4,926.96 บาทต่อครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 21.76 และร้อยละ 17.87 ของค่าใช้จ่ายทั้งหมด ตามลำดับ และค่าใช้จ่ายในการอุปโภคบริโภคในครัวเรือนเกษตรกร โดยเฉลี่ยของทั้งสองกลุ่มไม่แตกต่างกันมาก คือ 5,207.50 บาทต่อครัวเรือน และ 4,594.00 บาทต่อครัวเรือน ตามลำดับ (ตารางที่ 12)

ตารางที่ 12 ค่าใช้จ่ายในการอุปโภคบริโภค ในครัวเรือนเกษตรกรจำแนกตามพฤติกรรมของเกษตรกรในการบริหารจัดการกับซ็อกของครัวเรือนเกษตรกรจังหวัดอุบลราชธานี ปี พ.ศ.2552/2553

ค่าใช้จ่ายในการอุปโภคบริโภคในครัวเรือน	ครัวเรือนที่มีการบริหารจัดการกับซ็อก		ครัวเรือนที่ไม่มีการบริหารจัดการกับซ็อก		ครัวเรือนทั้งหมด	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
	(บาท)		(บาท)		(บาท)	
ด้านอาหาร	2,490.92	7.97	1,968.67	7.14	2,310	7.71
ด้านสินค้าอุปโภค	1,035.55	3.31	868.52	3.15	978	3.26
ด้านการขนส่งและสื่อสาร	4,169.66	13.35	2,822.52	10.24	3,704	12.36
ด้านการศึกษา	6,798.56	21.76	4,926.96	17.87	6,151	20.52
ด้านสุขภาพ	2,024.44	6.48	1,396.58	5.07	1,788	5.97
ด้านสังคม	14,725.87	47.13	15,580.74	56.53	15,041	50.18
รวม	31,245.00	100.00	27,563.99	100.00	29,972	100.00
ค่าใช้จ่ายเฉลี่ย	5,207.50		4,594.00		4,995.33	
	(4,639.05)		(5,566.91)		(5,245.10)	

หมายเหตุ: ค่าในวงเล็บคือส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

6. ประเภทของโครงการที่ครัวเรือนเกษตรกรได้รับการช่วยเหลือจากหน่วยงานของรัฐ

จากการศึกษาพบว่า ประเภทของโครงการที่ได้รับการช่วยเหลือจากรัฐ ครัวเรือนเกษตรกรส่วนใหญ่ได้รับจากโครงการอื่น ๆ ของรัฐบาลจำนวน 202 โครงการ คิดเป็นร้อยละ 42.44 โดยที่โครงการอื่น ๆ ของรัฐบาล เช่น โครงการประกันรายได้เกษตรกร ค่าน้ำ ค่าไฟ เป็นต้น รองลงมาเป็นโครงการเกี่ยวกับทุนการศึกษา ค่าเล่าเรียนจำนวน 123 โครงการคิดเป็นร้อยละ 25.48

และจำนวนโครงการ โดยเฉลี่ยเท่ากับ 39.67 โครงการ เมื่อพิจารณาตามพฤติกรรมของเกษตรกร พบว่าครัวเรือนเกษตรกรที่มีการบริหารจัดการกับซ็อกและไม่มีการบริหารจัดการกับซ็อก มีจำนวนโครงการที่ได้รับจากรัฐบาลเป็นไปในทิศทางเดียวกัน คือ ส่วนมากได้รับการช่วยเหลือจากโครงการอื่น ๆ ของรัฐบาลจำนวน 136 โครงการ และจำนวน 66 โครงการ คิดเป็นร้อยละ 43.59 และร้อยละ 40.24 ตามลำดับ รองลงมาเป็นโครงการเกี่ยวกับทุนการศึกษา ค่าเล่าเรียน จำนวน 83 โครงการ และจำนวน 40 โครงการ คิดเป็นร้อยละ 26.60 และร้อยละ 24.39 ของโครงการทั้งหมด ตามลำดับ และจำนวนโครงการ โดยเฉลี่ยของทั้งสองกลุ่มแตกต่างกันมาก คือ 26.00 โครงการและ 13.67 โครงการ ตามลำดับ (ตารางที่ 13)

ตารางที่ 13 ประเภทของโครงการที่ครัวเรือนเกษตรกรได้รับการช่วยเหลือจากหน่วยงานของรัฐ จำแนกตามพฤติกรรมของเกษตรกรตัวอย่างในการบริหารจัดการกับซ็อกของครัวเรือนเกษตรกร ในจังหวัดอุบลราชธานี ปี พ.ศ.2552/2553

ประเภทของโครงการที่ได้รับการช่วยเหลือจากหน่วยงานของรัฐบาล	ครัวเรือนที่มีการบริหารจัดการกับซ็อก		ครัวเรือนที่ไม่มีการบริหารจัดการกับซ็อก		ครัวเรือนทั้งหมด	
	จำนวน (โครงการ)	ร้อยละ	จำนวน (โครงการ)	ร้อยละ	จำนวน (โครงการ)	ร้อยละ
	ไม่ได้รับการช่วยเหลือ	1	0.32	1	0.61	2
ความเสียหายจากภัยธรรมชาติ	6	1.92	2	1.22	8	1.68
แก้ไขปัญหาความยากจน	6	1.92	5	3.05	11	2.32
เงินบำเหน็จ หรือบำนาญ	1	0.32	-	-	1	0.21
เงินช่วยเหลือเพื่อความอยู่รอด	13	4.17	3	1.83	16	3.36
เงินช่วยเหลือทางสังคม	-	-	1	0.61	1	0.21
เงินช่วยเหลือเพื่อความมั่นคงทางสังคม	2	0.64	1	0.61	3	0.63
เงินช่วยเหลือสำหรับผู้สูงอายุ	46	14.74	38	23.17	84	17.65
ทุนการศึกษา ค่าเล่าเรียน	83	26.60	40	24.39	123	25.84
โครงการพัฒนาตำบล/ชุมชน	17	5.45	7	4.27	24	5.04
เบี้ยเลี้ยงข้าราชการและลูกจ้างประจำ	1	0.32	-	-	1	0.21
โครงการอื่น ๆ ของรัฐบาล	136	43.59	66	40.24	202	42.44
รวม	312	100.00	164	100.00	476	100.00
ประเภทโครงการเฉลี่ย	26.00		13.67		39.67	

7. จำนวนเงินที่ครัวเรือนเกษตรกรได้รับการช่วยเหลือจากหน่วยงานของรัฐบาล

จากการศึกษาพบว่า จำนวนเงินจากโครงการที่ได้รับการช่วยเหลือจากรัฐ ครัวเรือนเกษตรกรส่วนใหญ่ได้รับเงินจำนวน 7,001-13,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 29.32 รองลงมาจำนวนเงินมากกว่า 13,001 บาท คิดเป็นร้อยละ 27.82 และจำนวนเงินที่ได้รับจากรัฐบาลโดยเฉลี่ยเท่ากับ 9,811.53 บาท เมื่อพิจารณาตามพฤติกรรมในการบริหารจัดการกับซ็อก พบว่า ครัวเรือนเกษตรกรที่มีการบริหารจัดการกับซ็อก จำนวนเงินที่ได้รับจากโครงการของรัฐบาล คือ 7,001-13,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 28.74 รองลงมาคือ 3,001-7,000 บาท และมากกว่า 13,001 บาท คิดเป็นร้อยละ 24.14 สำหรับครัวเรือนเกษตรกรที่ไม่มีการบริหารจัดการกับซ็อก พบว่า จำนวนเงินที่ได้รับจากโครงการของรัฐบาลมากกว่า 13,001 บาท คิดเป็นร้อยละ 34.78 รองลงมาคือ 7,001-13,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 30.43 และจำนวนเงินที่ได้รับจากโครงการช่วยเหลือของรัฐบาลโดยเฉลี่ยของทั้งสองกลุ่มแตกต่างกันไม่มากนัก คือ 9,56.99 บาท และ 10,285.37 บาท ตามลำดับ (ตารางที่ 14)

ตารางที่ 14 จำนวนเงินที่ครัวเรือนเกษตรกรได้รับจากโครงการที่ได้รับการช่วยเหลือจากหน่วยงานของรัฐจำแนกตามพฤติกรรมของเกษตรกรในการบริหารจัดการกับซ็อกของครัวเรือนเกษตรกรในจังหวัดอุบลราชธานี ปี พ.ศ.2552/2553

จำนวนเงินที่ได้รับจาก การช่วยเหลือของ รัฐบาลของ ครัวเรือน	ครัวเรือนที่มีการบริหาร จัดการกับซ็อก		ครัวเรือนที่ไม่มีการบริหาร จัดการกับซ็อก		ครัวเรือนทั้งหมด	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
	(ครัวเรือน)		(ครัวเรือน)		(ครัวเรือน)	
ไม่ได้การช่วยเหลือ	1	1.15	1	2.17	2	1.50
ต่ำกว่า 3,000 บาท	19	21.84	11	23.91	30	22.56
3,001 – 7,000 บาท	21	24.14	4	8.70	25	18.80
7,001 – 13,000 บาท	25	28.74	14	30.43	39	29.32
มากกว่า 13,001 บาท	21	24.14	16	34.78	37	27.82
รวม	87	100.00	46	100.00	133	100.00
เงินช่วยเหลือเฉลี่ย	9,560.99		10,285.37		9,811.53	
	(8,179.52)		(7,629.73)		(7,972.09)	

หมายเหตุ: ค่าในวงเล็บคือส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

8. ประเภทของการทำประกันชีวิตในครัวเรือนเกษตรกร

จากการศึกษาพบว่า ประเภทของการทำประกันชีวิตครัวเรือนเกษตรกรส่วนใหญ่มีการทำประกันเพื่อการทำศพจำนวน 256 รายการ คิดเป็นร้อยละ 79.26 รองลงมาเป็นการทำประกันชีวิตจำนวน 54 รายการ คิดเป็นร้อยละ 16.72 และจำนวนโครงการโดยเฉลี่ยเท่ากับ 64.60 รายการ เมื่อพิจารณาตามพฤติกรรมของเกษตรกร พบว่าครัวเรือนเกษตรกรที่มีการบริหารจัดการกับซ็อกและไม่มีการบริหารจัดการกับซ็อก มีจำนวนประเภทของการทำประกันชีวิตเป็นไปในทิศทางเดียวกัน คือส่วนมากได้ทำประกันเพื่อการทำศพจำนวน 167 รายการ และจำนวน 89 รายการ คิดเป็นร้อยละ 77.67 และร้อยละ 82.41 ตามลำดับ รองลงมาเป็นการทำประกันชีวิตจำนวน 39 รายการ และจำนวน 15 โครงการ คิดเป็นร้อยละ 18.14 และร้อยละ 13.89 ตามลำดับ และจำนวนประเภทของประกันโดยเฉลี่ยของทั้งสองกลุ่มแตกต่างกันมาก คือ 43.00 รายการและ 21.60 รายการ ตามลำดับ (ตารางที่ 15)

ตารางที่ 15 ประเภทของการทำประกันชีวิตในครัวเรือนเกษตรกรจำแนกตามพฤติกรรมของเกษตรกรในการบริหารจัดการกับซ็อกของครัวเรือนเกษตรกรในจังหวัดอุบลราชธานี ปี พ.ศ.2552/2553

ประเภทของการทำประกันชีวิตในครัวเรือน	ครัวเรือนที่มีการบริหารจัดการกับซ็อก		ครัวเรือนที่ไม่มีการบริหารจัดการกับซ็อก		ครัวเรือนทั้งหมด	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
	(รายการ)		(รายการ)		(รายการ)	
ไม่มีการทำประกัน	4	1.86	3	2.78	7	2.17
ประกันชีวิต	39	18.14	15	13.89	54	16.72
ประกันสุขภาพ	1	0.47	-	-	1	0.31
ประกันเพื่อการทำศพ	167	77.67	89	82.41	256	79.26
ประกันอุบัติเหตุ	4	1.86	1	0.93	5	1.55
รวม	215	100.00	108	100.00	323	100.00
การทำประกันเฉลี่ย	43.00		21.60		64.60	
	(71.06)		(38.15)		(109.16)	

หมายเหตุ: ค่าในวงเล็บคือส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ลักษณะการถือครองที่ดินของครัวเรือนเกษตรกร

1. ประเภทและพื้นที่การถือครองที่ดินเพื่อทำการเกษตรของครัวเรือนเกษตรกร

จากการศึกษาพบว่า ประเภทของที่ดินที่ครัวเรือนเกษตรกรใช้ทำการเกษตรส่วนใหญ่ เกษตรกรเป็นเจ้าของจำนวน 255 แปลง คิดเป็นร้อยละ 80.44 รองลงมาเป็นที่ดินติดจำนองธนาคาร จำนวน 30 แปลง คิดเป็นร้อยละ 9.46 เมื่อพิจารณาตามพฤติกรรมของเกษตรกร พบว่าครัวเรือนเกษตรกรที่มีการบริหารจัดการกับซ็อกและไม่มีการบริหารจัดการกับซ็อก การถือครองที่ดินเป็นไปในทิศทางเดียวกัน คือ ส่วนมากเกษตรกรเป็นเจ้าของจำนวน 165 แปลง และจำนวน 90 แปลง คิดเป็นร้อยละ 80.88 และร้อยละ 79.65 ตามลำดับ รองลงมาเป็นที่ดินติดจำนองธนาคารจำนวน 20 แปลง และจำนวน 10 แปลง คิดเป็นร้อยละ 9.80 และร้อยละ 8.85 ตามลำดับ

เมื่อพิจารณาพื้นที่ตามประเภทการถือครองที่ดินที่เกษตรกรใช้ทำการเกษตร พบว่า ครัวเรือนเกษตรกรส่วนใหญ่ที่มีประเภทการถือครองที่เป็นเจ้าของที่ดินจำนวน 23.94 ไร่ต่อครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 81.82 รองลงมา คือ ที่ดินติดจำนองธนาคารจำนวน 2.84 ไร่ต่อครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 9.70 โดยมีพื้นที่เฉลี่ยเท่ากับ 29.26 ไร่ต่อครัวเรือน เมื่อพิจารณาตามพฤติกรรมของเกษตรกร พบว่าครัวเรือนเกษตรกรที่มีการบริหารจัดการกับซ็อกและไม่มีการบริหารจัดการกับซ็อก การถือครองที่ดินเป็นไปในทิศทางเดียวกัน คือ ส่วนมากเกษตรกรเป็นเจ้าของจำนวน 28.14 ไร่ต่อครัวเรือนและจำนวน 21.72 ไร่ต่อครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 82.61 และร้อยละ 84.60 ตามลำดับ รองลงมาเป็นที่ดินติดจำนองธนาคารจำนวน 3.26 ไร่ต่อครัวเรือนและจำนวน 2.27 ไร่ต่อครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 9.57 และร้อยละ 10.61 ตามลำดับ และการถือครองที่ดินโดยเฉลี่ยของทั้งสองกลุ่มแตกต่างกันมาก คือ จำนวน 34.07 ไร่ต่อครัวเรือนและ 25.67 ไร่ต่อครัวเรือน ตามลำดับ (ตารางที่ 16)

2. เอกสารสิทธิ์และพื้นที่ในการถือครองที่ดินที่ใช้เพื่อทำการเกษตรของครัวเรือนเกษตรกร

จากการศึกษาพบว่า ประเภทของเอกสารสิทธิ์ที่ดินที่ครัวเรือนเกษตรกรใช้ทำการเกษตรส่วนใหญ่เป็นโฉนด น.ส.5 น.ส.3 น.ส.3ก จำนวน 226 แปลง คิดเป็นร้อยละ 71.29 รองลงมาเป็นประเภท ส.ป.ก.4-01 ส.ท.ก. ก.ส.น. ภ.บ.ท.5 จำนวน 62 แปลง คิดเป็นร้อยละ 19.56 เมื่อพิจารณาตามพฤติกรรมของเกษตรกร พบว่าครัวเรือนเกษตรกรที่มีการบริหารจัดการกับซ็อกและไม่มีการบริหารจัดการกับซ็อก

บริหารจัดการกับซ็อก มีเอกสารสิทธิ์ในการถือครองที่ดินเป็นไปในทิศทางเดียวกัน คือ ส่วนมากเป็นโฉนด น.ส.5 น.ส.3 น.ส.3ก จำนวน 148 แปลง และจำนวน 78 แปลง คิดเป็นร้อยละ 72.55 และร้อยละ 69.03 ตามลำดับ รองลงมาเป็นประเภท ส.ป.ก.4-01 ส.ท.ก. ก.ส.น. ภ.บ.ท.5 จำนวน 37 แปลง และจำนวน 25 แปลง คิดเป็นร้อยละ 18.14 และร้อยละ 22.50 ตามลำดับ

เมื่อพิจารณาพื้นที่ตามประเภทเอกสารสิทธิ์ในการถือครองที่ดินที่เกษตรกรใช้ทำการเกษตร พบว่า ครัวเรือนเกษตรกรส่วนใหญ่ที่มีประเภทการถือครองที่เป็นโฉนด น.ส.5 น.ส.3 น.ส.3ก จำนวน 21.26 ไร่ต่อครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 72.67 รองลงมา คือ ที่ดินประเภท ส.ป.ก.4-01 ส.ท.ก. ก.ส.น. ภ.บ.ท.5 จำนวน 6.16 ไร่ต่อครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 21.05 เมื่อพิจารณาตามพฤติกรรมของเกษตรกร พบว่าครัวเรือนเกษตรกรที่มีการบริหารจัดการกับซ็อกและไม่มีการบริหารจัดการกับซ็อกการถือครองที่ดินเป็นไปในทิศทางเดียวกัน คือ ส่วนมากเกษตรกรเป็นโฉนด น.ส.5 น.ส.3 น.ส.3ก จำนวน 25.97 ไร่ต่อครัวเรือนและจำนวน 17.44 ไร่ต่อครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 76.25 และร้อยละ 61.96 ตามลำดับ รองลงมาเป็นประเภท ส.ป.ก.4-01 ส.ท.ก. ก.ส.น. ภ.บ.ท.5 จำนวน 6.81 ไร่ต่อครัวเรือน และจำนวน 8.58 ไร่ต่อครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 18.14 และร้อยละ 30.47 ตามลำดับ (ตารางที่ 17)

ตารางที่ 16 ประเภทและพื้นที่การถือครองที่ดินเพื่อทำการเกษตรทั้งหมดของครัวเรือนเกษตรกรในจังหวัดอุบลราชธานี ปี พ.ศ.2552/2553

การถือครองที่ดิน เพื่อทำการเกษตร	ครัวเรือนที่มีการบริหาร จัดการกับซ็อก				ครัวเรือนที่ไม่มีการบริหาร จัดการกับซ็อก				ครัวเรือนทั้งหมด			
	จำนวน	ร้อยละ	พื้นที่	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	พื้นที่	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	พื้นที่	ร้อยละ
	(แปลง)		(ไร่/ ครัวเรือน)		(แปลง)		(ไร่/ ครัวเรือน)		(แปลง)		(ไร่/ ครัวเรือน)	
เป็นเจ้าของ	165	80.88	28.14	82.61	90	79.65	21.72	84.60	255	80.44	23.94	81.82
ติดจำนองธนาคาร	20	9.80	3.26	9.57	10	8.85	2.27	10.61	30	9.46	2.84	9.70
ขายฝากผู้อื่น/ใช้ค้ำประกัน	5	2.45	0.44	1.28	1	0.88	0.11	0.42	6	1.89	0.30	1.02
เช่าโดยจ่ายค่าเช่าแบบคงที่	2	0.98	0.37	1.08	3	2.65	0.74	2.88	5	1.58	0.46	1.57
จ่าย (รับ) ค่าเช่าในรูปของผลผลิต	9	4.41	1.56	4.58	8	7.08	0.17	0.64	17	5.36	1.47	5.04
ไม่ได้จ่ายค่าเช่า เป็นที่ของญาติ	3	1.47	0.30	0.88	1	0.88	0.22	0.85	4	1.26	0.25	0.85
รวม	204	100.00	34.07	100.00	113	100.00	25.67	100.00	317	100.00	29.26	100.00

ตารางที่ 17 เอกสารสิทธิ์และพื้นที่ในการถือครองที่ดินที่ใช้ทำการเกษตรของครัวเรือนตัวอย่างในจังหวัดอุบลราชธานี ปี พ.ศ.2552/2553

เอกสารสิทธิ์ในการถือครองที่ดินที่ ใช้เพื่อการเกษตร	ครัวเรือนที่มีการบริหาร จัดการกับซอก				ครัวเรือนที่ไม่มีการบริหาร จัดการกับซอก				ครัวเรือนทั้งหมด			
	จำนวน	ร้อยละ	พื้นที่	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	พื้นที่	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	พื้นที่	ร้อยละ
	(แปลง)		(ไร่/ ครัวเรือน)		(แปลง)		(ไร่/ ครัวเรือน)		(แปลง)		(ไร่/ ครัวเรือน)	
โฉนด น.ส.5 น.ส.3 น.ส.3ก	148	72.55	25.97	76.25	78	69.03	17.44	61.96	226	71.29	21.26	72.67
ส.ป.ก.4-01 ส.ท.ก. ก.ส.น. ภ.บ.ท.5	37	18.14	6.81	18.14	25	22.12	8.58	30.47	62	19.56	6.16	21.05
น.ส.2 ส.ค.1	9	4.41	1.20	3.51	1	0.88	0.37	1.31	10	3.15	0.84	2.87
ไม่มีเอกสารสิทธิ์	10	4.90	0.72	2.11	9	7.96	1.76	6.26	19	5.99	1.00	3.41
รวม	204	100.00	34.07	100.00	113	100.00	28.14	100.00	317	100.00	29.26	100.00

หมายเหตุ: ค่าในวงเล็บคือส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

สภาพพื้นที่ที่ใช้ในการศึกษาได้เลือก 3 อำเภอ ในจังหวัดอุบลราชธานี ได้กล่าวถึงสภาพทั่วไปโดยรวมของจังหวัดและอำเภอที่เลือกศึกษา ซึ่งสภาพโดยทั่วไปมีความคล้ายคลึงกันทางภูมิประเทศอยู่พื้นที่บนสุดของจังหวัด ประกอบอาชีพการเกษตร การศึกษาถึงสภาพเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนเกษตรกรทั้ง 2 ประเภทนั้น ทำให้เห็นถึงความเหมือนและแตกต่างของครัวเรือน โดยพบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่มีการบริหารจัดการกับซ็อก ลักษณะด้านประชากร ซึ่งอายุของหัวหน้าครัวเรือน โดยเฉพาะครัวเรือนเกษตรกรที่ไม่มีการบริหารจัดการกับซ็อกอยู่ในช่วงของภาวะพึ่งพิง สภาพเศรษฐกิจของครัวเรือนเกษตรกร โดยเฉพาะเรื่องของค่าใช้จ่ายในการอุปโภคบริโภคในครัวเรือนนั้น พบว่าครัวเรือนเกษตรกรที่มีการบริหารจัดการกับซ็อกมีสูงกว่าครัวเรือนที่ไม่มีการจัดการ เพราะผลของซ็อกที่เกิดขึ้นมีต่อรายได้และทรัพย์สินของครัวเรือน อีกทั้งจะส่งผลกระทบต่อสวัสดิการของสมาชิกในครัวเรือน การที่ครัวเรือนเกษตรกรมีการจัดการกับเรื่องดังกล่าวจึงมีความจำเป็น เพื่อป้องกันและบรรเทาปัญหานั้นให้หมดไป ในด้านการถือครองที่ดินซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นมีผลต่อรายได้และการประกอบอาชีพทางการเกษตร จะเห็นได้จากการถือครองพื้นที่ทางการเกษตร ครัวเรือนเกษตรกรที่มีการบริหารจัดการกับซ็อกจะมีจำนวนการถือครองที่ดินที่มากกว่า อีกทั้งพื้นที่ดังกล่าวล้วนแต่เป็นพื้นที่ของตัวเองเป็นส่วนใหญ่ การบริหารจัดการกับซ็อกจึงเป็นสิ่งที่ควรปฏิบัติ โดยเฉพาะด้านรายได้

บทที่ 5

พฤติกรรมในการตัดสินใจบริหารและจัดการกับช็อกของครัวเรือนเกษตรกร

การศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจในการบริหารและจัดการกับช็อกของครัวเรือนเกษตรกรที่ได้จากการประมวลผลข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างในพื้นที่ อ.เขมราฐ อ.กุดข้าวปุ้น และ อ.นาตาล จังหวัดอุบลราชธานี จำนวน 133 ครัวเรือน สามารถแสดงผลการศึกษาโดยจำแนกออกเป็น 2 ส่วน ประกอบด้วยส่วนที่ 1 ข้อมูลที่เกี่ยวกับช็อก และส่วนที่ 2 ปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมการบริหารและจัดการกับช็อกของเกษตรกร โดยผลการศึกษาทั้ง 2 ส่วนดังกล่าวมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ข้อมูลที่เกี่ยวข้อง

1. ช็อกที่เกิดขึ้นกับครัวเรือนเกษตรกร

ในการจำแนกประเภทของช็อกที่เกิดขึ้นกับครัวเรือนเกษตรกรมีทั้งหมด 291 ช็อก พบว่า ประเภทของช็อกที่เกิดขึ้นกับครัวเรือนเกษตรกรส่วนใหญ่เป็นเรื่องของภัยแล้ง จำนวน 80 รายการ คิดเป็นร้อยละ 27.49 รองลงมาเป็นเรื่องของราคาปัจจัยการผลิตเพิ่มสูงขึ้นจำนวน 44 รายการ คิดเป็นร้อยละ 15.12 และจำนวนช็อกที่เกิดขึ้นทั้งหมดเฉลี่ยเท่ากับ 10.78 รายการ

ข้อสังเกตที่ได้รับจากการศึกษาพบว่า ในปีที่ได้ทำการศึกษาได้เกิดภัยธรรมชาติ คือ ภัยแล้งขึ้นโดยทั่วไป ผลที่ตามมาคือ เรื่องของโรคและแมลงศัตรูพืช ซึ่งพบว่าเหตุการณ์ดังกล่าวได้เกิดขึ้นในพื้นที่จริง ครัวเรือนเกษตรกรที่มีเงินทุน ได้จัดการกับปัญหาดังกล่าว แบบชั่วคราวโดยการใช้เครื่องจักรในการผันน้ำเข้าในนาข้าว ส่วนการจัดการกับปัญหาแบบถาวร คือ การลงทุนขุดสระภายในที่นา ซึ่งบางรายได้รับการช่วยเหลือในการจัดการโดยรัฐบาลโดย อบต. ส่วนเรื่องของปัจจัยการผลิตที่มีราคาสูงขึ้นนั้น ได้ส่งผลกระทบต่อผลผลิตกับพืชผลการเกษตร และชีวิตความเป็นอยู่ของครัวเรือนเกษตรกร เพราะการทำนาของเกษตรกรปลูกข้าวเหนียวเก็บไว้บริโภคภายในครัวเรือน ส่วนข้าวหอมมะลิน ปลูกเพื่อจำหน่ายเป็นค่าใช้จ่ายในครัวเรือน (ตารางที่ 18)

ตารางที่ 18 ชื่อที่เกิดขึ้นกับครัวเรือนเกษตรกรในจังหวัดอุบลราชธานี ปี พ.ศ.2552/2553

ประเภทของชื่อที่เกิดขึ้นกับครัวเรือนเกษตรกร	ครัวเรือนทั้งหมด	
	จำนวน (รายการ)	ร้อยละ
ภัยแล้ง	80	27.49
ราคาปัจจัยการผลิตเพิ่มขึ้นมาก	44	15.12
โรคและแมลงศัตรูพืช	34	11.68
การเจ็บป่วยของสมาชิก	31	10.65
การจ่ายเงินเพื่องานพิธีต่างๆ	12	4.12
อุบัติเหตุ	12	4.12
ราคาผลผลิตตกต่ำอย่างมาก	10	3.44
การระบาดของโรคสัตว์	9	3.09
การเสียชีวิตของสมาชิก	9	3.09
มีคดีความ	8	2.75
โดนโกง	5	1.72
ความเสียหายจากการเก็บรักษา	5	1.72
บ้านได้รับความเสียหาย	5	1.72
การเปลี่ยนแปลงของข้อกำหนดตลาด	3	1.03
การย้ายออกของสมาชิก	2	0.69
มีผู้เข้ามาร่วมอยู่อาศัย	2	0.69
มีปัญหาเกี่ยวกับเพื่อนบ้านในหมู่บ้าน	2	0.69
น้ำท่วมที่เดินทางการเกษตร	2	0.69
พายุ	2	0.69
ลูกเห็บตก	2	0.69
ตงงาน (นอกภาคการเกษตร)	2	0.69
ฝนตกหนักผิดปกติ	1	0.34
ขโมย	1	0.34
การกัดเซาะ/พังทลายของหน้าดิน	1	0.34
ตงงาน (ภาคการเกษตร)	1	0.34
ดอกเบี้ยเงินกู้เพิ่มขึ้นมาก	1	0.34
อื่นๆ	5	1.72
รวมชื่อทั้งหมด	291	100.00
เฉลี่ยชื่อทั้งหมด	10.78	

2. ประเภทของข้อบกพร่องที่เกิดขึ้นกับครัวเรือนเกษตรกร

จากจากรายการที่ 19 ประเภทของข้อบกพร่องที่เกิดขึ้นกับครัวเรือนเกษตรกร แบ่งออกเป็น 4 ด้าน ได้แก่ ด้านครัวเรือน ด้านสังคม ด้านการเกษตร และด้านเศรษฐกิจ ข้อบกพร่องที่เกิดขึ้นส่วนใหญ่เป็น ข้อบกพร่องด้านการเกษตรจำนวน 190 รายการ (ร้อยละ 65.29) ในเรื่องของภัยแล้ง ร้อยละ 27.49 และ ราคาปัจจัยการผลิตที่เพิ่มสูงขึ้น ร้อยละ 15.12 รองลงมาคือ ข้อบกพร่องด้านครัวเรือน 61 รายการ (ร้อยละ 20.96) เมื่อพิจารณาตามพฤติกรรมของเกษตรกร พบว่าครัวเรือนเกษตรกรที่มีและไม่มีการบริหารจัดการกับข้อบกพร่องนั้น มีข้อบกพร่องที่เกิดขึ้นเหมือนกัน คือ ข้อบกพร่องด้านการเกษตร เรื่องของภัยแล้งจำนวน 50 รายการ และจำนวน 30 รายการ คิดเป็นร้อยละ 62.50 และร้อยละ 37.50 ตามลำดับ รองลงมาในส่วนของ ครัวเรือนเกษตรกรที่มีการบริหารจัดการกับข้อบกพร่องเป็นข้อบกพร่องด้านครัวเรือน เรื่องของการเจ็บป่วยของสมาชิกในครัวเรือนจำนวน 24 รายการ คิดเป็นร้อยละ 77.42 และครัวเรือนเกษตรกรที่ไม่มีการบริหารจัดการกับข้อบกพร่องเป็นข้อบกพร่องด้านการเกษตรอีก เรื่องของโรคและแมลงศัตรูพืชจำนวน 14 รายการ คิดเป็นร้อยละ 14.18 และจำนวนประเภทของข้อบกพร่องที่เกิดขึ้น โดยเฉลี่ยของทั้งสองกลุ่มแตกต่างกัน มาก คือ 8.44 รายการและ 4.00 รายการ ตามลำดับ

ตารางที่ 19 ประเภทของข้อบกพร่องที่เกิดขึ้นกับครัวเรือนเกษตรกรในจังหวัดอุบลราชธานี
ปี พ.ศ.2552/2553

ประเภทของข้อบกพร่อง ที่เกิดขึ้นกับครัวเรือนเกษตรกร	ครัวเรือนที่มีการ บริหารจัดการ กับข้อบกพร่อง		ครัวเรือนที่ไม่มี การบริหารจัดการ กับข้อบกพร่อง		ครัวเรือนทั้งหมด	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
	ด้านครัวเรือน					
การเจ็บป่วยของสมาชิก	24	77.42	7	22.58	31	100.00
อุบัติเหตุ	10	83.33	2	16.67	12	100.00
การเสียชีวิตของสมาชิก	9	100.00	-	0.00	9	100.00
บ้านได้รับความเสียหาย	4	80.00	1	20.00	5	100.00
การย้ายออกของสมาชิก	1	50.00	1	50.00	2	100.00
มีผู้เข้ามาร่วมอยู่อาศัย	1	50.00	1	50.00	2	100.00
รวมข้อบกพร่องด้านครัวเรือน	49	80.33	12	19.67	61	100.00
ด้านสังคม						
การจ่ายเงินเพื่องานพิธีต่างๆ	11	91.67	1	8.33	12	100.00

ตารางที่ 19 (ต่อ)

ประเภทของข้อบกพร่องที่เกิดขึ้นกับครัวเรือนเกษตรกร	ครัวเรือนที่มีการบริหารจัดการ		ครัวเรือนที่ไม่มีการบริหารจัดการ		ครัวเรือนทั้งหมด	
	กับข้อบกพร่อง		กับข้อบกพร่อง			
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ด้านสังคม (ต่อ)						
มีคดียุติธรรม	7	87.50	1	12.50	8	100.00
โดนโกง	5	100.00	-	0.00	5	100.00
ขโมย	-	0.00	1	100.00	1	100.00
มีปัญหาเกี่ยวกับเพื่อนบ้านในหมู่บ้าน	1	50.00	1	50.00	2	100.00
รวมข้อบกพร่องด้านสังคม	24	85.71	4	14.29	28	100.00
ด้านการเกษตร						
ภัยแล้ง	50	62.50	30	37.50	80	100.00
ราคาปัจจัยการผลิตเพิ่มขึ้นมาก	36	81.82	8	18.18	44	100.00
โรคและแมลงศัตรูพืช	20	58.82	14	41.18	34	100.00
ราคาผลผลิตตกต่ำอย่างมาก	8	80.00	2	20.00	10	100.00
การระบาดของโรคสัตว์	6	66.67	3	33.33	9	100.00
ความเสียหายจากการเก็บรักษา	3	60.00	2	40.00	5	100.00
น้ำท่วมที่ดินทางการเกษตร	1	50.00	1	50.00	2	100.00
พายุ	1	50.00	1	50.00	2	100.00
ลูกเห็บตก	1	50.00	1	50.00	2	100.00
ฝนตกหนักผิดปกติ	1	100.00	-	0.00	1	100.00
การกัดเซาะ/พังทลายของหน้าดิน	1	100.00	-	0.00	1	100.00
รวมข้อบกพร่องด้านการเกษตร	128	67.37	62	32.63	190	100.00
ด้านเศรษฐกิจ						
การเปลี่ยนแปลงของข้อกำหนดตลาด	2	66.67	1	33.33	3	100.00
ตกงาน (นอกภาคการเกษตร)	2	100.00	-	0.00	2	100.00
ตกงาน (ภาคการเกษตร)	1	100.00	-	0.00	1	100.00
ดอกเบี้ยเงินกู้เพิ่มขึ้นมาก	-	0.00	1	0.00	1	100.00
อื่นๆ	5	100.00	-	0.00	5	100.00
รวมข้อบกพร่องด้านเศรษฐกิจ	10	83.33	2	16.67	12	100.00
รวมข้อบกพร่องทั้งหมด	211	72.51	80	27.49	291	100.00
เฉลี่ยข้อบกพร่องทั้งหมด	8.44		4.00		10.78	

ข้อสังเกตที่ได้รับจากการศึกษาพบว่า ข้อบกพร่องที่เกิดขึ้นส่วนใหญ่เป็นข้อบกพร่องด้านการเกษตรซึ่งเป็นผลมาจากสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป จะเห็นได้จากครัวเรือนเกษตรกรต่างประสบกับข้อบกพร่องภัยแล้ง ส่วนข้อบกพร่องด้านครัวเรือน เป็นเรื่องการเจ็บป่วยของสมาชิกในครัวเรือน ซึ่งเรื่องดังกล่าวอาจมีผลต่อการบริหารจัดการกับข้อบกพร่องที่อาจเกิดขึ้นมาในครัวเรือน คือไม่สามารถจะจัดการได้อย่างเต็มที่

3. รายได้ ทรัพย์สิน และรายจ่ายที่เพิ่มขึ้นเนื่องจากข้อบกพร่องที่เกิดขึ้นกับครัวเรือนเกษตรกร

เมื่อพิจารณารายได้ ทรัพย์สิน และรายจ่ายที่เปลี่ยนแปลงไปของครัวเรือนอันเนื่องมาจากข้อบกพร่องที่เกิดขึ้น ข้อบกพร่องที่เกิดขึ้นส่งผลให้ครัวเรือนเกษตรกรสูญเสียรายได้ และทรัพย์สิน รวมทั้งมีค่าใช้จ่ายที่เพิ่มสูงขึ้นเฉลี่ย 7,238.42 บาทต่อครัวเรือน เมื่อพิจารณาตามพฤติกรรมของเกษตรกร พบว่าครัวเรือนเกษตรกรที่,และไม่มีการบริหารจัดการกับข้อบกพร่อง พบว่าครัวเรือนเกษตรกรที่มีการบริหารจัดการกับข้อบกพร่องส่วนใหญ่เผชิญข้อบกพร่องด้านครัวเรือนที่ทำให้มีรายจ่ายที่เพิ่มขึ้นเฉลี่ย 2,430.99 บาทต่อครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 32.76 รองลงมาเป็นการเผชิญข้อบกพร่องด้านสังคมที่ทำให้มีรายจ่ายที่เพิ่มขึ้น 1,768.78 บาทต่อครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 23.83 ส่วนครัวเรือนเกษตรกรที่ไม่มีการบริหารจัดการกับข้อบกพร่องนั้น ส่วนใหญ่เป็นการเผชิญข้อบกพร่องด้านสังคมที่ทำให้ต้องสูญเสียทรัพย์สินเฉลี่ย 1,811.59 บาทต่อครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 26.28 รองลงมาเป็นการเผชิญข้อบกพร่องด้านเศรษฐกิจที่ทำให้ต้องสูญเสียรายได้เฉลี่ย 1,513.79 บาทต่อครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 21.96 และมูลค่าเฉลี่ยของรายได้ ทรัพย์สิน และรายจ่ายที่เพิ่มขึ้นจากการเกิดข้อบกพร่องขึ้นในครัวเรือนเกษตรกร โดยเฉลี่ยของทั้งสองกลุ่มแตกต่างกันไม่มากนัก คือ 7,421.14 บาทต่อครัวเรือนและ 6,892.80 บาทต่อครัวเรือน ตามลำดับ (ตารางที่ 20)

ตารางที่ 20 มูลค่าเฉลี่ยของรายได้ และทรัพย์สินที่สูญหายไป และรายจ่ายที่เพิ่มขึ้นเนื่องจากช็อก
เกิดขึ้นในครัวเรือนเกษตรกรในจังหวัดอุบลราชธานี ปี พ.ศ.2552/2553

ความเสียหายที่เกิดจาก ช็อก	ครัวเรือนที่มีการบริหาร จัดการกับช็อก		ครัวเรือนที่ไม่มีการ บริหารจัดการกับช็อก		ครัวเรือนทั้งหมด	
	มูลค่า	ร้อยละ	มูลค่า	ร้อยละ	มูลค่า	ร้อยละ
	(บาท/ ครัวเรือน)		(บาท/ ครัวเรือน)		(บาท/ ครัวเรือน)	
ด้านครัวเรือน						
รายได้ที่สูญเสีย	185.78	2.50	352.17	5.11	243.33	3.36
ทรัพย์สินที่สูญเสีย	170.72	2.30	521.74	7.57	292.13	4.04
รายจ่ายที่เพิ่มขึ้น	2,430.99	32.76	554.35	8.04	1,781.93	24.62
รวมมูลค่าด้านครัวเรือน	2,787.50		1,428.26		2,317.39	
ด้านสังคม						
รายได้ที่สูญเสีย	586.69	7.91	362.32	5.26	509.08	7.30
ทรัพย์สินที่สูญเสีย	155.65	2.10	1,811.59	26.28	728.38	10.06
รายจ่ายที่เพิ่มขึ้น	1,768.78	23.83	471.01	6.83	1,319.71	18.23
รวมมูลค่าด้านสังคม	2,510.78		2,644.93		2,557.17	
ด้านการเกษตร						
รายได้ที่สูญเสีย	1,116.93	15.05	1,513.79	21.96	1,254.19	17.33
ทรัพย์สินที่สูญเสีย	3.01	0.04	104.19	1.51	38.00	0.53
รายจ่ายที่เพิ่มขึ้น	185.29	2.50	130.37	1.89	166.30	2.30
รวมมูลค่าด้านเกษตร	1,305.23		1,748.35		1,458.49	
ด้านเศรษฐกิจ						
รายได้ที่สูญเสีย	157.09	2.12	847.83	12.30	395.99	5.47
ทรัพย์สินที่สูญเสีย	1.28	0.02	0.00	0.00	0.84	0.01
รายจ่ายที่เพิ่มขึ้น	659.26	8.88	223.48	3.24	508.54	7.03
รวมมูลค่าด้านเศรษฐกิจ	817.63		1,071.30		905.37	
รวมมูลค่าทั้งหมด	7,421.14	100.00	6,892.80	100.00	7,238.42	100.00

ข้อสังเกตที่ได้รับจากการศึกษาพบว่า เมื่อพิจารณาโดยจำแนกตามประเภทของช็อกเกิดขึ้น
ทั้งช็อกในด้านครัวเรือนและด้านสังคมส่งผลให้ครัวเรือนมีค่าใช้จ่ายที่เพิ่มมากขึ้น แสดงว่า

ครัวเรือนเกษตรกรจะต้องมีรายจ่ายที่ต้องจ่ายออกไป ส่วนช็อกทางด้าน การเกษตรและด้าน เศรษฐกิจนั้นจะส่งผลกระทบต่อรายได้ที่ต้องสูญเสียไป แสดงให้เห็นว่าครัวเรือนเกษตรกรจะต้องสูญเสีย รายได้ที่จะเกิดขึ้นภายในครัวเรือนไปเมื่อช็อกเกิดขึ้น ส่วนมูลค่าเฉลี่ยของรายได้ ทรัพย์สิน และ รายจ่ายที่เพิ่มขึ้นจากการเกิดช็อกในครัวเรือนเกษตรกรทั้งสองกลุ่มมีความแตกต่างกัน ซึ่งอาจส่งผล ต่อพฤติกรรมการบริหารจัดการกับช็อก เพราะครัวเรือนที่มีการบริหารจัดการกับช็อกมีมูลค่าการ สูญเสียจากช็อกมากกว่าครัวเรือนเกษตรกรที่ไม่มีการบริหารจัดการกับช็อก หัวหน้าครัวเรือน เกษตรกรก็จะตระหนักถึงผลเสียที่เกิดขึ้นจากช็อก เพื่อป้องกันและบรรเทาเพื่อไม่ให้ช็อกเกิดขึ้นอีก เขาจึงมีการบริหารจัดการกับช็อก

ปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมบริหารและจัดการกับช็อกของเกษตรกร

การศึกษาในส่วนนี้ เป็นการศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อการบริหารและจัดการกับช็อก ของครัวเรือนเกษตรกร ซึ่งทำการประมวลข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 133 ตัวอย่าง โดยปัจจัยที่ ทำการศึกษาได้แก่ จำนวนช็อกที่เกิดขึ้น ผลกระทบจากการเกิดช็อก อายุ ความเป็นสมาชิกกลุ่มทาง สังคมในชุมชน เพศ ค่าเบี้ยประกัน จำนวนแรงงานในครัวเรือน ภาวะพึ่งพิงในครัวเรือน จำนวน สินทรัพย์ต่อหนี้สิน ลักษณะพฤติกรรมที่มีต่อความเสี่ยง และจำนวนพื้นที่เช่าเพื่อการเกษตร

การตรวจสอบข้อมูลเบื้องต้น โดยพิจารณาจากค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (Correlation Coefficient) ซึ่งค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์จะมีค่าอยู่ระหว่าง -1 ถึง +1 จากค่าสัมประสิทธิ์ สหสัมพันธ์ของตัวแปรคู่ใดสูงเกินกว่า 0.80 แสดงว่าตัวแปรคู่นั้นมีความสัมพันธ์กันสูง หรืออาจ ก่อให้เกิดปัญหา Multiple Correlation ซึ่งจะทำการศึกษาลาดเคลื่อน ไม่สามารถแยกผลของ ตัวแปรอิสระแต่ละตัวได้ว่ามีอิทธิพลต่อตัวแปรตามมากน้อยเพียงใด จึงต้องตัดตัวแปรนั้นออกไป จากการตรวจสอบตัวแปรในสมการพบว่าไม่มีตัวแปรใดที่มีความสัมพันธ์กันเกินกว่า 0.80 (แสดง ไว้ในภาคผนวกที่) จากนั้นนำปัจจัยที่กำหนดไว้ข้างต้น มาทำการประมวลผลตามแบบจำลองโลจิต (Logit Model) ด้วยโปรแกรมทางสถิติ Eview 5.1 เพื่อวิเคราะห์หาค่าสัมประสิทธิ์ของตัวแปรอิสระ ที่ให้ค่าระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 ขึ้นไป

นอกจากนี้ จากการตรวจสอบความสัมพันธ์เบื้องต้นของตัวแปรอิสระและตัวแปรตามโดย ใช้ค่าไคสแควร์ (X^2) และค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r) พบว่าตัวแปรอิสระที่มีความสัมพันธ์กับการ ตัดสินใจบริหารจัดการกับช็อกนั้น ประกอบด้วย 5 ตัวแปร ได้แก่ จำนวนช็อกที่เกิดขึ้น (SHOCK)

ผลกระทบจากการเกิดช็อก (DAMAGE) อายุ (AGE) จำนวนแรงงานในครัวเรือน (LABOR) และภาวะพึ่งพิงในครัวเรือน (DEPENDENCY) ซึ่งจากข้อมูลของครัวเรือนเกษตรกรทั้ง 133 ราย พบว่าร้อยละ 65.40 ของเกษตรกรดังกล่าว มีการบริหารจัดการกับช็อก ที่เหลือร้อยละ 34.60 ของเกษตรกรทั้งหมด ไม่มีการบริหารจัดการกับช็อก ผลการวิเคราะห์โดยแบบจำลองโลจิท (Logit Model) พบว่าปัจจัยทั้งหมดนี้ มีความสอดคล้องกับผลการตรวจสอบความสัมพันธ์เบื้องต้น โดยผลการวิเคราะห์ตัวแปรต่าง ๆ ที่กล่าวมาสามารถแสดงรายละเอียดได้ดังตารางที่ 21

ตารางที่ 21 ผลการวิเคราะห์ปัจจัย ที่มีผลต่อพฤติกรรมกรรมการบริหารและจัดการกับช็อกของครัวเรือนเกษตรกรตัวอย่างในจังหวัดอุบลราชธานี ปี พ.ศ.2552/2553

ตัวแปร	แบบจำลองที่มีตัวแปรอิสระทุกตัว		แบบจำลองที่มีเฉพาะตัวแปรอิสระที่มีนัยสำคัญทางสถิติ		
	Coeffient	Prob.	Coeffient β_i	Mean/Mode	Marginal Effects
Constant	-1.374902	0.4025 ^{NS}	0.214058		
SHOCK	0.710904	0.0064 ^{**}	0.565796	10.78	0.0005552 ^{**}
DAMAGE	0.000364	0.0007 ^{**}	0.000363	7,238.42	0.0000003563 ^{**}
AGE	-0.048271	0.0550 [*]	-0.055434	58.59	-0.0005446 [*]
GROUP	0.666570	0.2248 ^{NS}			
SEX	-0.632187	0.2747 ^{NS}			
PAYINSU	0.000889	0.2967 ^{NS}			
LABOR	0.623061	0.0069 ^{**}	0.574388	3.66	0.0005639
DEPENDENCY	-0.425676	0.0920 [*]	-0.414123	1.72	-0.0004066
WEALTH	0.176646	0.1967 ^{NS}			
RISK	-0.050495	0.6195 ^{NS}			
LAND	0.054348	0.3077 ^{NS}			
Log likelihood	-52.22545		LR statistic (11 df)	67.07895	
Restr. Log like	-85.76492		Probability (LR stat)	4.37E-10	
Obs with Dep = 0	46		Totle obs	133	
Obs with Dep = 1	87				

หมายเหตุ: NS คือ ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

** คือ มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 99

* คือ มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95

ผลการศึกษาสรุปได้ว่า ปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมการบริหารจัดการกับช็อกของเกษตรกรในพื้นที่ อ.เขมรราช อ.กุศขำวุ่น และอ.นาตาล จังหวัดอุบลราชธานี ได้แก่ จำนวนช็อกที่เกิดขึ้น (SHOCK) จำนวนแรงงานในครัวเรือน (LABOR) ผลกระทบจากการเกิดช็อก (DAMAGE) ภาวะพึ่งพิงในครัวเรือน (DEPENDENCY) และ อายุ (AGE) มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการบริหารจัดการกับช็อก เรียงตามลำดับจากสูงสุดถึงต่ำสุด

ทั้งนี้มีปัจจัยถึง 3 ตัวแปร คือ จำนวนช็อกที่เกิดขึ้น (SHOCK) จำนวนแรงงานในครัวเรือน (LABOR) และผลกระทบจากการเกิดช็อก (DAMAGE) ที่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 99 ส่วนตัวแปรที่เหลือมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 โดยสามารถแสดงค่าสัมประสิทธิ์จากการประมาณการตามแบบจำลองโลจิท (Logit Model) ได้ดังนี้

$$\begin{aligned}
 Y &= 0.214058 + 0.565796\text{SHOCK} + 0.000363\text{DAMAGE} - 0.055434\text{AGE} \\
 &\quad (0.164293) \quad (2.456092)^{**} \quad (3.501893)^{**} \quad (-2.310092)^* \\
 &\quad + 0.578388\text{LABOR} - 0.414123\text{DEPENDENCY} \\
 &\quad (2.721820)^{**} \quad (-1.775310)^*
 \end{aligned}$$

ซึ่งความน่าจะเป็นของพฤติกรรมการบริหารและจัดการกับช็อก สามารถคำนวณได้ คือ 6.9241 แสดงให้เห็นว่า เหตุการณ์ที่เกษตรกรจะมีพฤติกรรมบริหารจัดการกับช็อกมีโอกาสเกิดมากกว่าพฤติกรรมที่ไม่มีการบริหารจัดการกับช็อก

การแทนค่าตัวแปรเพื่อคำนวณค่าของ Z (Y) พิจารณาจาก ค่าเฉลี่ยของแต่ละตัวแปร จากข้อมูลพบว่า จำนวนช็อกที่เกิดขึ้น (SHOCK) มีค่าเท่ากับ 10.78 รายการ ผลกระทบจากการเกิดช็อก (DAMAGE) มีค่าเท่ากับ 7,238.42 บาท อายุ (AGE) มีค่าเท่ากับ 58.59 ปี จำนวนแรงงานในครัวเรือน (LABOR) มีค่าเท่ากับ 3.36 คน และภาวะพึ่งพิงในครัวเรือน (DEPENDENCY) มีค่าเท่ากับ 1.72 คน

ปัจจัยทั้งหมดที่กำหนดขึ้นได้แสดงให้เห็นว่าปัจจัยดังกล่าวมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการบริหารจัดการกับช็อกของครัวเรือนเท่ากับ 0.9990 หรือร้อยละ 99.90 ที่เหลือเท่ากับ 0.0010 หรือร้อยละ 0.10 เป็นผลจากปัจจัยอื่น

ในส่วนการศึกษาค่า Marginal Effects หรือผลกระทบส่วนเพิ่ม เพื่อวิเคราะห์ว่าปัจจัยแต่ละตัวจะส่งผลกระทบต่อความน่าจะเป็นของการเกิดพฤติกรรมการบริหารจัดการกับช็อกอย่างไร เป็นไปในทิศทางใด โดยมีหลักการ คือ พิจารณาค่าอนุพันธ์บางส่วนของความน่าจะเป็นว่าปัจจัยที่ทำการพิจารณาอยู่นั้นจะส่งผลกระทบต่อความน่าจะเป็นในพฤติกรรมการบริหารและจัดการกับช็อกเพิ่มขึ้นหรือลดลง

เมื่อพิจารณาค่า Marginal Effects ของพฤติกรรมการบริหารจัดการกับช็อกของเกษตรกรกับปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการพฤติกรรมดังกล่าว ปัจจัยที่มีผลไปในทิศทางเดียวกันกับพฤติกรรมการบริหารจัดการกับช็อกนั้น ประกอบไปด้วย จำนวนแรงงานในครัวเรือน (0.0005639) จำนวนช็อกที่เกิดขึ้น (0.0005552) และผลกระทบจากการเกิดช็อก (0.0000003563) ตามลำดับ ซึ่งเมื่อปัจจัยเหล่านี้มีการเปลี่ยนแปลงไป โดยเพิ่มขึ้น 1 หน่วย จะส่งผลทำให้ความน่าจะเป็นที่เกษตรกรจะมีพฤติกรรมในการบริหารจัดการกับช็อกเพิ่มขึ้นตามร้อยละของค่าของ Marginal Effects ของแต่ละปัจจัย

โดยข้อสังเกตที่ได้รับจากการศึกษา ค่าการสูญเสียซึ่งค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจากช็อกไม่ว่าจะมากหรือน้อยเพียงใดของครัวเรือนเกษตรกรไปนั้น เพื่อไม่ให้กระทบต่อสวัสดิการและความเป็นอยู่ของสมาชิกในครัวเรือนเกิดขึ้นอีก ครัวเรือนเกษตรกรภายใต้การนำของหัวหน้าครัวเรือนจึงต้องมีการบริหารจัดการกับช็อกนั้น เพื่อป้องกันไม่ให้ช็อกเกิดขึ้นได้อีก หรือเพื่อบรรเทาภัยอันเกิดจากช็อกนั้น ซึ่งจำนวนของช็อกที่เกิดขึ้นย่อมมีผลต่อการบริหารจัดการกับช็อกนั้น ถ้าช็อกเพิ่มมากขึ้นเท่าใด แนวทางปฏิบัติครัวเรือนเกษตรกรควรจะมีการบริหารจัดการกับช็อกนั้นเพื่อให้ปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้นจากผลต่อเนื่องของช็อกไม่หวนกลับมาได้ผลได้อีก และบุคคลที่มีบทบาทและเป็นกำลังหลักในการเข้ามาบริหารจัดการกับช็อกในด้านต่าง ๆ ที่อาจจะเกิดขึ้นนั้น คือ สมาชิกครัวเรือนที่อยู่ในช่วงอายุวัยแรงงาน จะเห็นได้ว่า ถ้าครัวเรือนเกษตรกรใดมีจำนวนแรงงานที่เพิ่มขึ้น การบริหารจัดการกับช็อกก็จะเพิ่มขึ้นด้วย เพราะฉะนั้นการที่ครัวเรือนใดมีจำนวนวัยแรงงานที่มากก็ย่อมส่งผลดีต่อครัวเรือน เมื่อเกิดเหตุการณ์ช็อกขึ้นภายในครัวเรือน จากค่าของ Marginal Effects พบว่า ค่าร้อยละของการเปลี่ยนแปลงของปัจจัยในแต่ละตัวที่มีทิศทางเดียวกันกับพฤติกรรมการบริหารจัดการกับช็อกนั้นมีผลต่อการเพิ่มขึ้นของการบริหารจัดการกับช็อกน้อยมาก ซึ่งปัจจัยที่มีผลมากที่สุดคือจำนวนแรงงานในครัวเรือน ซึ่งมีความสอดคล้องและสัมพันธ์กับการบริหารจัดการกับช็อกของครัวเรือน แสดงให้เห็นว่าจำนวนแรงงานในครัวเรือนนั้น มีความสำคัญกับการบริหารจัดการกับช็อกที่อาจจะเกิดขึ้นในครัวเรือน

ในส่วนของปัจจัยที่มีผลไปในทิศทางตรงกันข้ามกับพฤติกรรมกรรมการบริหารจัดการกับช็อก ประกอบด้วย อายุ (0.0005446) และภาวะพึ่งพิงในครัวเรือน (0.0004066) ซึ่งเมื่อปัจจัยเหล่านี้เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงไปเมื่อเพิ่มขึ้น 1 หน่วย จะส่งผลทำให้ความน่าจะเป็นที่เกษตรกรจะมีพฤติกรรมในการบริหารจัดการกับช็อกลดลงตามร้อยละของค่าของ Marginal Effects ของแต่ละปัจจัย

จากเรื่องดังกล่าวสามารถจะพิจารณาได้ว่า เนื่องจากครัวเรือนเกษตรกรที่มีจำนวนภาวะพึ่งพิงมีจำนวนที่มากขึ้น ก็จะทำให้ค่าใช้จ่ายในเรื่องต่าง ๆ ในครัวเรือนมากขึ้นตามไปด้วย จึงเป็นภาระของครัวเรือนที่จะต้องให้การดูแลสมาชิกเหล่านั้นไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ ประกอบกับอายุของหัวหน้าครัวเรือนยิ่งมากก็จะเข้าสู่กลุ่มภาวะพึ่งพิงอีกเช่นกัน จึงยากที่จะสามารถเข้ามาบริหารจัดการช็อกได้เหมือนเดิม เพราะกำลังและความสามารถที่ลดลง จึงมีผลโดยตรงต่อการบริหารจัดการกับช็อกในด้านต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น คือ ไม่สามารถจะทำการบริหารจัดการกับช็อกได้ จากค่าของ Marginal Effects พบว่า ค่าร้อยละของการเปลี่ยนแปลงของปัจจัยในแต่ละตัวที่มีทิศทางตรงกันข้ามกับพฤติกรรมกรรมการบริหารจัดการกับช็อกนั้น ก็มีผลต่อการลดลงของการบริหารจัดการกับช็อกน้อยมาก เช่นเดียวกันกับปัจจัยที่มีทิศทางเดียวกันกับการบริหารจัดการกับช็อก ซึ่งในกลุ่มนี้ปัจจัยที่มีผลมากที่สุดคือ อายุของหัวหน้าครัวเรือน ยิ่งอายุเพิ่มมากขึ้นเท่าใด ก็จะมีผลทำให้การบริหารจัดการกับช็อกที่เกิดขึ้นภายในครัวเรือนลดลง

กล่าวโดยสรุปคือ ผลการศึกษาครั้งนี้พบว่า มีช็อกเกิดขึ้นทั้งหมด 28 เหตุการณ์ แบ่งเป็น 4 ด้าน คือด้านครัวเรือน ด้านสังคม ด้านการเกษตร และด้านเศรษฐกิจ ช็อกที่เกิดขึ้นส่วนใหญ่เป็นช็อกด้านการเกษตร (190 รายการ) เรื่องภัยแล้ง และราคาปัจจัยการผลิตที่เพิ่มสูงขึ้น อีกทั้งได้ชี้ให้เห็นว่าผลกระทบที่เกิดขึ้นจากช็อกนั้นมีผลต่อการสูญเสียรายได้ ทรัพย์สิน และค่าใช้จ่ายภายในครัวเรือนเกษตรกรซึ่งมูลค่าความเสียหายที่เกิดขึ้นทั้งหมดเฉลี่ย 7,238.42 บาทต่อครัวเรือน โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านครัวเรือนที่มีรายจ่ายที่เพิ่มขึ้นเฉลี่ย 2,430.99 บาทต่อครัวเรือน ในส่วนของผลจากการวิเคราะห์ พบว่ามีอยู่ 5 ตัวแปร จาก 11 ตัวแปร ได้แก่ จำนวนช็อกที่เกิดขึ้น จำนวนแรงงานในครัวเรือน ผลกระทบจากการเกิดช็อก ภาวะพึ่งพิงในครัวเรือน และอายุ เรียงตามลำดับจากสูงสุดถึงต่ำสุด ซึ่ง 3 ตัวแปรแรกมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 99 ในส่วนของการศึกษาถึงผลกระทบส่วนเพิ่มของตัวแปรแต่ละตัวพบว่า เมื่อมีการเพิ่มขึ้นของแต่ละตัวแปรทำให้ร้อยละความน่าจะเป็นที่เกษตรกรจะมีพฤติกรรมในการบริหารและจัดการกับช็อกเพิ่มขึ้นด้วย ยกเว้นอายุ และภาวะพึ่งพิงในครัวเรือน

บทที่ 6

สรุปและข้อเสนอแนะ

สรุปผลการศึกษา

การตัดสินใจในการบริหารจัดการกับช็อกของเกษตรกร ซึ่งจะประกอบด้วยปัจจัยในด้านต่าง ๆ เข้ามามีส่วนในการตัดสินใจ ซึ่งประกอบด้วย ปัจจัยด้านนโยบาย กับปัจจัยด้านพฤติกรรม เมื่อนำมาประกอบการตัดสินใจย่อมมีผลต่อชีวิตความเป็นอยู่ของสมาชิกในครัวเรือน การที่ต้องเผชิญกับเหตุการณ์ที่ไม่คาดคิด ที่มีความแตกต่างกันออกไป โดยก่อให้เกิดการสูญเสียรายได้และทรัพย์สินที่มีอยู่ในครัวเรือน ส่งผลกระทบต่อชีวิตและความเป็นอยู่ ตลอดจนสวัสดิการของสมาชิกทุกคนในครัวเรือน ซึ่งการปฏิบัติกับช็อกในเหตุการณ์ต่าง ๆ นั้น คือ ครัวเรือนเกษตรกรมีการบริหารจัดการกับช็อกและไม่ได้กระทำสิ่งใดเลย เพื่อศึกษาถึงพฤติกรรมดังกล่าว ได้เลือกใช้แบบจำลองโลจิต (Logit Model) มาช่วยในการอธิบายผลของปัจจัยที่กำหนดขึ้น ว่ามีผลต่อพฤติกรรมของเกษตรกรอย่างไร

การศึกษานี้นำเสนอสภาพเศรษฐกิจ สังคม ลักษณะของเหตุการณ์ที่ไม่คาดคิด และปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของครัวเรือนเกษตรกรในจังหวัดอุบลราชธานี จากครัวเรือนเกษตรกรใน อ.เขมราฐ อ.กุดข้าวปุ้น และ อ.นาตาล จำนวน 133 ตัวอย่าง ซึ่งลักษณะด้านประชากร อายุของหัวหน้าครัวเรือน โดยเฉพาะครัวเรือนเกษตรกรที่ไม่มีการบริหารจัดการกับช็อกอยู่ในช่วงของภาวะพึ่งพิง สภาพเศรษฐกิจของครัวเรือนเกษตรกร โดยเฉพาะเรื่องของการใช้จ่ายในการอุปโภคบริโภคในครัวเรือนนั้น พบว่าครัวเรือนเกษตรกรที่ได้มีการบริหารจัดการกับช็อกมีสูงกว่าครัวเรือนที่ไม่มีการจัดการ เพราะผลของช็อกที่เกิดขึ้นมีต่อรายได้และทรัพย์สินของครัวเรือน อีกทั้งจะส่งผลกระทบต่อสวัสดิการของสมาชิกในครัวเรือน การที่ครัวเรือนเกษตรกรมีการจัดการกับเรื่องดังกล่าวจึงมีความจำเป็น เพื่อป้องกันและบรรเทาปัญหานั้นให้หมดไป ในด้านการถือครองที่ดินซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นมีผลต่อรายได้และการประกอบอาชีพทางการเกษตร จะเห็นได้จากการถือครองพื้นที่ทางการเกษตร ครัวเรือนเกษตรกรที่มีการบริหารจัดการกับช็อกจะมีจำนวนการถือครองที่ดินที่มากกว่า อีกทั้งพื้นที่ดังกล่าวล้วนแต่เป็นพื้นที่ของตัวเองเป็นส่วนใหญ่ การบริหารจัดการกับช็อกจึงเป็นสิ่งที่ควรปฏิบัติ โดยเฉพาะด้านรายได้

จากการศึกษาลักษณะของเหตุการณ์ที่ไม่คาดคิด (ช็อก) พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่มีการบริหารจัดการกับช็อก ซึ่งช็อกที่เกิดขึ้นส่วนใหญ่เป็นช็อกด้านการเกษตรเป็นเรื่องของภัยแล้ง รองลงมาคือ เรื่องของราคาปัจจัยการผลิตเพิ่มสูงขึ้น โดยทำให้ครัวเรือนเกษตรกรต้องสูญเสียรายได้ และทรัพย์สิน รวมถึงรายจ่ายที่เพิ่มขึ้นจากช็อกด้านการเกษตรสูงถึง 1,458.49 บาทต่อครัวเรือน โดยจำนวนช็อกที่เกิดขึ้นโดยเฉลี่ยเท่ากับ 10.78 รายการ เมื่อพิจารณาตามพฤติกรรมของเกษตรกร ครัวเรือนทั้ง 2 ประเภท มีจำนวนประเภทของช็อกที่เกิดขึ้นเหมือนกัน คือ ช็อกด้านการเกษตร เรื่องของภัยแล้ง รองลงมานั้น ในส่วนของครัวเรือนที่มีการบริหารจัดการกับช็อก เป็นช็อกด้านครัวเรือน เรื่องของการเจ็บป่วยของสมาชิกในครัวเรือน และครัวเรือนที่ไม่มีการบริหารจัดการกับช็อกเป็นช็อกด้านการเกษตร เรื่องของโรคและแมลงศัตรูพืช ซึ่งช็อกที่ครัวเรือนเกษตรกรเผชิญทั้งหมดนั้น เกิดขึ้นแล้วส่งผลให้ครัวเรือนสูญเสียรายได้ ทรัพย์สิน และมีค่าใช้จ่ายที่เพิ่มขึ้นเฉลี่ย 7,238.42 บาทต่อครัวเรือน โดยครัวเรือนที่มีการบริหารจัดการกับช็อกส่วนใหญ่เผชิญช็อกด้านครัวเรือน รองลงมาเป็นการเผชิญช็อกด้านสังคม ส่วนครัวเรือนที่ไม่ได้บริหารจัดการกับช็อกนั้นเผชิญช็อกด้านสังคมและด้านเศรษฐกิจ ซึ่งมูลค่าเฉลี่ยของรายได้ ทรัพย์สิน และรายจ่ายที่เพิ่มขึ้นจากการเกิดช็อกขึ้นของทั้งสอง คือ 7,421.14 และ 6,892.80 บาทต่อครัวเรือน ตามลำดับ

ผลการวิเคราะห์ถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการตัดสินใจในการจัดการที่ไม่คาดคิด พบว่าตัวแปรอิสระที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการบริหารจัดการกับช็อก มีอยู่ 5 ตัวแปร เรียงตามลำดับของขนาดอิทธิพลจากสูงที่สุดถึงต่ำสุดคือ รายจ่ายเฉลี่ยที่เพิ่มขึ้นจากการเกิดช็อก ค่าใช้จ่ายด้านสุขภาพเฉลี่ยต่อครัวเรือน จำนวนโครงการที่ได้รับการช่วยเหลือจากรัฐบาล จำนวนสินทรัพย์ต่อหนี้สิน ค่าอาหารเฉลี่ยต่อครัวเรือน ค่าใช้จ่ายเฉลี่ยในการปลูกข้าวเหนียว จำนวนภาวะพึงพิง และจำนวนของช็อกที่เกิดขึ้น ทั้งนี้มีปัจจัยถึง 3 ตัวแปร คือ จำนวนช็อกที่เกิดขึ้น (SHOCK) จำนวนแรงงานในครัวเรือน (LABOR) และผลกระทบจากการเกิดช็อก (DAMAGE) ที่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 99 ส่วนตัวแปรที่เหลือมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 ผลการประมาณค่าสมการความน่าจะเป็นของพฤติกรรมการบริหารจัดการกับช็อกสามารถคำนวณได้ คือ 6.9241 แสดงให้เห็นว่า เหตุการณ์ที่เกษตรกรจะมีพฤติกรรมบริหารจัดการกับช็อกมีโอกาสเกิดมากกว่าพฤติกรรมที่ไม่มีการบริหารจัดการกับช็อก ซึ่งปัจจัยดังกล่าวมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการบริหารจัดการกับช็อกของเกษตรกรเท่ากับร้อยละ 99.90

ในการศึกษาถึงผลกระทบส่วนเพิ่ม ของตัวแปรแต่ละตัวพบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อค่าความน่าจะเป็นที่เกษตรกรจะมีพฤติกรรมในการบริหารจัดการกับซ็อก และเป็นไปในทิศทางเดียวกันกับพฤติกรรมการจัดการกับซ็อกของครัวเรือนเกษตรกร ถ้าปัจจัยดังกล่าวมีการเพิ่มขึ้น 1 หน่วย จะส่งผลทำให้ความน่าจะเป็นที่เกษตรกรจะมีพฤติกรรมในการบริหารจัดการกับซ็อกเพิ่มขึ้น จากมากที่สุดจนถึงน้อยที่สุด คือ จำนวนแรงงานในครัวเรือน (0.0005639) จำนวนซ็อกที่เกิดขึ้น (0.0005552) และผลกระทบจากการเกิดซ็อก (0.0000003563) ตามลำดับ และปัจจัยที่มีผลตรงข้ามกับพฤติกรรมดังกล่าวมีอยู่ 2 ปัจจัยคือ อายุ (0.0005446) และภาวะพึ่งพิงในครัวเรือน (0.0004066) ซึ่งเมื่อปัจจัยเหล่านี้เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงไปเมื่อเพิ่มขึ้น 1 หน่วย จะส่งผลทำให้ความน่าจะเป็นที่เกษตรกรจะมีพฤติกรรมในการบริหารจัดการกับซ็อกลดลง

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะจากการศึกษา

1. เพื่อสนับสนุนให้เกษตรกรเป็นผู้ที่รู้จักปรับตัวและป้องกันตัวเองเกี่ยวกับซ็อกที่เกิดขึ้นในด้านการเกษตร โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มหัวหน้าครัวเรือนเกษตรกรที่อยู่ในกลุ่มผู้สูงอายุ ซึ่งกรมส่งเสริมการเกษตรควรมีนโยบายออกให้ความรู้ เพื่อให้เกษตรกรกลุ่มดังกล่าวเห็นถึงความสำคัญของการบริหารจัดการกับซ็อกที่อาจจะเกิดขึ้น ตามแนวทางวิธีการปฏิบัติและจัดการกับความเสี่ยงและความไม่แน่นอนที่อาจจะเกิดขึ้น เพราะถ้าตัวเกษตรกรมีความตระหนักถึงผลกระทบที่อาจจะเกิดขึ้น และวิธีป้องกันที่ถูกต้อง ก็จะช่วยลด ป้องกัน และบรรเทาภัยจากผลของซ็อกลงได้ เกษตรกรจะเห็นมาบริหารจัดการกับซ็อกเพิ่มขึ้น

2. รัฐบาลควรส่งเสริมให้เกิดการจ้างงานภายในพื้นที่ เพื่อให้สมาชิกในครัวเรือนเกษตรกรที่อยู่ในช่วงวัยแรงงานไม่ออกไปทำงานต่างพื้นที่ที่ไกลจากที่อยู่อาศัย เพราะสมาชิกในวัยดังกล่าวเป็นแรงงานหลักที่จะเข้ามาบริหารจัดการกับซ็อกที่เกิดขึ้น โดยเฉพาะการผลิตในภาคการเกษตร โดยส่งเสริมให้เกิดการรวมกลุ่มกันภายในชุมชน มีหน่วยงานของรัฐเข้าไปฝึกอบรมการประกอบอาชีพ และหาตลาดรองรับสินค้าที่มาจากชุมชนอย่างเป็นระบบ ซึ่งการดำเนินนโยบายดังกล่าวช่วยให้คนไม่ออกนอกพื้นที่และมีงานทำช่วยให้ครัวเรือนเกษตรกรมีรายได้ นอกจากนี้ควรให้ความรู้การทำบัญชีครัวเรือน เพื่อให้ครัวเรือนเกษตรกรรู้จักการออมทรัพย์ เพื่อเพิ่มสภาพคล่อง

ในการใช้จ่ายภายในครัวเรือน อีกทั้งยังสามารถจะนำเงินที่ออมไว้นั้น มาชดเชยเป็นค่าใช้จ่าย ในการบริหารจัดการเมื่อเกิดข้อบกพร่อง ทำให้ไม่กระทบต่อสวัสดิการของสมาชิกในครัวเรือน

3. ส่งเสริมให้ครัวเรือนเกษตรกรได้รู้ถึงรูปแบบของการทำการเกษตรที่ถูกต้อง เช่น วิธีการปลูกข้าวให้มีประสิทธิภาพ ซึ่งจะมีประโยชน์เป็นอย่างยิ่งกับเกษตรกรที่เช่าที่ดินเพื่อทำนา ปลูกข้าว ให้ได้ผลผลิตต่อไร่ที่สูง ช่วยเพิ่มรายได้และลดรายจ่ายด้านการทำนาให้กับเกษตรกร และ ส่งเสริมการทำการเกษตรในรูปแบบของเกษตรที่มีความหลากหลาย เพื่อรองรับภัยธรรมชาติที่ อาจเกิดขึ้น

ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

1. การศึกษาในครั้งนี้มีข้อจำกัดในเรื่องของกลุ่มตัวอย่างที่มีน้อยเกินไป ทำให้ไม่สามารถจะแยกพิจารณาถึงเหตุการณ์ที่ไม่คาดคิด (ช็อก) เป็นเหตุการณ์ต่าง ๆ ได้ จึงศึกษาได้แต่เพียง เหตุการณ์ที่ไม่คาดคิด (ช็อก) ในภาพรวมของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นทั้งหมด ซึ่งถ้ามีจำนวนกลุ่ม ตัวอย่างที่ให้ศึกษาที่มากกว่านี้ จะสามารถนำปัจจัยที่กำหนดขึ้นมาแยกศึกษาเหตุการณ์ที่ไม่คาดคิด (ช็อก) ในแต่ละเหตุการณ์อีกชั้นหนึ่ง เพื่อจะทำให้สามารถอธิบายปัจจัยที่มีผลต่อการบริหารจัดการ กับเหตุการณ์ที่ไม่คาดคิด (ช็อก) ได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น

2. ช็อกที่เกิดขึ้นมีหลายประเภทแต่ที่ติดมากที่สุด คือ ช็อกด้านการเกษตร โดยเฉพาะ เรื่องภัยแล้ง ซึ่งหน่วยงานของรัฐควรจะต้องมีระบบประเมินมูลค่าเสียหายที่เกิดขึ้นกับครัวเรือน เกษตรกรตามความเหมาะสมกับมูลค่าที่สูญเสียไปของแต่ละเหตุการณ์ เพื่อหามาตรการมาใช้ในการ ชดเชย อุดหนุน และช่วยเหลือแก่ครัวเรือนเกษตรกร อย่างเป็นระบบ เพราะแนวทางการปฏิบัติของ รัฐบาลส่วนใหญ่ออกมาในรูปของเงินช่วยเหลือ ซึ่งเกษตรกรสามารถนำมาใช้ในการบริหารจัดการ กับช็อกที่เกิดขึ้นได้ ซึ่งควรมีการศึกษาระบบการประเมินมูลค่าความเสียหายที่เกิดขึ้นมีความแม่นยำ มากน้อยเพียงใด และเรื่องเงินช่วยเหลือที่รัฐบาลให้ไปนั้น มีผลต่อการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมให้ ครัวเรือนเกษตรกรมีการบริหารจัดการกับชอกมากน้อยเพียงใด การแก้ปัญหาดังกล่าวก็จะชัดเจน ขึ้น

เอกสารและสิ่งอ้างอิง

- กัลยา นาคลังกา. 2551. ปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมการเผาต่อซัง-ฟางข้าวของเกษตรกรในพื้นที่
อำเภอลาดบัวหลวง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาเศรษฐศาสตร์เกษตร, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- กัลยา วานิชย์บัญชา. 2544. การวิเคราะห์ตัวแปรหลายตัวแปร. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่ง
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เกษตรจังหวัด และคณะ. 2552. ปัญหาภัยธรรมชาติทางการเกษตรจังหวัดอุบลราชธานี. (Online).
<http://www.moac-info.net/modules/reports/R106.php>, 31 มีนาคม 2554.
- เกียรติชัย เวชฎาพันธุ์และคณะ. 2542. การจัดการฟาร์ม. นนทบุรี: สำนักพิมพ์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- คมสัน สุริยะ. 2552. แบบจำลองโลจิส ทฤษฎีและการประยุกต์ใช้ในการวิจัยทางเศรษฐศาสตร์.
เชียงใหม่: ศูนย์การวิเคราะห์เชิงปริมาณ คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- จันทราพร ประชาน. 2548. ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจผลิตข้าวอินทรีย์ของเกษตรกรในจังหวัด
อุบลราชธานี. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาส่งเสริมการเกษตร,
มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ฉัตรนภา พรหมานนท์. 2549. การประเมินความเสี่ยงของระบบการผลิตข้าวในจังหวัดเชียงใหม่.
วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาเกษตรศาสตร์เชิงระบบ, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ชาย โพธิ์สิตา. 2528. ความเสี่ยง ความไม่แน่นอน กับพฤติกรรมทางการเกษตร ข้อพิจารณา
เกี่ยวกับการยอมรับนวัตกรรมของชาวนา. กรุงเทพฯ.

- ไชยวัฒน์ ชาญเชาว์. 2536. พฤติกรรมการใช้ปัจจัยการผลิตภายใต้ความเสี่ยงของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวในจังหวัดอุบลราชธานี ปีการเพาะปลูก 2534/35. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาเศรษฐศาสตร์เกษตร, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ชูชีพ พิพัฒน์ดิถี. 2544. เศรษฐศาสตร์การวิเคราะห์โครงการ. กรุงเทพฯ: ภาควิชาเศรษฐศาสตร์ คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- เดชรัด สุขกำเนิด และคณะ. 2547. พื้นฐานทางเศรษฐศาสตร์สำหรับการศึกษาดังคมเกษตร: แบบเรียนเศรษฐศาสตร์ทางเลือกเพื่อความเข้าใจอันดีในสังคมไทย เล่มที่1. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ และคณะ. 2548. การเมืองเรื่องข้าวภายใต้อำนาจรัฐทุนผูกขาด. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ขงยุทธ แฉล้มวงษ์. 2529. หลักเศรษฐมิติ : การวิเคราะห์เชิงปริมาณขั้นสูงทางเศรษฐศาสตร์ เกษตร. กรุงเทพฯ: ภาควิชาเศรษฐศาสตร์เกษตร คณะเศรษฐศาสตร์และบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- วัลลาภ นุตะมาน. 2551. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการยอมรับการประกันภัยพืชผลของเกษตรกร. กรุงเทพฯ: สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.
- วิฑูรย์ เลี่ยนจำรูญ. 2554. บทบาทของบรรษัทเกษตรและอาหารกับการเปลี่ยนแปลงชนบทและสังคมไทย. (Online). <http://www.biothai.net/node/10889>, 20 มีนาคม 2555.
- ศรัณย์ วรรณัจฉริยา. 2532. การวิเคราะห์เศรษฐศาสตร์การผลิตทางการเกษตร. กรุงเทพฯ: ภาควิชาเศรษฐศาสตร์เกษตร, คณะเศรษฐศาสตร์และบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

สมพร อิศวิลานนท์. 2550. การนำความรู้ด้านเศรษฐศาสตร์เกษตรมาวิเคราะห์ปัญหาการเกษตร
ไทย. กรุงเทพฯ: ภาควิชาเศรษฐศาสตร์เกษตรและทรัพยากร, คณะเศรษฐศาสตร์,
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

_____. 2552. พลวัตเศรษฐกิจการผลิตข้าวไทย. กรุงเทพฯ: ภาควิชาเศรษฐศาสตร์เกษตรและ
ทรัพยากร, คณะเศรษฐศาสตร์, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

_____. 2553. ข้าวไทย: การเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างการผลิตและช่องทางการกระจาย.
นนทบุรี: เลิศชัยการพิมพ์ 2.

สมศักดิ์ เปรียบพร้อม. 2526. หลักและวิธีการจัดการธุรกิจฟาร์ม. กรุงเทพฯ:
ภาควิชาเศรษฐศาสตร์เกษตร, คณะเศรษฐศาสตร์และบริหารธุรกิจ,
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

_____. 2531. การจัดการฟาร์มประยุกต์. กรุงเทพฯ: ภาควิชาเศรษฐศาสตร์เกษตร,
คณะเศรษฐศาสตร์และบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

สุพรรณิกา ชนาวิรัตน์. 2552. รายได้นอกภาคการเกษตรกับความเปราะบางสู่ความยากจนของ
ครัวเรือนในจังหวัดอุบลราชธานี. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต
สาขาเศรษฐศาสตร์เกษตร, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร. 2553. ข้อมูลพื้นฐานเศรษฐกิจการเกษตร ปี 2552. (Online).

http://www.oae.go.th/download/download_journal/fundamation-2553.pdf, 28 มีนาคม
2554.

_____. 2553. สถิติการเกษตรของประเทศไทย ปี 2552. (Online).

http://www.oae.go.th/download/download_journal/yearbook2552.pdf, 7 เมษายน 2554.

สำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี. 2550. **การใช้พื้นที่และการถือครองที่ดินทางการเกษตร.** (Online).http://www.lib.ubu.ac.th/html/ub_info/agri/agriculture.html, 31 มีนาคม 2554.

สุพัตรา สุภาพ. 2549. **ปัญหาสังคม.** (พิมพ์ครั้งที่ 20). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช.

เอกสงวน ชูวิสิฐกุล. 2542. **พันธุ์ข้าวต้านทานโรค แมลง ไล่เดือนฝอย ทนดินเปรี้ยว ดินเค็ม และทนแล้ง.** กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยข้าว กรมวิชาการเกษตร.

Cancian, F. 1980. **Agricultural Decision Making: Anthropological Contribution to Rural Development.** USA.

Charles, M.F. 2009. **Probit/Logit Analysis.** Criminal Justice Center, San Houston State University.

Harwood, J., R. Heifner, K. Coble, J. Perry, and A. Somwaru. 1999. **Managing Risk in Farming: Concepts, Research, and Analysis.** Washing D.C.: Economic Research Service, U.S. Department of Agriculture.

Pindyck, R.S. and D.L. Rubinfeld. 1991. **Econometric Model and Economic Forecasts.** (3rd ed.). New York: McGraw-Hill International Book Company.

Roumaeet, J.A. 1979. **Risk, Uncertainty and Agricultural Development.** USA.

Sergio, H. L. 2009. Joint Estimation of Risk Preferences and Technology: Flexible Utility or Futility?. **American Journal of Agricultural Economics**, Vol. 91, Issue 3, pp. 581-598.

ตารางผนวกที่ 1 การวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (Correlation Coefficient) ของปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมกรรมการบริหารและจัดการกับช็อกของครัวเรือน
เกษตรกรในจังหวัดอุบลราชธานี

	Y	SHOCK	DAMAGE	AGE	GROUP	SEX	PAYINSU	LABOR	DEPENDENCY	WEALTH	RISK	LAND
Y	1.00000	0.27044	0.26904	-0.16104	0.13497	0.00049	0.18172	0.00939	-0.08941	0.11385	-0.11676	0.05363
SHOCK	0.27044	1.00000	-0.08144	-0.05896	-0.01853	0.10797	-0.03643	0.13718	-0.03656	0.06723	-0.04517	-0.16764
DAMAGE	0.26904	-0.08144	1.00000	0.00187	0.07054	-0.02773	0.16586	-0.17606	0.00957	0.03453	-0.13113	0.05205
AGE	-0.16104	-0.05896	0.00187	1.00000	-0.05250	0.10358	-0.10808	0.38660	0.41545	-0.03913	0.00873	-0.03432
GROUP	0.13497	-0.01853	0.07054	-0.05250	1.00000	0.20952	-0.08856	0.06765	0.11384	0.00897	-0.06272	-0.02682
SEX	0.00049	0.10797	-0.02773	0.10358	0.20952	1.00000	-0.05810	0.26619	0.16246	0.03012	0.05797	-0.04349
PAYINSU	0.18172	-0.03643	0.16586	-0.10808	-0.08856	-0.05810	1.00000	-0.05398	-0.20569	0.05927	-0.02546	-0.00937
LABOR	0.00939	0.13718	-0.17606	0.38660	0.06765	0.26619	-0.05398	1.00000	0.54099	-0.06314	0.10702	-0.02438
DEPENDENCY	-0.08941	-0.03656	0.00957	0.41545	0.11384	0.16246	-0.20569	0.54099	1.00000	-0.01621	-0.05589	0.06966
WEALTH	0.11385	0.06723	0.03453	-0.03913	0.00897	0.03012	0.05927	-0.06314	-0.01621	1.00000	-0.07250	-0.04109
RISK	-0.11676	-0.04517	-0.13113	0.00873	-0.06272	0.05797	-0.02546	0.10702	-0.05589	-0.07250	1.00000	-0.02766
LAND	0.05363	-0.16764	0.05205	-0.03432	-0.02682	-0.04349	-0.00937	-0.02438	0.06966	-0.04109	-0.02766	1.00000

ตารางผนวกที่ 2 การวิเคราะห์ปัจจัยทั้งหมดที่มีผลต่อพฤติกรรมการบริหารและจัดการกับเชื้อของ
 ครัวเรือนเกษตรกรในจังหวัดอุบลราชธานี

Dependent Variable: Y

Method: ML - Binary Logit (Quadratic hill climbing)

Date: 01/01/13 Time: 00:20

Sample: 1 133

Included observations: 133

Convergence achieved after 8 iterations

Covariance matrix computed using second derivatives

Variable	Coefficient	Std. Error	z-Statistic	Prob.
C	-1.374902	1.642214	-0.837224	0.4025
SHOCK	0.710904	0.260753	2.726349	0.0064
DAMAGE	0.000364	0.000107	3.395548	0.0007
AGE	-0.048271	0.025151	-1.919215	0.0550
GROUP	0.666570	0.549101	1.213930	0.2248
SEX	-0.632187	0.578705	-1.092416	0.2747
PAYINSU	0.000889	0.000852	1.043518	0.2967
LABOR	0.623061	0.230785	2.699742	0.0069
DEPENDENCY	-0.425676	0.252652	-1.684829	0.0920
WEALTH	0.176646	0.136834	1.290956	0.1967
RISK	-0.050495	0.101682	-0.496592	0.6195
LAND	0.054348	0.053283	1.019973	0.3077
Mean dependent var	0.654135	S.D. dependent var		0.477448
S.E. of regression	0.377613	Akaike info criterion		0.965796
Sum squared resid	17.25360	Schwarz criterion		1.226580
Log likelihood	-52.22545	Hannan-Quinn criter.		1.071769
Restr. log likelihood	-85.76492	Avg. log likelihood		-0.392673
LR statistic (11 df)	67.07895	McFadden R-squared		0.391063
Probability(LR stat)	4.37E-10			
Obs with Dep=0	46	Total obs		133
Obs with Dep=1	87			

ตารางผนวกที่ 3 การวิเคราะห์ปัจจัยที่มีนัยสำคัญทางสถิติต่อพฤติกรรมการบริหารและจัดการกับ
เชื้อของครัวเรือนเกษตรกรในจังหวัดอุบลราชธานี

Dependent Variable: Y

Method: ML - Binary Logit (Quadratic hill climbing)

Date: 01/02/13 Time: 13:19

Sample: 1 133

Included observations: 133

Convergence achieved after 8 iterations

Covariance matrix computed using second derivatives

Variable	Coefficient	Std. Error	z-Statistic	Prob.
C	0.214058	1.302904	0.164293	0.8695
SHOCK	0.565796	0.230365	2.456092	0.0140
DAMAGE	0.000363	0.000104	3.501893	0.0005
AGE	-0.055434	0.023997	-2.310092	0.0209
LABOR	0.574388	0.211031	2.721820	0.0065
DEPENDENCY	-0.414123	0.233268	-1.775310	0.0758
Mean dependent var	0.654135	S.D. dependent var		0.477448
S.E. of regression	0.384636	Akaike info criterion		0.932543
Sum squared resid	18.78895	Schwarz criterion		1.062935
Log likelihood	-56.01410	Hannan-Quinn criter.		0.985529
Restr. log likelihood	-85.76492	Avg. log likelihood		-0.421159
LR statistic (5 df)	59.50164	McFadden R-squared		0.346888
Probability(LR stat)	1.54E-11			
Obs with Dep=0	46	Total obs		133
Obs with Dep=1	87			

วิธีการคำนวณหาค่าความน่าจะเป็นของพฤติกรรมกรรมการบริหารจัดการกับช็อก

ความน่าจะเป็นของพฤติกรรมกรรมการบริหารจัดการกับช็อก สามารถคำนวณได้ดังนี้

$$\begin{aligned} \text{จาก } P_i &= f(\beta_0 + \beta_1 \text{SHOCK}_i + \beta_2 \text{DAMAGE}_i + \beta_3 \text{AGE}_i + \beta_7 \text{LABOR}_i \\ &\quad + \beta_8 \text{DEPENDENCY}_i) \\ &= \frac{1}{1+e^{-(\beta_0 + \beta_1 \text{SHOCK} + \beta_2 \text{DAMAGE} + \beta_3 \text{AGE} + \beta_7 \text{LABOR} + \beta_8 \text{DEPENDENCY})}} \end{aligned}$$

แทนค่าค่าเฉลี่ยของแต่ละตัวแปรอิสระแต่ละตัวในสมการ Z (Y) จะได้

$$\begin{aligned} Z &= 0.214058 + 0.565796(10.78) + 0.000363(7,238.42) - 0.055434(58.59) \\ &\quad + 0.578388(3.36) - 0.414123(1.72) \\ &= 6.9241 \end{aligned}$$

การแทนค่าตัวแปรเพื่อคำนวณหาค่าของ Z (Y) จะพิจารณาจาก ค่าเฉลี่ยของแต่ละตัวแปร จากข้อมูลพบว่า จำนวนช็อกที่เกิดขึ้น (SHOCK) มีค่าเท่ากับ 10.78 รายการ ผลกระทบจากการเกิดช็อก (DAMAGE) มีค่าเท่ากับ 7,238.42 บาท อายุ (AGE) มีค่าเท่ากับ 58.59 ปี จำนวนแรงงานในครัวเรือน (LABOR) มีค่าเท่ากับ 3.36 คน และภาวะพึ่งพิงในครัวเรือน (DEPENDENCY) มีค่าเท่ากับ 1.72 คน

ดังนั้นค่าความน่าจะเป็นของพฤติกรรมกรรมการบริหารและจัดการกับช็อกของครัวเรือน เกษตรกร คือ

$$\begin{aligned} P_i &= \frac{1}{1+e^{-(6.9241)}} \\ &= 0.9990 \end{aligned}$$

วิธีการคำนวณค่า **Marginal Effects** ของปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมกรรมการบริหารจัดการ
กับช็อกของเกษตรกร

1. ค่า Marginal Effects ของพฤติกรรมกรรมการบริหารและจัดการกับช็อกของเกษตรกร
เนื่องจากจำนวนช็อกที่เกิดขึ้น (SHOCK) มีค่าเท่ากับ

$$\begin{aligned} \text{Marginal Effects} &= \frac{P_i}{\text{SHOCK}} = \frac{e^z}{(1+e^z)^2} \times \beta_{\text{SHOCK}} \\ &= \frac{e^{6.9241}}{(1+e^{6.9241})^2} \times 0.565796 \\ &= 0.0005552 \end{aligned}$$

2. ค่า Marginal Effects ของพฤติกรรมกรรมการบริหารและจัดการกับช็อกของเกษตรกร
เนื่องจากผลกระทบจากการเกิดช็อก (DAMAGE) มีค่าเท่ากับ

$$\begin{aligned} \text{Marginal Effects} &= \frac{P_i}{\text{DAMAGE}} = \frac{e^z}{(1+e^z)^2} \times \beta_{\text{DAMAGE}} \\ &= \frac{e^{6.9241}}{(1+e^{6.9241})^2} \times 0.000363 \\ &= 0.0000003563 \end{aligned}$$

3. ค่า Marginal Effects ของพฤติกรรมกรรมการบริหารและจัดการกับช็อกของเกษตรกร เนื่องจาก อายุ (AGE) มีค่าเท่ากับ

$$\begin{aligned} \text{Marginal Effects} &= \frac{P_i}{\text{AGE}} = \frac{e^z}{(1+e^z)^2} \times \beta_{\text{AGE}} \\ &= \frac{e^{6.9241}}{(1+e^{6.9241})^2} \times (-0.055434) \\ &= -0.0005446 \end{aligned}$$

4. ค่า Marginal Effects ของพฤติกรรมกรรมการบริหารและจัดการกับช็อกของเกษตรกร เนื่องจากจำนวนแรงงานในครัวเรือน (LABOR) มีค่าเท่ากับ

$$\begin{aligned} \text{Marginal Effects} &= \frac{P_i}{\text{LABOR}} = \frac{e^z}{(1+e^z)^2} \times \beta_{\text{LABOR}} \\ &= \frac{e^{6.9241}}{(1+e^{6.9241})^2} \times 0.574388 \\ &= 0.0005639 \end{aligned}$$

5. ค่า Marginal Effects ของพฤติกรรมกรรมการบริหารและจัดการกับช็อกของเกษตรกร เนื่องจากภาวะพึ่งพิงในครัวเรือน (DEPENDENCY) มีค่าเท่ากับ

$$\begin{aligned} \text{Marginal Effects} &= \frac{P_i}{\text{DEPENDENCY}} = \frac{e^z}{(1+e^z)^2} \times \beta_{\text{DEPENDENCY}} \\ &= \frac{e^{6.9241}}{(1+e^{6.9241})^2} \times (-0.414123) \\ &= -0.0004066 \end{aligned}$$

ประวัติการศึกษาและการทำงาน

ชื่อ-นามสกุล	นายกิตติพันธ์ หันสมร
วัน เดือน ปี ที่เกิด	วันที่ 3 เดือนมีนาคม พ.ศ. 2529
สถานที่เกิด	จังหวัดสระแก้ว
ประวัติการศึกษา	วิทยาศาสตรบัณฑิต (ธุรกิจการเกษตร) มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

